

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

«Jæi sier æ, eg»

Språklige strategier blant ungdommer på Svalbard

Lene Elisabeth Granberg

Masteroppgave i nordisk språk ved lektorutdanningen, trinn 8-13

NOR-3980

Institutt for språk og kultur

Mai 2018

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Teoretisk bakgrunn	1
1.2	Problemstilling.....	2
1.3	Oppgavens disposisjon	3
2	Svalbard.....	4
2.1	Svalbards nasjonale tilhørighet.....	4
2.2	Arbeid og befolkning på Svalbard.....	5
2.3	Longyearbyen skole.....	9
3	Metode.....	10
3.1	Etnografisk studium.....	10
3.2	Før feltarbeidet	11
3.2.1	Rekruttering og valg av informanter	11
3.2.2	Planlegging av feltarbeidet.....	14
3.3	Under feltarbeidet	15
3.3.1	Intervju	17
3.4	Etter feltarbeidet	19
4	Bakgrunn og teori.....	20
4.1	Dialektal sosialisering (1992) av Brit Mæhlum	21
4.1.1	Svalbard i 1990.....	21
4.1.2	Metode.....	21
4.1.3	Funn.....	22
4.1.4	Stadig aktuelle?	26
4.2	Dialekt	26
4.2.1	Dialekt på Svalbard	27
4.3	Språklig standard	28
4.4	Språk og identitet.....	29

4.5	Akkommodasjonsteori.....	31
4.6	Normkraft og indeksikalitet.....	31
4.7	Overt og covert prestige – åpen og skjult prestisje.....	32
6	Analyse – de språklige strategiene	33
6.1	Innledning.....	33
6.2	Transkripsjonsforklaring	33
6.3	Den interdialektale strategien	36
6.3.1	«Jonas»	36
6.3.2	«Stine».....	44
6.4	Nordnorskstrategien.....	51
6.4.1	«Malin»	51
6.4.2	«Emil»	57
6.4.3	«Lotte»	62
6.5	Østnorskstrategien	67
6.5.1	«Karl».....	67
6.5.2	«Anniken»	71
6.6	Foreldrestrategien	75
6.6.1	«Pelle»	75
6.6.2	«Maria»	80
7	Analyse - forklaring	87
7.1	Språksamfunnet på Svalbard	87
7.1.1	En evig koinéprosess	87
7.1.2	Den kollektive normkraften	87
7.1.3	Skriftspråkets normkraft.....	88
7.1.4	Språkbevissthet.....	88
7.2	Normkraft og åpen prestisje	89
7.2.1	Nordnorsk er «finest».....	89

7.2.2	Østnorsk er «vanlig»	90
7.3	Normkraft og skjult prestisje	90
7.3.1	«Østkanttrekk»	90
7.3.2	Den upopulære trønderdialekten	92
7.4	Indeksikalitet	92
7.4.1	Byformer	92
7.4.2	Ord som indekserer nordnorsk tilknytning.....	92
7.5	Språk og identitet.....	93
7.6	Tilknytning til fastlandet	93
8	Relevans for skolen	95
9	Avslutning og konklusjon	97
10	Videre forskning.....	100
	Referanseliste	101
	Vedlegg 1	105
	Vedlegg 2	106
	Vedlegg 3	107
	Vedlegg 4	109

Tabelliste

Tabell 1	Antall ansatte i Store Norske fra 1916 til 2004 (Store Norske Spitsbergen Grubekompani AS i SSB, udatert)	6
Tabell 2	Strukturstatistikk, etter næring (Berrios 2017)	7
Tabell 3	Befolkningssammensetning på Svalbard (Høydahl 2016).....	8
Tabell 4	Alderssammensetning i befolkningen på Svalbard 2016 (Høydahl 2016)	9
Tabell 5	Personlige pronomen Jonas.....	41
Tabell 6	Personlige pronomen Stine	48
Tabell 7	Personlige pronomen Malin	54
Tabell 8	Personlige pronomen Emil.....	60
Tabell 9	Personlige pronomen Lotte	64

Tabell 10 Personlige pronomen Karl	69
Tabell 11 Personlige pronomen Anniken.....	73
Tabell 12 Personlige pronomen Pelle.....	78
Tabell 13 Personlige pronomen Maria	83

Figurliste

Figur 1 Svalbardbarnas normeringsinstanser (Mæhlum 1992:146).....	22
---	----

Tusen takk til

En (av mange) ting jeg har lært under den lange prosessen det har vært å skrive denne masteroppgaven, er at det kreves en hel landsby. Jeg vil begynne med å takke de som har veiledet meg: Åse-Mette Johannsen, som hjalp meg opp av startgropen, og Tove Bull, som hjalp meg å dra hele prosjektet i land. Videre vil jeg gjerne takke Longyearbyen skole, og spesielt norsklæreren i tiende og samfunnsfaglæreren i niende, for samarbeidet. En helt spesiell takk til de ni informantene som tålmodig har svart på spørsmål etter spørsmål og villig vist meg hverdagen sin i Longyearbyen. Jeg vil også takke utdanningsfondet ved Fakultet for Humaniora, samfunnsfag og lærerutdanning ved UiT Norges arktiske universitet for stipend. En stor takk også til forskningsgruppen Language and Identity Encounters in the Urban Arctic (LAIDUA) ved UiT Norges arktiske universitet for stipend. Til sist vil jeg takke Max. Det hadde aldri gått uten deg.

1 Introduksjon

Norge er et land rikt på dialekter, og vi har langvarig tradisjon for bruk av dialekt på de fleste sosiale arenaer. Dialektal variasjon henger først og fremst sammen med geografiske forhold, som igjen henger sammen med avstand og nærhet mennesker imellom. Dialekt er i dagligtalen gjerne synonymt med geolekt, altså talemål som hører til et spesifikt geografisk område, men dialektforskjeller har i tillegg bakgrunn i sosiale og etniske forskjeller, og samvarierer også med alder og kjønn. Alle områder i Norge har egne dialektale, dvs. geolektiske, trekk. Svalbard er et unntak. Den vesle øygruppen i havgapet har ingen urbefolkning og heller ikke noen gammel språklig tradisjon.

Svalbardsamfunnet kan sies å kjennetegnes av omskiftelighet og variasjon. Menneskene som bor her, som gjerne refererer til seg selv som svalbardianere, er en heterogen gruppe mennesker fra hele Norge (og andre land i verden) med svært ulik dialektbakgrunn. Bo- og arbeidsstrukturen på Svalbard har ført til et ustabilisert sosialt miljø som har vært, og fremdeles er, i kontinuerlig endring. Om lag 1/5 av den norske befolkningen byttes ut årlig, noe som gjør at den demografiske sammensetningen endrer seg fra år til år. På grunn av de siste årenes nedbemanning i Store Norske Spitsbergen Kullkompani (heretter Store Norske), som har vært den viktigste arbeidsgiveren på øygruppen, er det forventet at samfunnet på Svalbard vil gjennomgå store endringer.

Hvordan orienterer man seg i et landskap der konstant endring er mønsteret og omfattende variasjon den språklige normen? Spesielt interessant er det å se på hvilke språklige strategier de unge svalbardianerne som vokser opp i Longyearbyen benytter seg av, særlig fordi de i mange tilfeller ikke har med seg en opprinnelig dialekt fra fastlandet.

1.1 Teoretisk bakgrunn

Brit Mæhlums doktoravhandling, som hun disputerte med i 1991, danner en viktig teoretisk bakgrunn for arbeidet mitt. Det kvalitative forskningsprosjektet hennes var et gjennombruddsprosjekt i norsk sosiolingvistik, og doktoravhandlingen hennes har vært en stor inspirasjonskilde for meg i utformingen av mitt eget prosjekt. Hun forklarte språkvalgene til informantene sine som resultat av det sosiale rommet de orienterte seg i på Svalbard. Hun lokaliserte fire sterke normeringspunkter: nordnorsk, østnorsk, venner og familie. Hvordan ungdommene forholdt seg til disse normeringspunktene ga seg utslag i fire ulike språklige strategier. Mæhlum kunne altså dele informantene sine inn i fire grupper: de som ble regnet

som dialektløse¹, de som snakket nordnorsk, de som snakket østnorsk og de som snakket samme dialekt som foreldrene sine.

1.2 Problemstilling

Som et område i kontinuerlig endring vil Svalbard være et evig aktuelt forskningsområde. Nesten tretti år har gått siden Mæhlum fullførte sitt doktorgradsprosjekt, Store Norskes engasjement på øygruppen har blitt betydelig redusert, mens andre næringer har opplevd kraftig vekst, i tillegg til at inntoget av sosiale medier preger mye av kommunikasjonen ungdommer imellom. Hva har skjedd med dialektene på Svalbard i denne perioden? I mastergradsprosjektet mitt hadde jeg opprinnelig en ambisjon om å finne ut 1) om de muntlige strategiene Mæhlum presenterte i sitt doktorgradsprosjekt fremdeles var relevante og anvendbare, 2) hvilke språklige strategier ungdommene brukte skriftlig på sosiale medier, 3) om det var sammenheng mellom de muntlige og skriftlige strategiene og 4) hvorfor ungdommene valgte de språklige strategiene de valgte på ulike arenaer.

Jeg utviklet og utførte et etnografisk feltarbeid med disse problemstillingene som utgangspunkt. Til tross for at funnene er både interessante og relevante ser jeg meg nødt til å utelate de delene av problemstillingen min som angår sosiale medier, da jeg ellers ville sprengt de begrensede rammene en mastergradsoppgave har. Fordi samfunnet på Svalbard kjennetegnes av kontinuerlig endring, ønsket jeg å finne ut om mine informanternes språkvalg kunne forklares ut fra den samme modellen Mæhlum brukte for sine informanter for om lag tre tiår siden. Jeg har derfor utviklet to problemstillinger som lyder slik:

- 1) Benytter ungdommer på Svalbard seg fremdeles av de språklige strategiene Mæhlum presenterte i doktoravhandlingen sin?**
- 2) Hvilke årsaker kan tenkes å ligge bak informantenes språkvalg?**

Informantgruppen min består av fem jenter og fire gutter i alderen 14-15 år som alle var bosatt i Longyearbyen. Feltarbeidet ble utført i løpet av en treukers periode høsten 2016. Jeg fulgte informantene i skolehverdagen ved å delta i undervisningen deres, jeg deltok på sosiale arrangementer i regi av skolen på ettermiddagstid og jeg fikk være med informantene på ulike fritidsaktiviteter, som kafébesøk, fotballtrening og klatretrening. Jeg tok opp individuelle intervju med alle informantene og to gruppesamtaler, i tillegg til at jeg snakket med lærere,

---

¹ Hva det innebærer å være dialektløs vil forklares nærmere i bakgrunn- og teorikapitlet

foreldre og andre i lokalbefolkningen. Jeg fulgte også informantene på utvalgte sosiale medier (Facebook, Instagram og Snapchat), fra oktober 2016 til mars 2017.

1.3 Oppgavens disposisjon

Jeg vil begynne oppgaven min med en kort historisk og demografisk redegjørelse for Svalbard og den norske befolkningen som bor der. Jeg vil spesielt ha fokus på koloniseringen av øygruppen og hvordan samfunnet har endret seg siden Brit Mæhlum gjennomførte doktorgradsprosjektet sitt. Jeg vil deretter greie ut om de fire språklige strategiene Mæhlum presenterer i doktoravhandlingen sin, da det er disse strategiene jeg vil forsøke å plassere informantene mine i senere i analysekapitlet. Videre vil jeg presentere relevante begreper og operasjonalisere disse der det trengs. I det påfølgende metodekapitlet vil jeg forklare og forsvare de metodiske valgene jeg gjorde før, under og etter feltarbeidet mitt. Empirien jeg samlet inn her, vil behandles i analysekapitlet. Analysekapitlet er todelt, der den første delen presenterer informantene og plasserer dem i bestemte språklige strategier basert på *hva* informantene sier og *hvordan* de sier det. Den andre delen fokuserer på å drøfte *hvorfor* informantene snakker som de gjør. Resultatene fra analysen presenteres i avslutning- og konklusjonskapitlet, etter et kort kapittel som viser hvordan denne tematikken er relevant i skolesammenheng.

2 Svalbard

Den 17. juni 1596 noterte den hollandske sjøfareren Willem Barentz ned det som gjerne regnes som den første oppdagelsen av øygruppen vi i dag kaller Svalbard (Arlov 1996:41). Barentz kalte, ifølge dagboken sin, området for Spitzbergen etter de taggete fjellene, et navn som raskt ble tatt i bruk om området og som i dag er navnet på den største av øyene. Navnet Svalbard stammer fra flere ulike norrøne tekster og betyr kjølig rand eller kant. Det finnes allerede i tekster fra 1194 der man kan lese at «Svalbarðz-funndr» og «Svalbarð i fundinn» (Arlov 1996:46), selv om det ikke er sikkert at det refereres til det samme landområdet som Barentz fant. Øygruppa strekker seg fra 74⁰ til 81⁰ grader nordlig breddegrad og 10⁰ til 35⁰ østlig lengdegrad og har et samlet areal på 61 022 km² (Barr og Thuesen 2017).

2.1 Svalbards nasjonale tilhørighet

Svalbards ensomme og fjerne lokalitet nordvest for Barentshavet, nord for Norskehavet, nordøst for Grønlandshavet og sør for Polhavet, gjorde det vanskelig å bestemme øygruppens nasjonale tilhørighet da dette spørsmålet ble et aktuelt politisk tema. Med unntak av bosetninger forbundet med hvalfangst under hvalfangstens storhetstid på 1600- og 1700-tallet (Arlov 1996:76-77) foregikk det aldri noen kolonisering på øyene før på 1800-tallet (Mæhlum 1992:13-14). Det første forsøket på permanent bosetning ble utført i 1898 da noen norske familier bosatte seg i Adventfjorden på Spitsbergen, men familiene ble bare værende én vinter før de flyttet tilbake til fastlands-Norge (Mathisen 1951:42-43 i Mæhlum 1992:14). Året etter ble det konstatert at det var store kullforekomster på øya, noe som resulterte i stor internasjonal interesse for øygruppen og etablering, nedlegging og oppkjøp i et voldsomt kaos av en rekke norske og internasjonale selskaper som ønsket å profitere på kullet. I et forsøk på å avklare hvem som hadde hvilke rettigheter på øygruppa kalte den norske regjeringen inn til en internasjonal konferanse i 1907 (Mathisen 1951:56ff. i Mæhlum, 1992:14). Første verdenskrig førte til et opphold i forhandlingene, men under fredsforhandlingene i Paris i 1920 ble Svalbardtraktaten utformet og underskrevet. Den gir Norge suverenitet over øygruppa:

Art 1. De høie kontraherende parter er enig om å anerkjenne under de vilkår som er fastsatt i nærværende traktat **Norges fulle og uinnskrenkede høihetsrett over Spitsbergenøgruppen**, som foruten Bjørnøya eller Beeren-Eiland omfatter alle øer mellom 10° og 35° lengde øst for Greenwich og mellom 74° og 81° nordlig bredde, særlig: Vest-Spitsbergen, Nordostlandet, Barents' Øy, Edge-Øy, Kong Karls Land.

Hopen eller Hopen-Eiland og Prins Karls Forland tillikemed alle de øer, holmer og skjær, som hører dertil (se det vedføjede kart) (Svalbardtraktaten 1920, artikkel 1, min utheving)

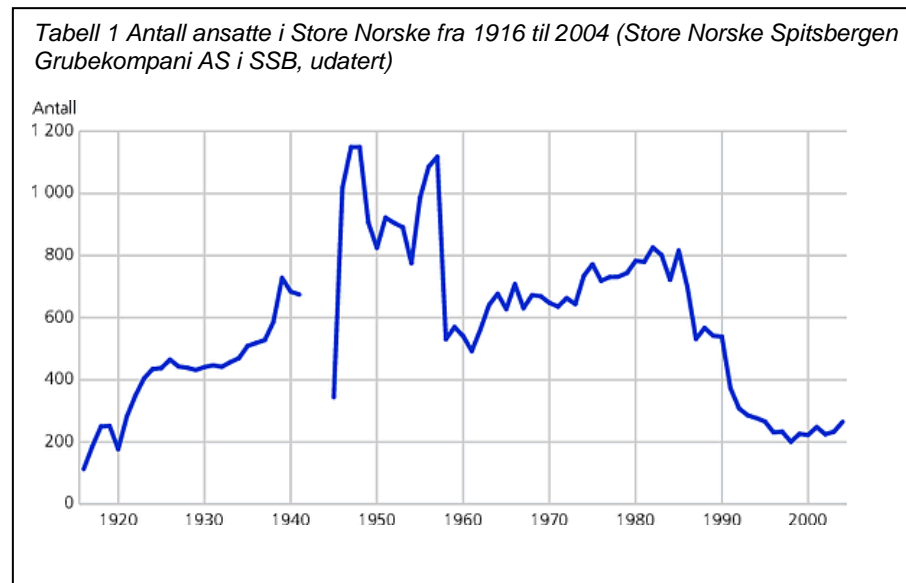
Likevel ble det lagt helt bestemte restriksjoner på Norges suverenitet, blant annet at «alle de høie kontraherende parter (...)» (Svalbardtraktaten 1920, artikkel 2) skal ha lik eiendomsrett og rett til å drive næringsvirksomhet på øygruppa. I dag består denne gruppen av 41 nasjoner (Mæhlum 1992:15). Svalbard ble lovfestet som en del av kongeriket Norge av Stortinget i *Lov om Svalbard* i 1925 (Lov om Svalbard 1925, § 1), men regnes altså samtidig som multinasjonalt territorium. Svalbard er ikke organisert på samme måte som resten av fastlands-Norge med fylker og kommuner, men har en egen ordning med en statlig representant på øya gjennom et sysselmannsembete (Mæhlum 1992:15). I 2002 ble Longyearbyen Lokalstyre etablert, med ansvar for blant annet infrastrukturen i byen, næringsliv, utvikling og samordning av samfunnstjenester rettet mot barn, ungdom og voksne, barnehagetilbud med mer. De norske fastboende er likevel tilknyttet sine hjemfylker og -kommuner når det gjelder for eksempel politiske valg.

2.2 Arbeid og befolkning på Svalbard

Det er på øya Spitsbergen vi finner all fast bosetning, med unntak av forskningsstasjoner på øyene Hopen og Bjørnøya. Den største byen heter Longyearbyen og ligger ved Adventfjorden vest på Spitsbergen. På begynnelsen av 1900-tallet var «Longyear city» betegnelsen på et kulldriftsanlegg eid av John Munro Longyear. I 1910-11 overvintret 73 menn og 3 kvinner i denne spede begynnelsen på dagens Longyearbyen (Arlov 1996:261). Kulldriften sørget altså for de første virkelige bosettingene på øygruppen. I 1916 overtok Store Norske kulldriften i Longyearbyen (Arlov 1996:361) og antallet nordmenn bosatt på øya steg fra 550 i 1930 til rundt 1500 mot slutten av 1900-tallet (Høydahl 2016).

Store Norske hadde lenge en viktig posisjon på Svalbard. Frem til slutten av 1980 var det dette selskapet som drev den eneste butikken i Longyearbyen, de var den største grunneieren og eide i tillegg boligene som gruvearbeiderne bodde i (Statistisk sentralbyrå (heretter SSB) 2012). Samfunnet på Svalbard skilte seg også sterkt fra fastlands-Norge ved at det var et samfunn uten penger. I stedet handlet man med betalingsmerker produsert av Store Norske som svalbardianerne kunne bytte inn mot dagligvarer i butikken.

Kullproduksjonen på Svalbard gikk fra 1 500 tonn i 1907 til 4,1 millioner tonn da det nådde sin topp i 2007. Siden den gang har produksjonen blitt halvert, noe som også har ført til færre ansatte i kullselskapene:

Rundt 1950 var det om lag 1 000 personer som jobbet på Svalbard for Store Norske. I 2017 var kun rundt 150 årsverk tilknyttet den norske gruvedriften (Berrios 2017), en nedgang på 41,8 % fra året før. Mange svalbardianere jobber mer enn et årsverk den tiden de er på Svalbard; mennene arbeider i gjennomsnitt 40 timer i uka mens kvinnene arbeider i gjennomsnitt 35 timer i uka. Dette er henholdsvis tre og fire timer mer i uka enn gjennomsnittet er for arbeidstakere på fastlandet (SSB 2012).

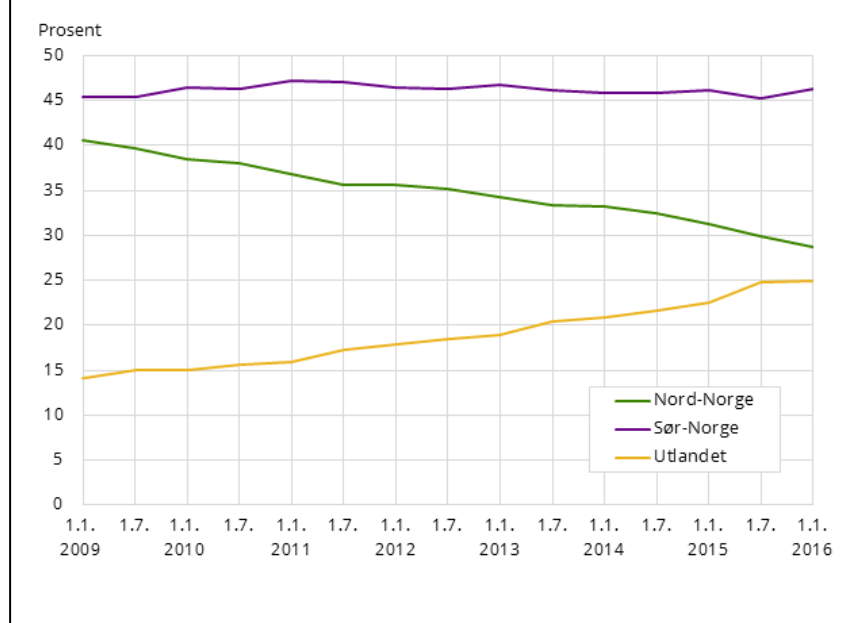
Tabell 2 Strukturstatistikk, etter næring (Berrios 2017)

	Årsverk	
	2016	Prosentvis endring fra foregående år
Svalbard i alt	1 589,2	-3,8
Bergverksdrift og utvinning	152,8	-41,8
Industri; Elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning; Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	53,6	-3,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	172,3	-12,2
Varehandel, reparasjon av motorvogner	154,4	17,6
Transport og lagring	91,8	6,6
Overnattings- og serveringsvirksomhet	232,8	-10,6
Informasjon og kommunikasjon	53,9	-2,4
Omsetning og drift av fast eiendom	11,4	81,0
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	40,0	-2,2
Forretningsmessig tjenesteyting	131,7	25,2
Offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning	83,5	3,2
Undervisning	192,3	-3,2
Helse- og sosialtjenester	59,1	-10,9
Kultur, underholdning og fritid	146,1	52,8
Annen tjenesteyting	13,5	12,5

Siden slutten av 1900-tallet har Longyearbyen utviklet seg fra å være et gruvesamfunn bygget opp rundt gruveselskapet Store Norske, til å bli et mer heterogent samfunn med skole, universitetsstudier, butikker, turistnæring og forskning (Wang 2017). Spesielt to hovednæringer har opplevd økonomisk vekst på Svalbard de siste 20 årene: reiselivsnæringen og høyere utdanning og forskning. I 2012 var det om lag 150 årsverk knyttet til overnattings- og serveringsvirksomhet (SSB 2012:12), mens det i 2016 hadde økt til 232 årsverk (Berrios 2017).

Befolkningen på Svalbard har gjennomsnittlig høyere utdanning enn befolkningen på fastlandet: 52 % har videregående utdanning, mens den tilsvarende prosenten blant befolkningen på fastlandet er 43 %. 33 % av svalbardianerne har høyere utdanning (universitet eller høgskole), mens tallene for fastlandsbefolkningen er 28 %. Spesielt kvinnene på Svalbard er høyt utdannet, hele 45 % har høyere utdanning (SSB 2012). Høy utdanning, høy grad av sysselsetting, høy inntekt og lavere prisnivå enn vi har på fastlandet, fører til at hele 70 % av befolkningen på Svalbard i 2008 rapporterte at det var «lett» eller «svært lett» å få endene til å møtes. På fastlandet var den tilsvarende prosenten på 45 % (SSB 2012).

Tabell 3 Befolkningssammensetning på Svalbard (Høydahl 2016)

De siste årene har det foregått nedbemanning i Store Norske, men på tross av dette har folketallet i de norske bosettingene vært relativt stabilt på rundt 2 000 grunnet vekst i andre næringer som beskrevet over. Sammensetningen av befolkningen har derimot endret seg. Andelen personer med bakgrunn fra Nord-Norge har gått ned, mens andelen personer med bakgrunn fra Sør-Norge har holdt seg stabil (se tabell 3). Det har også kommet flere med utenlandsk opprinnelse (Høydahl 2016).

Folk fra Nord-Norge blir færre, men de har likevel lengst botid på Svalbard (Høydahl 2010). Tradisjonen med tidsbegrensede arbeidskontrakter på mellom 3 og 5 år har ført til at det er relativt kort botid og høy grad av utskiftning blant befolkningen på øygruppa. Blant den norske befolkningen har 56 % bodd der i mindre enn 5 år. Nordlendingene har gjennomsnittlig botid på 8,5 år, mens personer med bakgrunn fra Sør-Norge blir boende i gjennomsnitt 6,6 år. I 2010 var det kun rundt 150 svalbardianere hadde bodd hele livet sitt på Svalbard, og over 70 % av disse var fem år eller yngre (Høydahl 2010).

Tabell 4 Alderssammensetning i befolkningen på Svalbard 2016 (Høydahl 2016)

	1. halvår 2016 ¹		
	I alt	Menn	Kvinner
I alt	2 152	1 211	941
0 år	16	9	7
1-5 år	114	74	40
6-12 år	170	92	78
13-15 år	57	25	32
16-19 år	67	38	29
20-44 år	1 096	589	507
45-66 år	598	359	239
67 år eller eldre	34	25	9

¹ 1. halvår er definert som 1. januar. 2. halvår er definert som 1. juli.

Den demografiske sammensetningen på Svalbard har også endret seg aldersmessig de siste årene. Det er en langsiktig trend at kvinner på Svalbard føder færre barn enn kvinner på fastlandet, og det blir generelt sett litt færre barn og ungdommer i Longyearbyen. Fra 2012 til 2016 sank antall barn under 10 år fra 288 til 229, mens antallet personer over 60 år økte fra 121 til 149 (Høydahl 2016). Kjønnsbalansen har endret seg noe de siste årene etter hvert som utdanning- og reisevirksomheten får flere årsverk samtidig som gruvedriften minker, men fremdeles er det flere menn enn kvinner på øygruppa. I 2016 var det 1 211 menn og 941 kvinner i de norske bosettingene på Svalbard (SSB 2016)

2.3 Longyearbyen skole

Undervisning av barna i Longyearbyen var i første omgang prestens ansvar, helt fra ordningen ble igangsatt i 1920 og frem til 1954 (Holm 2012). I 1937 ble bruksskolen i Longyearbyen lovfestet, og det ble ansatt en hjelpelærer som skulle bistå prestene i undervisningen. I 1971 ble det innført 9-årig skolegang, og staten tok etter hvert over driften av skolen. I 1977 ble det opprettet en videregående avdeling ved skolen, og skolen som den er i dag består av både barne-, ungdoms- og videregående skole i tillegg til skolefritidsordningen, Kulturskolen og norskopplæring for fremmedspråklige voksne (Holm 2012). Det var i skoleåret 2016/2017 215 elever og 48 ansatte ved Longyearbyen skole (Longyearbyen skole 2016).

3 Metode

Hvilke data man ender opp med avhenger av hvilken metode man har benyttet seg av. I forskningsprosjektet mitt ønsket jeg å finne ut hvilke språklige strategier ungdommene i utvalget mitt brukte og hva som lå bak språkvalgene deres. Denne oppgaven krevde at jeg måtte arbeide detaljert med språket til hver informant, og jeg utarbeidet derfor et kvalitativt forskningsopplegg. Problemstillingen min er av sammensatt natur, og jeg innså at jeg måtte benytte meg av flere metoder for å få svar på de spørsmålene jeg hadde. Som Dell Hymes sier: «Some social research seems incredibly to assume that what there is to find out can be found out by asking» (Hymes 1981:84 sitert i Blommaert og Jie 2010:3). Det er altså ikke alt man kan finne ut ved kun å spørre. Jeg bestemte meg derfor for å utforme og gjennomføre en etnografisk studie i et forsøk på å beskrive, forstå og forklare språkvalgene til informantene mine. I det følgende kapittelet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene jeg gjorde før, under og etter feltarbeidet mitt, etter en kort utgreiing om etnografisk feltarbeid som metode og en diskusjon om hvorfor en slik metode passer mitt forskningsprosjekt.

3.1 Etnografisk studium

Vitenskapelig etnografi er et av de viktigste bidragene fra antropologisk lingvistikk (Blommaert og Jie 2010:4). Ordet etnografi brukes ofte synonymt med feltarbeid, og selv om disse begrepene har mye til felles fanger «feltarbeid» bare deler av begrepet etnografi. Etnografisk metode inkluderer feltarbeid og i alle etnografiske studier er feltarbeidet viktig, men arbeider en etnografisk søker en å ikke bare beskrive gitte fenomener i en kontekst, men også konteksten fenomenet opptrer i, i et ontologisk og epistemologisk perspektiv. Blommaert og Jie (2010) sier det slik:

Fieldwork/ethnography is perceived as description: an account of facts and experiences captured under the label of 'context', but in itself often un- or under-contextualised. (...) Ethnography, we will argue, involves a perspective on language and communication, including ontology and an epistemology, both of which are of significance for the study of language in society, or better, of language as well as of society. (Blommaert og Jie 2010:5)

En etnografisk tilnærming til mitt forskningsspørsmål ville altså forhåpentligvis gi meg innsikten jeg trengte for å forstå språksituasjonen på Svalbard, og hvordan miljøet der påvirket informantene. Ved å delta i dagliglivet deres, dele inntrykk og impulser som danner bakgrunnen for deres språklige prosesser, var håpet at jeg ville kunne komme til en dypere

forståelse av deres språklige praksiser enn jeg ville ha gjort ved å kun studere språket deres på tradisjonelt lingvistisk vis, det Blommaert & Jie nedenfor kaller «mainstream linguistics».

For one thing, studying language means studying society, more precisely, it means that all kinds of different meanings, meanings effects, performativities and language functions can and need to be addressed than those current (and accepted) in mainstream linguistics. (...) In order to acquire this understanding, as much attention needs to be given to what is seen from the statified and reified perspective mentioned as ‘non-linguistic’ matters as needs to be given to strictly ‘linguistic’ matters.

(Blommaert og Jie 2010:8)

Den sosiale konteksten vektlegges altså i stor grad i dette forskningsprosjektet, i tillegg til de rent lingvistiske aspektene. Jeg ønsket å bruke mye tid på å bli kjent med informantene mine og omgivelsene de levde i – omgivelser som er svært spesielle både geografisk, topografisk, sosialt og lingvistisk, fordi jeg mente det ville gi meg en dypere innsikt som ville bli høyst nødvendig når jeg senere skulle se nærmere på de språklige praksisene informantene mine bedrev.

3.2 Før feltarbeidet

3.2.1 Rekruttering og valg av informanter

Jeg ønsket i utgangspunktet seks informanter til prosjektet mitt i aldersgruppen 14-17 år. Informantene ville da være godt over den første språktilegnelsesfasen, og i tillegg ville de være gamle nok til å ha kontoer på sosiale medier. Det finnes ingen lov i Norge som sier noe om aldersgrense på sosiale medier, men barneombudet og medietilsynet anbefaler at man tar hensyn til barnets modenhet, og de aldersgrensene de ulike sosiale mediene har satt (Medietilsynet 2016). Både Facebook, Instagram og Snapchat har satt sine aldersgrenser til 13 år (Barneombudet 2017), noe som satte en klar nedre aldersgrense for informantutvalget mitt basert på etiske kriterier. Valget av aldersgruppe ble jo gjort før jeg bestemte meg for å ikke følge opp de opprinnelige planene mine om å undersøke språket til informantene på sosiale medier.

Ungdomsårene preges av identitetsskaping og -forming på mange områder i livet, også språklig, noe som gjør ungdomsgruppen svært interessant i sosiolingvistisk sammenheng. Det gjør ungdommer også høyst relevante for mitt forskningsprosjekt, da jeg var interessert i å se på språk som mulige identitetshandlinger og hvordan de unge eventuelt uttrykte identitet og

tilhørighet gjennom muntlig språk og i skriftlig form på sosiale medier. Det siste ble det som nevnt ikke mulig å presentere i denne oppgaven. Denne aldersgruppen er også gammel nok til at jeg ser det sannsynlig at de er i stand til å reflektere over egen og andres språkbruk på en fornuftig måte. I større grad enn man kan forvente hos mindre barn, er i alle fall deler av unges språkbruk resultat av bevisste valg.

Jeg begynte med å hente inn tillatelse til forskningsprosjektet mitt hos Norsk senter for forskningsdata (heretter NSD) (vedlegg 1). Etter at prosjektet var godkjent, begynte jeg rekrutteringen av informanter. Jeg ønsket å samarbeide med Longyearbyen skole fordi det ville gi kredibilitet til studien min, noe jeg anså som essensielt for å verve informanter og få godkjenning fra deres foresatte. Det ville også gi meg mulighet til å følge informantene i deres hverdag, da skolen er en viktig plattform som gjerne fungerer som sosial møteplass i like stor grad som den fungerer som en utdanningsinstitusjon. Som student ved lektorutdanningen kunne jeg tilby meg selv som lærerressurs som takk for samarbeidet. Status som hjelpelærer ville også gi meg en naturlig rolle i informantenes skolehverdag, og gjøre det lettere for meg å komme i kontakt med dem. Jeg ringte derfor rektor ved Longyearbyen skole for å informere kort om studien, og forberede henne på at jeg kom til å sende en epost hvor jeg informerte ytterligere om prosjektet mitt (vedlegg 2). Hun informerte lærerne på ungdomstrinnet om mastergradsprosjektet mitt, og ba dem etterlyse mulige deltakere i klassene sine. Med hennes tillatelse sendte jeg deretter ut skriftlig informasjon til alle de aktuelle lærerne. De lærerne som var villige til å delta i studien, delte ut et informasjonsskriv (vedlegg 3) til elevene i klassen sin, slik at eventuelt interesserte kunne melde seg. Informasjonsskrivet inneholdt også en del om samtykke til å delta som både informantene og deres foresatte måtte signere, samt intervjuguiden (vedlegg 4). I informasjonsskrivet informerte jeg om to utvalgsriterier som ville bli aktuelle dersom jeg eventuelt skulle få for mange som var interesserte i å delta som informanter: Jeg spesifiserte at jeg ønsket en jevn kjønnsbalanse, og at jeg ønsket informanter med lengst mulig botid, utvalgsriterier som er i tråd med tradisjonen fra dialektologien: «Både innenfor tradisjonell dialektologi og i store deler av sosiolingvistikken har en mer eller mindre tatt for gitt at informantene skulle være født og oppvokst i det aktuelle lokalmiljøet, samt ha minst én av foreldrene fra plassen.» (Akselberg og Mæhlum 2012:85)

Dette utvalgsriteriet valgte jeg senere å gå bort fra av flere grunner. For det første er dette kriteriet forlatt og kritisert av sosiolingvister. Det gikk også opp for meg at det er forsvinnende få som fødes på Svalbard. Faktisk er de få som er født der, født «uten tillatelse»

fra den norske stat. Gravide flyttes nemlig ned til fastlandet i god tid før fødselen fordi det lokale sykehuset i Longyearbyen ikke er tilstrekkelig utstyrt for å ta imot barn dersom det oppstår komplikasjoner under fødselen. Det er også veldig få som blir boende på Svalbard gjennom hele oppveksten fordi gjennomsnittlig botid kun er på noen få år. Informantutvalget mitt ville altså blitt svært lite dersom jeg ønsket å holde på tradisjonen fra dialektologien om at informantene skulle være født og oppvokst i det aktuelle lokalmiljøet. I tillegg ble det etter hvert et ønske fra min side å få med den enorme variasjonen som finnes blant befolkningen på Svalbard, og som på mange måter må kunne sies å kjennetegne det sosiale miljøet på øya. Den kontinuerlige til- og fraflyttingen er en helt essensiell del av dette samfunnet, og hvordan eventuelle informanter taklet dette rent språklig fant jeg svært interessant. Jeg håpet også at jeg kanskje ville kunne observere informanter i ulike stadier av språklig tilnærming til en eventuell språklig strategi.

Jeg valgte å informere elevene om at de som ble valgt ut som informanter i studien ville bli kompensert med 1000 kr som takk for deltakelsen. Denne økonomiske kompensasjonen hadde to funksjoner. Den skulle fungere som lokkemat i et forsøk på å sikre at så mange som mulig meldte seg til studien, og den skulle fungere som en måte å takke for hjelpen på. Jeg regnet med at jeg ville komme til å ta stor plass i hverdagen til informantene de ukene jeg var på Svalbard, i tillegg til at jeg trengte tilgang til profilene deres på diverse sosiale medier. Det var derfor viktig for meg at de skulle få noe igjen for deltakelsen i forskningsprosjektet mitt.

Etter at alle elevene i niende og tiende klasse hadde fått informasjon og invitasjon til å delta i studien, var det ni elever som meldte seg som deltakere. Informantene er anonymisert og omtales utelukkende under pseudonymer. Norsklæreren i tiende og samfunnsfagslæreren i niende ble mine kontaktpersoner på Longyearbyen skole. De samlet inn kort informasjon om de aktuelle studiedeltakerne, hvor lenge de hadde bodd på Svalbard og av hvilket kjønn de var. På den måten fikk jeg informasjonen jeg trengte for å eventuelt eliminere deltakere som ikke innfridde kriteriene mine.

Som tidligere nevnt valgte jeg å gå bort fra kravet om lang botid, og kjønnsfordelingen blant elevene som hadde meldt seg som informanter var så jevn som den kunne bli i en oddetallsgruppe. Jeg innså at jeg ville trenge en større gruppe informanter enn de opprinnelig planlagte seks dersom jeg virkelig skulle få med noe av mangfoldet blant ungdommene som bor i Longyearbyen. I tillegg er kvalitative studier uforutsigbare i sin natur, og det var uvisst hvor mye informasjon jeg ville få ut av hver informant. Jeg valgte derfor å utvide studien min

til ni informanter for å sikre meg mer variert empiri som forhåpentligvis ville speile det språklige miljøet på Svalbard på en bedre måte, enn det mindre utvalget jeg opprinnelig hadde planlagt. Denne endringen meldte jeg inn til NSD, men fordi den var så liten, krevde den ingen ekstra behandling eller dokumentering (jeg har for øvrig også meldt inn bytte av veileder og varslet om flytting av ferdigstillingsdato). Seks av de som meldte seg til studien gikk i tiende klasse, fire gutter og tre jenter. De tre resterende elevene som meldte seg var kvinnelige informanter i niende klasse. Botiden til informantene viste seg å sprike fra hele livet til kun halvannet år.

3.2.2 Planlegging av feltarbeidet

Før jeg reiste til Svalbard, utarbeidet jeg en foreløpig timeplan for å sikre at jeg skulle få tid til å gjennomføre de intervjuene jeg hadde planlagt. Jeg ønsket opprinnelig å gjennomføre to individuelle intervju med hver informant, samt to gruppesamtaler (med halve informantgruppen i hvert intervju) i løpet av tiden min i Longyearbyen. Jeg utformet en intervjuguide med spørsmål som fokuserte på informantens familie, hverdagen på Svalbard, tilknytning til fastlandet, samt en del om språkvalg. Jeg planla at gruppesamtalene skulle bestå av en aktivitet (noe som vil diskuteres senere). Jeg ønsket tid i begynnelsen av oppholdet mitt til å bli kjent med informantene og for at de skulle bli kjent med meg. En gjensidig følelse av trygghet ville forhåpentligvis gjøre intervjusituasjonene mer naturlig. Her tenkte jeg spesielt på problematikken rundt «observatørens paradoks».

Vi ønsker å finne ut hvordan folk snakker når de ikke er under systematisk observasjon og overvåking av en forsker, og den beste måten vi kan innhente slike data på, er gjennom systematisk observasjon. Dette paradokset er å sammenlikne med historien om han som ønsket å finne ut om lyset stod på i kjøleskapet når kjøleskapsdøra var lukket. (Akselberg og Mæhlum 2012:82)

Ved å bli en del av informantenes skolehverdag gjennom min rolle som hjelpelærer var håpet at de ikke ville tenke på meg som forsker og dermed bli mindre bevisst og påtatt i språkbruken sin. Det naturlige språket blir ofte sett på som idealet innenfor språkforskning. Man ønsker å finne ut hvordan informantene *egentlig* snakker. Ideen og idealet om et uformelt og uanstrengt dagligspråk kommer fra sosiologvisten William Labov. Hans begrep *the vernacular* kan forsøkes oversettes til «uformell tale», og defineres slik:

This word is commonly used to mean low, uneducated or low prestige speech, but I have tried to stabilize it as a term to signify the language first acquired by the language

learner, controlled perfectly, and used primarily among intimate friends and family members. Thus every speaker has a vernacular, some quite close to the network standard, some quite remote from it. (Labow 2006:86).

Tanken om et naturlig og egentlig språk har senere blitt kritisert og nyansert gjennom inntoget av begreper som intraindividuell variasjon, individuelle registre og kodeveksling i sosiolingvistikken (Akselberg og Mæhlum 2012:82). En kan tenke seg at hvert individ har et vidt språklig register som kommer til uttrykk på ulikt vis avhengig av hvilken situasjon vedkommende er i, og hvem han/hun snakker med. Kort sagt finnes det altså ikke én måte å bruke språk på som er mer «naturlig» enn en annen. Likevel var målet mitt å skape en så avslappet og uformell samtale som mulig for at informantene mine skulle bruke språket sitt på en måte som falt dem naturlig i den gitte situasjonen, *uten å tenke for mye over hvordan de brukte språket*. Jeg vil derfor benytte meg av begrepet naturlig tale videre, og da henvise til tanken om et språk som ikke er anstrengt eller mer farget av intervjusituasjonen enn nødvendig.

3.3 Under feltarbeidet

Jeg hadde planlagt et opphold på Svalbard med en varighet på tre uker. For å skape en god relasjon mellom meg og informantene for å fremme den avslappede intervjusituasjonen jeg hadde planlagt, brukte jeg den første uken på å bli kjent med informantene mine. Feltarbeid er nemlig ikke bare datainnsamling, men en prosess der man «lærer seg inn» i et nytt miljø:

But fieldwork should not just be reduced to data collection, because essentially it is *a learning process*. The researcher almost by definition arrives as an outsider: someone who is not a part of the social environment in which s/he will do research, has limited knowledge of the people, the normal patterns of everyday conduct, the climate and culture of the place. (...) social environments drive on a lot of tacit understanding, on unspoken routines and conventions, on shared experiences and outlooks – and none of that belongs to the researcher's background. The fieldworker gradually learns these tacit codes, and gradually moves from the margins of the social environment to a more central position. (Blommaert og Jie 2010:27)

For å bli en del av det sosiale miljøet informantene mine utgjorde deltok jeg i skoletimene de hadde i norsk og samfunnsfag (som jeg har undervisningskompetanse i). Jeg fungerte som en slags hjelpelærer når elevene jobbet med oppgaver, men brukte også mye tid på å sitte bakerst i klasserommet mens læreren og elevene hadde klasseromsamtaler. Denne observasjonen ga

meg nyttig informasjon om det språklige mangfoldet i klassen. Jeg tok også elevene ut av klasserommet i grupper for å informere dem ytterligere om gangen i forskningsprosjektet, og for å få tilgang til profilene deres på de sosiale mediene jeg hadde valgt å følge dem på. Det var lett å komme i kontakt med både elever og ansatte på skolen, og jeg fikk tilbud om eget kontor jeg kunne arbeide på. Jeg oppfattet elevene som veldig interesserte i både meg som person og i prosjektet mitt. Lærerne kunne også fortelle at de ofte hadde spurt etter meg i dagene før jeg kom.

Jeg hadde med meg feltdagboken i skolehverdagen og også ellers, og noterte flittig observasjoner og samtaler jeg hadde med lærerkollegaer, elever og øvrige innbyggere i Longyearbyen. På kveldene førte jeg inn feltnotatene mine digitalt og skrev litt mer utfyllende om dagen som hadde gått.

Mot slutten av den første uken begynte jeg med individuelle intervju i tiendeklassen. På dette tidspunktet hadde jeg fått såpass god kontakt med enkelte av informantene at de inviterte meg med på klatre- og fotballtrening, som foregikk på ettermiddagene. Slik organisert aktivitet er en stor del av ungdommenes fritid på Svalbard. Det er ikke tilrådet å gå utenfor sentrumsområdet i Longyearbyen uten skytevåpen, og det må man være 16 år for å få lov til å bære. Det er altså et ganske begrenset geografisk område ungdommene har tilgang til. Under treningene satt jeg på sidelinjen og så på og noterte. Å observere informantene mine i et annet miljø enn jeg hadde mulighet til i skolehverdagen, viste seg å være verdifullt på mange områder, men først og fremst var det nyttig i byggingen av de sosiale relasjonene. Jeg møtte også noen av informantene på kafe. Det er lav terskel for å gå på kafe på Svalbard. Flere av informantene mine fortalte at de dro på kafe flere ganger i uka. Det er en viktig møteplass for lokalbefolkningen, og for meg ble det en viktig arena for uformelle samtaler. Jeg ble bedre kjent med informantene mine, og de ble tryggere på meg.

TV-aksjonen er en stor hendelse på Svalbard, og hele lokalbefolkningen engasjerer seg. Skolen stilte opp med lokaler, mat, leker, konsert, auksjon og mer. Også her fikk jeg være sammen med informantene mine i en uformell setting.

Ved inngangen til den andre uken begynte jeg med gruppesamtalene. Jeg hadde også fått god kontakt med lærerkollegiet ved Longyearbyen skole, og de aller fleste var veldig interessert i å dele sine språklige erfaringer vedrørende informantene mine og språket på Svalbard generelt. Enkelte av lærerne var også foreldre til informantene, og jeg fikk dermed et innblikk

i den første språktilegnelsen til informantene gjennom det de kunne fortelle. Andre medlemmer av lokalbefolkningen delte også sine synspunkter på det de kalte «svalbard-dialekten» i uformelle settinger, som på byens spisesteder, mens vi gikk turer og så videre. På denne måten fikk jeg et godt innblikk i språket på Svalbard sett gjennom de lokales øyne.

3.3.1 Intervju

Jeg valgte å intervju informantene i skoletiden fordi jeg følte det ga en viss trygghet for dem og deres foresatte. I tillegg var det lettere logistikkmessig – jeg fikk disponere rom på skolen og informantene var lett tilgjengelige. Intervjuene foregikk ved enden av en korridor/fellesareal i ungdomsskolefløyen. Der var det stille og rolig, men likevel ble ikke intervjusituasjonen for formell. Vi satt i samme område som elevene hadde friminutt i, og enkelte lærere og elever gikk forbi mens vi snakket sammen. Det var altså stille nok til at vi kunne snakke uavbrutt, men likevel ikke en formell intervjusituasjon der man sitter på hver sin side av et bord i et stille rom. Jeg håpet at det skulle gjøre situasjonen mindre kunstig, og mer som en samtale.

3.3.1.1 Individuelle intervju

De individuelle intervjuene innledet jeg med å snakke om løst og fast, timen elevene nettopp hadde hatt, aktuelle nyhetssaker, været eller andre temaer som ikke var relevante for intervjusituasjonen. Det gjorde jeg for å skape en avslappet atmosfære med tanken om observatørens paradoks i bakhodet. Selv om jeg forsøkte å få elevene til å slappe av var det likevel ikke et mål i seg selv at de skulle glemme at de var i en intervjusituasjon, spesielt av etiske hensyn. Jeg valgte å ta opp intervjuene, og båndopptakeren sto svært synlig midt mellom meg og informanten. Jeg hadde forberedt en intervjuguide som informantene hadde sett på forhånd, men denne valgte jeg å ikke følge tett. Jeg fokuserte heller på å forsøke å stille spørsmålene i en slik rekkefølge at det skulle bli naturlig flyt i samtalen, ikke som i et rigid intervju.

Jeg forsøkte å være en stille lytter i intervjusituasjonen. Som Blommaert og Jie (2010:46) sier det: «The interviewer must be silent at times: it is a prerequisite for the other to talk.». Jeg ønsket at informantene skulle utfylle svarene sine uoppfordret, og tanken var at stillhet (og dermed tid til å tenke) ville gjøre det mer sannsynlig at de snakket mer. Blommaert og Jie påpeker at å etterfølge et svar med stillhet fra intervjuerens side, også kan føre til at informanten tror at svaret de ga ikke var tilstrekkelig, og dermed fylle det ut. Det er mulig at alderen til informantene mine, samt rollen jeg hadde som hjelpelærer, førte til at de forventet at jeg skulle kontrollere samtalen og at de kun skulle svare på spørsmål. Ved å kombinere

stillhet med små oppmuntringer («ja», «okei», «javisst», «det var interessant, kan du fortelle mer om det?») kan man skape en mer naturlig samtale, som jo var målet mitt. Ved å ta små notater underveis i intervjuet kunne jeg spille videre på ting informantene hadde sagt tidligere, og på denne måten drive samtalen frem. Dette bidro kanskje også til at elevene åpnet seg mer – de virket positivt overrasket over at jeg husket ting de hadde fortalt og responderte med å snakke mer om disse temaene. Jeg valgte også å dele små historier og tanker jeg kom på mens vi snakket, både i håp om at de skulle gjøre det samme og for å «etterligne» en vanlig samtale. Kort oppsummert forsøkte jeg å leve opp til rådet fra Blommaert og Jie: «In general, try to be a good, interested and sympathetic listener, who every now and then provides some stories and recollections of his/her own.» (2010:46).

Jeg valgte å gjennomføre kun ett intervju per informant, ikke to, som jeg opprinnelig hadde planlagt. Grunnen til dette var delvis tidspresset jeg var under, men også at jeg følte jeg hadde mye materiale for hver informant fra opptakene i de individuelle intervjuene og gruppesamtalene. I tillegg innså jeg at jeg hadde undervurdert informasjonsverdien i å være sammen med informantene i andre settinger enn intervjusituasjonen: Jeg lærte veldig mye av de uformelle samtalene vi hadde på tur til og fra skolen, i skoletimene, når vi møttes på ettermiddagene og så videre.

3.3.1.2 Gruppesamtale

I gruppesamtalene var jeg hovedsakelig interessert i hva som skjedde når informantene snakket med hverandre, med meg så lite til stede i samtalen som mulig. Dette ville forhåpentligvis fremme deres naturlige tale og hverdagslige interaksjonsnormer. Jeg organiserte dem derfor i to grupper etter hvilket trinn de tilhørte, og fikk dem til å spille Alias. Dette gjorde jeg for å få dem til å snakke mest mulig:

I mange tilfeller er likevel det viktigste formålet med en opptakssituasjon å få informantene til å snakke. Da er ikke nødvendigvis et intervju det beste alternativet. Mange, ikke minst barn, kan oppleve en intervjusituasjon som ubehagelig formell og kunstig, og samtalen vil ofte kunne bli svært monologisk – med intervjuer som viktigste bidragsyter. I slike situasjoner kan det være et strategisk alternativ å sette informantene sammen i grupper på to eller flere, der de blir bedt om å utføre ulike oppgaver som krever en viss språklig aktivitet og samhandling (...). (Akselberg og Mæhlum 2012:83)

Jeg satte i gang spillet og forklarte reglene, deretter var det opp til informantene selv å drive det videre. Dette brettspillet går ut på at man skal forklare gitte ord, uten å bruke det aktuelle ordet. Språk og kommunikasjon er altså sentrale elementer. Jeg håpet at konkurranseelementet ville provosere frem deres naturlige tale og minske bevisstheten deres om å være i en forskningssituasjon. Båndopptakeren var likevel synlig midt på spillbrettet av etiske hensyn. Jeg ønsket også å se om informantene vekslet språklig i større grad enn de gjorde da de snakket med meg. Jeg satte meg et stykke unna informantene og tok notater mens de spilte, i håp om at fraværet mitt ville gjøre situasjonen mindre formell. Jeg tok opp begge gruppesamtalene, men lydfilen fra det ene opptaket viste seg senere å være defekt, slik at notatene jeg tok mens informantene spilte, er den eneste empirien jeg har derfra.

3.4 Etter feltarbeidet

I etterkant av feltarbeidet transkriberte jeg de individuelle intervjuene og gruppesamtalene. Jeg valgte å transkribere så lyd nært som mulig ved å benytte meg av normal ortografi av flere årsaker. Jeg hadde om lag seks timer med opptak som skulle transkribes, og dersom jeg skulle transkribere alt med IPA-tegn ville det blitt veldig tidkrevende. Jeg så det heller ikke som nødvendig da jeg ved hjelp av lydnær transkripsjon i kombinasjon med notater jeg tok underveis, likevel lett kunne markere relevante målmerker. De utdragene som presenteres i analysekapitlet er altså endret i ettertid til et annet transkripsjonssystem som beskrives i begynnelsen av analysekapitlet.

For å kunne plassere informantene i de språklige strategiene Mæhlum presenterte i doktoravhandlingen sin måtte jeg velge ut relevante målmerker som kunne avgjøre hvilken språklig varietet informantene snakket, altså språktrekk som bidro til å plassere informantene i den ene eller andre strategien. Jeg valgte rimelig sentrale målmerker som tjener til å skille mellom norske dialekter, primært fonologiske (inkludert prosodi) og morfologiske. Målmerkene jeg har undersøkt, representerer alle tradisjonelle dialekttrekk som gjennom hele historien til norsk dialektologi har tjent som dialektkillemerker. Jeg har, kanskje noe mekanisk, undersøkt de samme målmerkene og altså brukt samme kriterier for alle informantene.

4 Bakgrunn og teori

Svalbard ligger langt til havs og langt mot nord. Det gjorde at øygruppen lenge kun var tilgjengelig fra fastlands-Norge med båt, og kun om sommeren. Dette betydde at befolkningen på øygruppen var helt isolert fra kontakt utenfra i vinterhalvåret, når fjordene og havet rundt øyene frøs til. I 1911 ble Spitsbergen radio etablert slik at man kunne ha verbal kontakt med omverden året rundt, men det var ikke før i 1975 at Longyearbyen flyplass ble åpnet, og øygruppen dermed ble tilgjengelig på helårsbasis (SSB 2012). I 1984 fikk befolkningen for første gang tilgang til direktesendt TV. Før dette var to uker gamle videokassetter fra fastlandet den eneste tilgangen svalbardianerne hadde til TV-sendinger.

Fjern beliggenhet og lite kontakt med fastlands-Norge har nok bidratt til noe av uvitenheten som finnes blant fastlandsbefolkningen om Svalbard og befolkningen der. En reaksjon jeg har fått flere ganger når jeg har fortalt bekjente om mastergradsprosjektet mitt, har vært stille undring etterfulgt av et forsiktig «... men hvordan snakker de egentlig på Svalbard? Finnes det en egen dialekt? For de snakker norsk?» Liv Balstad (1955:243 sitert i Mæhlum 1992:1) forteller historien om en mann som var på konsert med Longyearbyen musikkorps nede på fastlandet. Han hørte musikerne prate seg imellom, og utbrøt overrasket: «De snakker jo norsk». Denne historien gjengis også i det største, og frem til nå det eneste (så vidt jeg vet), arbeidet som er gjort angående språket i de norske bosettingene på Svalbard. Brit Mæhlum begynte sitt doktorgradsprosjekt våren 1985 og publiserte det i 1992 med tittelen *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*.

Jeg vil begynne teorikapitlet med en kort redegjørelse for hvordan situasjonen på Svalbard var rundt 1990, for å kontekstualisere funnene Mæhlum gjorde. Jeg vil deretter greie ut om metoden hun brukte, for å vise forskjeller og likheter med mitt eget prosjekt. Jeg vil så presentere de fire språklige strategiene hun identifiserte hos informantene sine. Videre vil jeg drøfte begreper som er viktige i masteroppgaven min, blant annet dialekt, normkraft og identitet.

4.1 *Dialektal sosialisering (1992) av Brit Mæhlum*

4.1.1 Svalbard i 1990

Da Mæhlum kom til Svalbard i 1985, hadde det i det foregående tiåret foregått en normaliseringsprosess som hadde påvirket og endret samfunnet på flere områder. Denne normaliseringsprosessen var politisk forankret og uttrykt blant annet i en stortingsmelding:

Med hensyn til normalisering av samfunnet på andre måter bemerkes at spørsmålet om bygging av flere familieboliger i Longyearbyen har vært sentralt, og henger nøye sammen med det ønske man på alle hold har hatt om å normalisere samfunnet der mest mulig. (St. meld. nr. 39 (1974-1975) 1975:19)

Formålet med normaliseringen var altså å endre det tidligere mannsdominerte gruvesamfunnet til et samfunn mer likt fastlandssamfunnene. Stadig flere oppgaver på Svalbard ble statlige, noe som førte til at andelen bosatte på Svalbard som ikke var ansatt i Store Norske, steg (Mæhlum 1992:24). Enkelte særpreg beholdt det lille samfunnet, blant annet en stor grad av gjennomtrekk i befolkningen. Gunstige skatte- og avgiftsregler fungerte rekrutterende til øygruppen, men bidro også til at mange kun ble boende noen få år. Det var i tillegg tradisjon for å engasjere de statsansatte på åremålskontrakter på tre til fem år (Mæhlum 1992:25). Da som nå var svalbardianerne tilknyttet hjemkommunene sine på fastlandet, og hele 50 % var tilknyttet en nordnorsk kommune. De resterende 50 % bestod av nokså like andeler østlendinger, vestlendinger og trøndere (Mæhlum 1992:2).

4.1.2 Metode

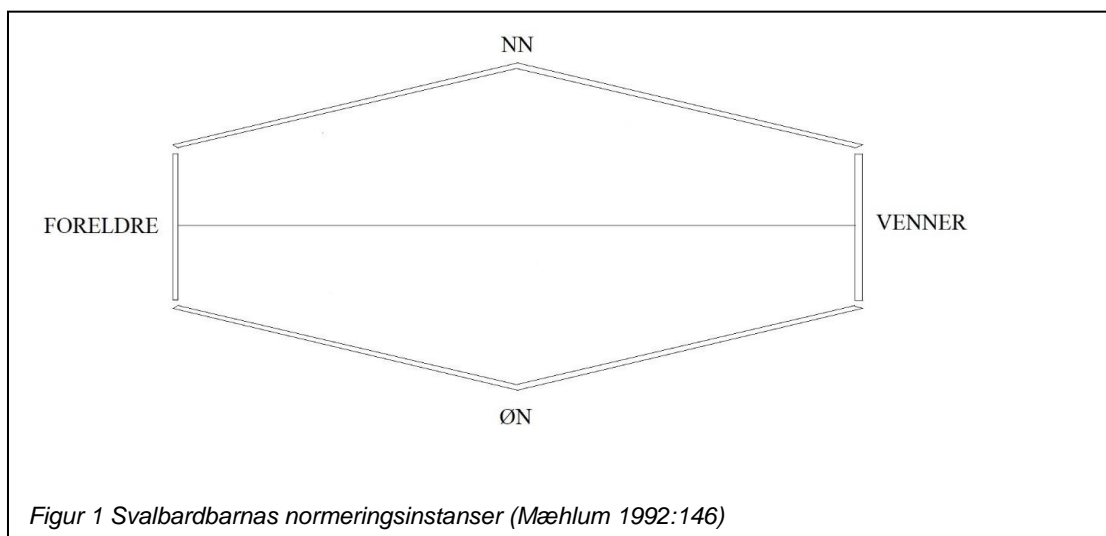
Våren 1985 var Mæhlum på Svalbard i en to uker lang forprosjektperiode, der det ble hentet inn opplysninger som senere la grunnlaget for et kvalitativt forskningsopplegg, og det strategiske grunnlaget for resten av feltarbeidet ble lagt. Det ble utført i to omganger på en måned hver, vinteren og våren 1986 (Mæhlum 1992:115). Supplerende materialinnsamlinger ble også utført de to påfølgende årene.

Mæhlum utformet og delte ut et skjema til alle de 200 elevene ved Longyearbyen skole våren 1985, der de skulle fylle inn foreldrenes geografiske bakgrunn, botid på Svalbard og eventuelt på fastlandet, alder og andre personalia. Med bakgrunn i informasjonen fra dette skjemaet valgte hun ut om lag 60 informanter med lengst mulig botid på Svalbard, og aller helst informanter som hadde bodd på Svalbard hele livet (Mæhlum 1992:116). Aldersmessig var det stor spredning i informantgruppa, helt fra barnehagealder til litt over 20 år.

Mæhlum intervjuet informantene hver for seg i 20-25 minutter, i tillegg til at enkelte av informantene ble satt til å snakke med en nær venn eller et familiemedlem uten at Mæhlum selv var til stedet. Dette ble gjort for å se på eventuell veksling mellom ulike dialektvarieteter hos informanten (Mæhlum 1992:116). Mæhlum intervjuet også enkelte av foreldrene til informantene. I tillegg trekker hun frem deltakende observasjon under feltarbeidene som en spesielt viktig kilde til innsikt og kunnskap.

4.1.3 Funn

Brit Mæhlum kom i doktoravhandlingen sin frem til at det ikke fantes en spesifikk svalbarddialekt, i alle fall ikke etter de kriterier man tradisjonelt har hatt for dialektbegrepet. Dette til tross for at mange på øygruppen hevdet at en slik dialekt eksisterte (Mæhlum 1992:2). Noen fellestrekk Mæhlum fant blant mange av informantene sine var bruken av retrofleks l og et ubestemmelig tonefall (Mæhlum 1996:258). Hun argumenterer for at ungdommene på Svalbard hadde fire ulike strategier for å navigere i det dialektale mangfoldet og disse presenterer hun ved hjelp av «typeinformanter». Hun fokuserer på hvordan det sosiale miljøet rundt informantene har påvirket dem til å velge disse ulike strategiene. Hun ser for seg at informantene orienterte seg i et sosialt og normativt rom illustrert ved figur 1.:

Barna som vokser opp på Svalbard plasserer seg altså i en eller annen posisjon innenfor denne sosiale rammen, med ulik nærhet og distanse til de ulike normeringspunktene (nordnorsk, østnorsk, venner og familie) (Mæhlum 1992:146).

I tillegg nevner hun kort andre faktorer som kan tenkes å motivere informantenes talemål, blant annet tilhørighet til fastlands-Norge, sosiosementiske og lingvistiske relasjoner mellom ulike språkvarieteter, det sosiale hierarkiet, informantenes alder, kjønn og personlighet, men disse vil jeg ikke gå nærmere inn på her.

4.1.3.1 Den interdialektale strategien

Noen av Mæhlums informanter sies å være «dialektløse» i den forstand at talemålet deres er vanskelig å plassere geografisk (Mæhlum 1992:155). Adjektiver som «rar», «underlig» eller «merkelig» brukes for å beskrive dialekten. Talemålet beskrives også som kjønnsløst og diffust av flere Mæhlum var i kontakt med, og det er denne diffusheten som gjør det spesielt. I møte med informanter som snakket på denne måten, skriver Mæhlum at hun følte seg: «(...) svært forvirret og desorientert fordi den språklige koden disse barna brukte, ikke var i samsvar med de dialektale rammene og kategoriene en tradisjonelt forventer innenfor en norsk språkvirkelighet.» (Mæhlum 1992:155). Mæhlum mener denne varieteten er resultatet av interaksjon mellom flere ulike etablerte dialekter som barn som vokser opp på Svalbard omringet av til enhver tid.

Det betyr med andre ord at hvert enkelt av disse individene har latt seg influere språklig fra ulike sosiale hold, og har på den måten vært mottakelig overfor et varierende antall enkeltindividers og sosiale instansers dialektale påvirkning.
(Mæhlum 1992:157)

Hun velger videre å kalle disse idiosynkratiske talemålene for «*interdialekter*» (Mæhlum 1992:159). Den interdialektale strategien kan ses på som en selvmotsigelse: Det er en umarkert strategi i den forstand at man ikke velger en spesifikk dialekt. Det er nøytralt. Talerne beskrives som «dialektløse», mens varieteten beskrives som «kjønnsløs». På den andre siden fører denne umarkertheten til at den blir svært markant. Den blir «helt spesiell».

På et leksikalsk nivå benytter informantene seg av ord som hører til flere ulike dialektområder, de har målmerker fra forskjellige dialekter, og prosodien kan heller ikke festes til én spesifikk dialekt. Et eksempel er en informant med høytone av vestlandsk type med innslag av østnorsk lavtone. Han har målmerker fra både Sogn og Fjordane, nordnorsk, østnorsk og bergensk (Mæhlum 1992:163-170). At interdialektene er så vanskelige å plassere og klassifisere, fører til at de gjerne karakteriseres både som «ingenting» og «allting» (Mæhlum 1992:156). Dette viser tydelig hvor mye disse varietetene inneholder; de er for forskjellige til å tilhøre én dialekt, altså er de «ingenting». På samme tid består de av trekk fra mange forskjellige dialekter, altså er de «allting» eller «en blanding av alt mulig».

Underveis i feltarbeidet oppdaget hun at nesten alle de informantene som hadde en slik diffus interdialekt, hadde et intonasjonsmønster som ikke var i tråd med noen av de kjente og etablerte intonasjonsmønstrene som er knyttet til ulike dialektområder på fastlandet (Mæhlum

1992:159). Prosodien i norske dialekter var (i alle fall på denne tiden) mangelfullt beskrevet (f. eks Jahr & Lorentz 1983:26 i Mæhlum, 1992:158), men er likefult et språkfenomen som lett identifiseres, også av personer uten spesifikk dialektkompetanse. Hallfrid Christiansen sier det slik om «talemusikken»:

(...) det kriterium som lettest faller i ørene på legfolk. Enhver kan kjenne en trønder, en nordlending, en østlending eller en vestlending på vedkommendes talemusikk. Dette er også det målmerke som er vanskeligst å legge bort for de fleste mennesker. (1973:6 sitert i Mæhlum 1992:160).

4.1.3.2 Nordnorskstrategien

Flere av barna Mæhlum var i kontakt med hadde nordnorske dialekter, selv om de ikke hadde noen nær tilknytning til landsdelen. Det vil si at de ikke hadde bodd der eller hadde nær familie derfra. Mæhlum mener dette kommer av at nordnorsk har vært majoritetsspråket blant nordmennene i Longyearbyen (Mæhlum 1992:193). Barnas primære språklige referanserammer har altså ikke vært familie, men venner og bekjente.

En annen gruppe informanter som også ble plassert under denne strategien, hadde nordnorsk bakgrunn og snakket en nordnorsk varietet. Disse ble kalt «de ekte nordnorske barna». Mæhlum fant at barn med nordnorsk bakgrunn snakket en form for nordnorsk, selv om de ikke alltid betegnet den som «skikkelig» eller «ekte» nordnorsk (Mæhlum 1992:210). Barna beskrev selv sin nordnorske dialekt som mindre nordnorsk enn talemålet de kjente fra fastlandet, og de fortalte at selv om andre kunne høre at de var nordnorske hadde de ofte problemer med å plassere talemålet deres mer presist enn det. Når de hadde tilbragt tid i hjemkommunene sine på fastlandet, endret dialekten deres seg til å bli mer lik det rådende talemålet på hjemstedet. En informant forklarte for eksempel at dialekten hans ble mer «finnsnes-aktig» (Mæhlum 1992:211) når han hadde vært på Finnsnes på ferie. Flere foreldre kom med utsagn som at barna hadde mer utpregede dialekter når de kom tilbake til Svalbard etter å ha vært en tid nede på fastlandet.

Å fastslå hvilke dialektale trekk som endres og hvilke som bevares når de unge svalbardianerne kommer tilbake til Svalbard etter å ha vært en stund i Nord-Norge var en umulig oppgave, men generelt sett fant Mæhlum at informantene endret sitt nordnorske talemål i samsvar med nordnorske bymål (Mæhlum 1992:212). For eksempel ble gjerne «eg» og «ikkje» byttet ut med «æ» og «ikke». Dette gjorde at man lett kunne høre at de var nordnorske, men man kunne ikke knytte dem til mindre områder i det nordnorske

dialektområdet, fordi de lokale dialektformene ble byttet ut. Dette førte til at de nordnorske varietetene som ble brukt på Svalbard, ofte kunne oppleves som «fin nordnorsk». Moren til en av Mæhlums informanter gikk så langt som å karakterisere sønnens talemål som «Henry-Valen-nordnorsk» (Mæhlum 1992:217).

4.1.3.3 Østnorskstrategien

Noen av barna Mæhlum forsket på, hadde et østnorsk talemål selv om de ikke hadde foreldre fra Østlandet. Dette kan motiveres av den nøytrale posisjonen et østnorsk talemål kan tenkes å ha i Longyearbyen (Mæhlum 1992:218).

Fremfor å velge foreldrenes, eller én av foreldrenes dialekt - som i Longyearbyen i prinsippet *aldri* vil kunne korrespondere fullt ut med vennenes varierende talemål - kan dermed den dialektalt nøytrale og umarkerte *østnorske* normalmålsvarietetet fremstå som en alternativ kode. (...) - den prinsipielt manglende korrespondansen mellom forskjellige sosialiseringens instansers språkform i dette samfunnet bidrar muligens *i seg selv* til at normeringseffekten fra normaltalemålet potenseres (Mæhlum 1992:222-223)

Det er altså tenkelig at noen av informantene snakket østnorsk som en konsekvens av at dialektvariasjonen på Svalbard var så stor at de ikke hadde «festet seg» ved en bestemt dialekt. I stedet hadde de valgt det talemålet som fremstod som mest umarkert, altså østnorsk.

Flere av informantene som ikke snakket østnorsk på det tidspunktet Mæhlum gjennomførte sine intervju, hadde snakket østnorsk i perioder av livet, spesielt i barnehagealderen og tidlig på barneskolen (Mæhlum 1992:226). Dette kunne komme av den sterke dominansen av østnorsktalende ansatte i skolen og barnehagen. Noen av informantene benyttet seg fremdeles av østnorsk i enkelte situasjoner selv etter de ble eldre, som en del av et repertoar de brukte innenfor en sosialt bestemt kodevekslingsstrategi (Mæhlum 1992:227).

4.1.3.4 Foreldrestrategien

Flere av barna i Mæhlums studie snakket samme dialekt som foreldrene. I de tilfellene der en eller begge foreldrene snakket enten østnorsk eller nordnorsk, er det tenkelig at foreldrenes påvirkningskraft og den høye statusen de nordnorske og østnorske talemålene hadde i samfunnet, sammen gjorde at informanten snakket enten nordnorsk eller østnorsk. Mæhlum beskriver derfor kun informanter med foreldre som hverken snakket nordnorsk eller østnorsk. På den måten blir det rimelig å påstå at det var *foreldrene* som var den primære grunnen til at barna snakket slik de gjorde, og ikke påvirkningen fra samfunnet rundt. Forklaringen på

hvorfor mange barn på Svalbard hadde samme dialekt som foreldrene kan være at foreldrene var en av få stabile variabler i et samfunn i stadig endring (Mæhlum 1992:231).

4.1.4 Stadig aktuelle?

Strategiene Mæhlum presenterer, viser hvordan hennes informanter orienterte seg i det omskiftelige og mangfoldige språkmiljøet på Svalbard for nesten 30 år siden. I årene som har gått siden den gang, har det stadig omskiftelige samfunnet endret seg på et mer fundamentalt plan. Nedbemanningen i Store Norske er spesielt viktig i denne sammenhengen, og følgene det har hatt for den demografiske sammensetningen blant befolkningen i Longyearbyen. Botiden på øygruppen er fremdeles (overraskende) stabil: kun noen få år. Samfunnet er altså fremdeles preget av til- og fraflytting, men menneskene som flytter til og fra, har en annen sosiokulturell bakgrunn enn tidligere. Svalbard har gått fra å være et gruvesamfunn til å være et sentrum for arktisk forskning, utdanning og turisme.

Har endringene i samfunnet ført til at de språklige strategiene Mæhlum presenterte er utdaterte og ikke lenger kan anvendes om ungdomsspråk på Svalbard? Eller benytter ungdommer på Svalbard seg fremdeles av de samme språklige strategiene, på tross av endringene som preger resten av samfunnet? Kan jeg identifisere de samme strategiene hos mine informanter? Må Mæhlums kategorier endres, forkastes eller suppleres? I tillegg ønsker jeg å forsøke å supplere forklaringen Mæhlum presenterer angående hvorfor ungdommene snakker som de gjør (jf. figur 1).

4.2 Dialekt

Begrepet dialekt defineres i Store Norske Leksikon som «(...) en variant av et nasjonalspråk som tales av en del av innbyggerne i et språksamfunn og i et mindre geografisk område. En dialekt kalles også et målføre, som på geografisk grunnlag enten er et bygdemål eller et bymål» (Gundersen 2018). Denne definisjonen fokuserer på det geografiske aspektet ved dialekter, at ulike dialekter finnes gjerne i ulike geografiske områder. Man skiller altså i liten grad *dialekt* fra *geolekt*. Det viktige geografiske aspektet innebærer altså at en dialekt er knyttet til et spesifikt område i en slik grad at en kan markere dens utbredelse på et kart. Den skiller seg mer eller mindre markant fra tilgrensende dialektale varieteter av samme språk. Dialekten er også eksklusiv for dette området i den betydning at en (som regel) ikke vil finne den samme dialekten på andre steder.

Unn Røyneland presenterer en lingvistisk definisjon på dialekt som favner bredere enn det rent geografiske når hun definerer dialekt som «(...) ein geografisk, sosial eller etnisk varietet

som i seg sjølv utgjer eit komplett språkssystem» (Røynealand 2008:24). Denne definisjonen favner varieteter brukt i grupper med ulik geografisk, sosial eller etnisk bakgrunn, altså ulike former for «blandingsspråk», og også standardtalemål basert på skriftspråk, men poengterer at varieteten i seg selv må utgjøre et komplett språkssystem.

En annen måte å definere dialekt på kan være «ein varietet som kunne ha fungert som eit språk, men som ikkje er formelt standardisert» (Røynealand 2008:24). Denne definisjonen skiller altså dialekter fra standardiserte språk. Dialekter har i denne definisjonen en annen rolle enn de standardiserte språkene, og med det kanskje en annen status.

Statusforholdet mellom dialekt og standardspråk og mellom ulike dialekter er sentral i den tredje og siste definisjonen Røynealand presenterer: «Ein dialekt er den talemålsvarietetten ein person lærer først, uavhengig av kva for samfunnsmessig status eller funksjon denne varietetten elles måtte ha.» (Røynealand 2008:25).

Basert på dette er en dialekt en geografisk, sosial eller etnisk språklig varietet som i seg selv utgjør et komplett språkssystem, og som er den varietetten som læres først, uavhengig av dens samfunnsmessige status eller funksjon.

4.2.1 Dialekt på Svalbard

Som nevnt fant Mæhlum ikke noen svalbarddialekt under feltarbeidet sitt på slutten av 80-tallet. Dette har flere årsaker. For det første har Svalbard ingen regulær urbefolkning (Mæhlum 1992:11), og derfor heller ingen *opprinnelig* dialekt som var etablert før gruvedriften tok til. I tillegg er det en manglende stabilitet i befolkningsgruppen på Svalbard, noe det også er lagt opp til fra samfunnets side: Ingen skal fødes, bli gamle eller dø der, og arbeidskontraktene er (for det meste) kun på noen få år. Denne manglende stabiliteten gjør at det aldri rekker å utkrystallisere seg en felles språklig norm, til det er gjennomtrekket av mennesker for stort.

Her kan man se Svalbard i sammenheng med andre industristeder på fastlands-Norge, som plutselig har fått mange tilflyttende med ulike dialekter. Her har det jo, i motsetning til på Svalbard, eksistert en dialekt fra før av, men det har likevel utviklet seg en ny dialektal varietet etter fremveksten av den nye industrien på stedet og tilflyttingen utenfra. Denne utviklingen fra mange ulike dialekter til én felles talemålsvarietet, kalles koinéformingsprosess (Neteland 2013:79). Sluttresultatet, den nye varietetten, kalles koiné. Koinéformingsprosesser tar tid, og det går gjerne flere generasjoner før det har utviklet seg en

koiné. Fordi det sosiale miljøet på Svalbard ikke har denne typen kontinuitet over flere generasjoner, men heller kjennetegnes av til- og fraflytting, kommer en heller aldri nærmere en koiné. I stedet startes koinéprosessen på nytt hele tiden etter som nye mennesker stadig kommer til, blir noen år og deretter flytter igjen.

4.3 Språklig standard

Skillet mellom standardisert og ikke-standardisert språk er et viktig poeng når man studerer dialekter. Definisjonsproblemet oppstår når talemålet og det standardiserte skriftspråket ligger svært nært hverandre, eller er identiske. Dersom man for eksempel snakker bokmålsnært østnorsk, har man da en dialekt? Vi har ikke et offisielt standard talemål i norsk, så er alle talemål derfor dialekter? Det er noen som vil hevde at alle talemål er dialekter, også de talemålene som ligger nært skriftspråket. Med denne forståelsen vil man for eksempel regne vestkantmålet i Oslo som en dialekt. Andre hevder at talte varieteter som har standardskriftspråk som grunnlag, ikke er dialekter. I Norge er det jo slik at bokmål er standardisert på bakgrunn av talemålet til det Knud Knudsen kalte den «dannede» klassen i byene på Østlandet og med utgangspunkt i datidens danske skriftspråk. Nynorsk er dannet av en rekke talemål satt sammen til et standardisert skriftspråk av Ivar Aasen. Fordi vi ikke har noe talemål basert på et standardisert skriftspråk, vil man derfor kunne karakterisere alle norske talemål som dialekter.

Dette skiller seg fra situasjonen i mange andre land der det er etablert et standard talemål. Jeg tar ikke stilling til om vi har et standard talespråk i Norge, og om det i så fall er varieteten som ofte går under begrepene «vestkantdialekt», «standardisert østnorsk», «talt bokmål», «bokmålsnær østnorsk» med flere. Jeg har videre i oppgaven min av flere grunner valgt å bruke begrepet «normert tale» for dette talemålet. For det første mener jeg at det ikke er riktig å kalle varieteten folk uten bakgrunn fra Oslo og omkringliggende områder snakker, for oslodialekt. En enkel og effektiv måte å tydelig skille mellom talere med og uten bakgrunn fra Oslo er å bruke ulike begreper på talemålene. Oslodialekt blir derfor forbeholdt personer med bakgrunn fra Oslo, mens normert tale blir brukt om eventuelle talere uten bakgrunn fra dette området, men som likevel snakker en lignende varietet. For det andre er det snakk om en talt varietet, og jeg synes derfor det blir problematisk å bruke samme begrep som man bruker på et normalisert skriftspråk, og jeg unngår derfor å bruke begrepet «talt bokmål».

Likevel er det et tett forhold mellom bokmålsnormen og normert tale, og i bokmålsnormen finnes det ganske stor variasjon. For eksempel er a-ender tillatt i bokmålsnormen i bestemt

form entall av hunkjønnsord, i preteritum av a-verb og i bestemt form flertall av nøytrumsord, mens man i den muntlige varieteten jeg kaller normert tale tradisjonelt ikke har brukt den endingen. Nettopp a-ender har tidligere vært et av målmerkene som har skilt østkant- og vestkantdialektene i Oslo fra hverandre, og selv om dette skillet fremdeles er gyldig til en viss grad (Johannesen 2008:237), ser man at a-endingene sprer seg til områder der de tidligere ikke har blitt sett på som «stuerene», altså fra øst- til vestkanten. Fordi a-ender er inkludert i bokmålsnormen, og også er på fremmarsj i den talte varieteten som ofte omtales som «bokmål», mener jeg det er riktig å inkludere a-ender i begrepet normert tale. Jeg vil likevel kommentere det i analysekapitlet der det er aktuelt.

4.4 Språk og identitet

To ting som skiller mennesket fra andre skapninger, er for det første at vi er selvbevisste. Vi har en følelse av hvem vi er eller ønsker å være, en identitet. For det andre har vi et komplisert språk vi kommuniserer med andre individer med, både muntlig og skriftlig. Vi uttrykker identiteten vår gjennom en rekke bevisste og ubevisste handlinger. Innenfor språkforskningen har man lenge studert sammenhengen mellom identitet og språk, og språk som uttrykk for den enkeltes identitet:

Innenfor denne tradisjonen har språk blitt betraktet som en av de viktigste identitetsskapende faktorene, nettopp fordi det i stor utstrekning er gjennom språket vi presenterer vår identitet. (...) vurderer språklig atferd som *identitetshandlinger*, der individer synliggjør både sin personlige identitet og sin søken etter sosiale roller ved hjelp av språket.» (Mæhlum 2012:106)

Identitet kan altså enkelt sies å være individets erfaring med og opplevelse av hvem man er, og hvor man hører til sosialt og kulturelt. Dersom man går dypere inn på identitetsbegrepet blir det mer komplekst. Mæhlum sier at «et individs identitet blir utkrystallisert i spenningsfeltet mellom det individuelle og det kollektive» (2012:108). Identitet handler om det særegne ved individet, opplevelsen av «selvet», samtidig som en essensiell del av begrepet handler om tilhørigheten individet har til omverdenen sosialt og kulturelt. Man finner altså seg selv i krysningpunktet mellom det man har til felles med andre, og det som gjør at man skiller seg fra dem. Videre kan identitetsbegrepet ses på som konstant, permanent og uforanderlig og noe som er immunt mot ytre påvirkning. Man er født med identiteten sin, den er det opprinnelige og egentlige jeg'et og slik man er innerst inne (Mæhlum 2012:109). En slik essensialistisk identitetsoppfatning skiller seg fra en konstruktivistisk identitetsoppfatning

som ser på identiteten som noe variabelt, dynamisk og omskiftelig. Identiteten er ikke medfødt, men dannes og endres over tid og er åpen for impulser utenfra. Man viser sin identitet gjennom atferd, utseende og livsstil (Mæhlum 2012:109). Jeg ser en sammensmelting av disse oppfatningene som mest hensiktsmessig i mitt forskningsprosjekt. Identitet er noe varig, men påvirkelig, og kan dermed forandres.

I et slikt lys er det spesielt interessant å se på hvordan språk kan brukes for å uttrykke identitet:

Det enkelte individ forholder seg til andre mennesker ved hjelp av språklige handlinger; vi gir og vi mottar informasjon, og vi påvirker og blir påvirket av andre. På denne måten samhandler vi gjennom språket og signaliserer bestemte meninger både gjennom *hva* vi sier, og gjennom *måten* vi sier det på. (Mæhlum 2012:111).

Man kan altså bruke språket til å uttrykke identitet – den man er eller vil være. Ungdommer med flerkulturell bakgrunn på Oslos østkant kan for eksempel bruke språket på en annen måte enn ungdommer med norsk bakgrunn i andre deler av hovedstaden, og på denne måten markere sin etniske og kulturelle tilhørighet. Et kjent sosiolingvistisk eksperiment utført av Labov på 60-tallet viste at om ansatte ved «department stores» (kjøpesentre) hadde eller ikke hadde artikulering av fonemet /r/ kunne ses i sammenheng med om kjøpesenteret var dyre og eksklusive Saks Fifth Avenue, middels dyre Macy's eller budsjettvennlige S. Klein på Union Square. Slik viste Labov at ulike sosiale lag i samfunnet kan bruke språk ulikt (Labov 2006).

Språk kan altså brukes for å uttrykke identitet, men det betyr ikke nødvendigvis at man bevisst tar i bruk språk som virkemiddel for å uttrykke identiteten sin. Har man en essensialistisk tilnærming til identitetsbegrepet vil en kunne si at handlingene man utfører ikke nødvendigvis representerer ens genuine og egentlige jeg. Følgelig kan språk bare være et middel å kommunisere med, ikke et middel for å uttrykke identitet. Med en konstruktivistisk tilnærming derimot, er man det man gjør. Identiteten skapes gjennom handlingene man gjør og hvordan man gjør dem. Identiteten skapes altså også i språkbruken. Dersom man benytter seg av syntesen av den essensialistiske og den konstruktivistiske tilnærmingen jeg nevnte ovenfor, kan man si at:

(...) et individs subjektive opplevelse av sin egen sosiale og kulturelle tilhørighet langt på vei [vil] være bestemmende for hvilke atferdsmønstre vedkommende faktisk velger – også språklig. Samtidig vil det på den andre siden alltid være situasjoner der en tilpasser atferden sin ut fra bestemte «nyttehensyn». Hvis dette er situasjonsbestemte

tilpasninger som stadig gjentas, vil imidlertid også denne atferden over tid fremstå som et mønster, og slik sett bli et karakteristisk trekk ved vedkommende individ.
(Mæhlum 2012:125)

Dersom man kan se på språkbruk som en identitetshandling er det interessant å undersøke hva det er som gjør at ulike informanter velger ulike språklige strategier (som var tilfellet i Mæhlums doktorgradsprosjekt). Det kan tyde på at ulike dialektale varieteter, som alle er til stede i det sosiale miljøet rundt informantene på Svalbard, har ulikt innhold informantene kan bruke til å uttrykke identiteten sin med, noe som fører til at de velger forskjellige strategier.

4.5 Akkommodasjonsteori

Språk brukes altså for å kommunisere både mening og identitet, og identitet kan kobles til tilhørighet til ulike kulturer og etnisiteter eller sosiale lag, som vi har sett i eksemplene ovenfor. Til enhver tid tilhører de fleste mer enn en gruppe. Familie, venner, kolleger osv. kan representere ulike kulturer, klasser, sosiale grupper eller ulike etnisiteter. Individet kan derfor oppleve et slags identitets-krysspress. Et slikt krysspress kan komme til uttrykk språklig. Språk kan brukes for å vise tilhørighet, og også samhörighet. I en samtalesituasjon kan man tilpasse språket sitt etter andres språk. Dette kalles akkommodasjon. Akselberg definerer akkommodasjon slik: «Talespråkleg tilpassing i høve til andre talespråklege varietetar, ofte for å oppnå eit sosialt eller materielt gode.» (Akselberg 2012:160). Akkommodering kan gå ut på å tilpasse språket slik at det blir likere språket til den man snakker med. Dette kalles å konvergere. Man kan også markere avstand til samtalepartneren ved å ikke tilpasse seg samtalepartnerens språk, eller til og med forsterke forskjellene, noe som kalles divergering. Denne teorien kalles tilpasnings- eller akkommodasjonsteorien, og et grunnleggende trekk ved teorien er at «(...) den betrakter språklig atferd som en form for sosial «respons», basert på språkbrukerens ønske om sosial identifikasjon med, alternativt distanse til, andre mennesker.» (Mæhlum 2012:112).

4.6 Normkraft og indeksikalitet

Både på fastlandet og på Svalbard kan man identifisere enkelte språknormer som har større *normkraft* enn andre. Dette begrepet viser til den kraften eller effekten en norm har, formelt eller uformelt. Mæhlum skriver at nordnorsk har høy normativ kraft på Svalbard, og at dette kan være årsaken til at mange av svalbardbarna snakker denne varieteten. Dette henger tett sammen med prestisje. Jo høyere prestisje en språklig norm har, jo større normkraft har den

gjern. På fastlandet (og, i følge Mæhlum, også på Svalbard), har for eksempel oslomål både høy prestisje og stor normkraft.

Dette henger igjen tett sammen med «indeksikalitet», altså at språk, ord og uttrykk peker ut over det bokstavelige innholdet sitt. Michael Silverstein mener at dette gjør at "(...) any (...) sociolinguistic fact is necessarily an indexical fact (...)" (Silverstein 2003:194). Et eksempel fra utviklingen en kan se i mange bymål på fastlandet, er at tradisjonelle nektingsadverb, som «ikkje», «ittj» og «ente», byttes ut med nektingsadverbet «ikke». «Ikke» har altså høyere normkraft. Mens de tradisjonelle formene kanskje ses på som gammeldagse eller rurale (spesielt av ungdom), oppfatter kanskje mange «ikke» som mer moderne og urbant. Indeksikalitet går altså ut på å sortere og rangere språkformer på en skala som bedre eller dårligere enn noe annet. «Indexical order of this sort is a positive force, it produces social categories, recognisable semiotic emblems for groups and individuals, a more or less coherent semiotic habitat.» (Blommaert 2007:117). Følgelig velger man selv også former man rangerer høyt.

4.7 Overt og covert prestige – åpen og skjult prestisje

Sosial rangering av språkformer kan ses i sammenheng med William Labovs begreper om «overt» og «covert» prestige. Disse begrepene omhandler bruk av tale for å få sosial prestisje, men på to ulike måter. Bruk av overt prestige går ut på å bruke former som har bred konsensus som høyprestisjeformer. Ofte brukes disse formene av grupper med høy status. Eksemplet med «ikke» og «ikkje», «ittj» og «ente» kan brukes for å illustrere dette. «Ikke» forbindes av mange med talemåten i Oslo, som er hovedstaden, den største byen i Norge og sentrum for blant annet politikk og kultur. Å bruke formen «ikke» er altså overt prestige (heretter åpen prestisje). Covert prestige, derimot, er «associated with non-standard forms just as overt prestige is attributed to standard forms.» (Labov 2006:402). Covert prestige kan oversettes til «skjult» eller «tildekt» prestisje (og vil videre kalles skjult prestisje), og i motsetning til hva man ønsker ved å benytte seg av åpen prestisje, ønsker man ved å bruke skjult prestisje å vise tilhørighet til noe annet enn det som blir rangert høyt av storsamfunnet. Man viser i stedet tilknytning til alternative grupper. Enkelte vil si at å «snobbe nedover» dekker innholdet i skjult prestisje

5 Analyse – de språklige strategiene

5.1 Innledning

Analysen er todelt. I denne første delen vil jeg begynne med å plassere informantene mine i de fire strategiene Mæhlum presenterte i doktorgraden sin. Informasjonen fra lydopptakene brukes for å vise hvorfor den aktuelle informanten passer inn i en gitt språklig strategi. Den første delen av analysen tar altså for seg *hvordan* informantene snakker og hvilken språklig strategi de eventuelt passer inn i. Den andre delen av analysen vil fokusere på en diskusjon om *hvorfor* informantene snakker som de gjør.

Den første delen er strukturert på følgende måte: Jeg vil ta for meg en og en språklig strategi og informantene som passer inn i den gitte strategien. Jeg vil innlede underkapittelet om hver språklige strategi med en kort redegjørelse for strategien (som er beskrevet mer inngående i teorikapitlet). Deretter vil jeg presentere informantene som bruker denne strategien, en og en. Informantpresentasjonen er todelt. Jeg vil først presentere informantens tilhørighet til Svalbard, familiebakgrunn og informantens tanker og meninger om talemål. Det er nødvendig informasjon fordi Mæhlum mener at ungdommenes valg av språklig strategi er sosialt motivert. Jeg vil bruke utdrag fra det individuelle intervjuet for å illustrere det informantens sier, samt gi en pekepinn på hvordan informanten snakker. I del to vil jeg benytte meg av faglitteratur for å analysere målmerker i informantens talemål. Her vil jeg belyse med eksempler fra det individuelle intervjuet og gruppesamtalene. Ordet med det aktuelle målmerket er markert med kursivering. For oversiktliggheitens skyld blir personlige pronomen presentert i tabellform.

Det er verdt å merke seg at Mæhlum og jeg hadde ulike utvalgsriterier for informantgruppene våre. Mens hun ønsket informanter med lengst mulig botid på Svalbard, inkluderte jeg informanter som hadde bodd på Svalbard i alt fra 15 år til rundt ett år. Det har sannsynligvis gitt meg et annet materiale enn det hun samlet inn i sin studie. I tillegg presenterte Mæhlum kun typeinformanter i doktoravhandlingen sin, mens jeg presenterer alle informantene i prosjektet mitt.

5.2 Transkripsjonsforklaring

Når man skal gjengi lyd i skrift, er det en rekke hensyn som må tas. Jeg har vært opptatt av å finne en hensiktsmessig balanse mellom å gjengi tale så lydnært som mulig og å skrive en leservennlig tekst. Generelt har jeg derfor valgt å transkribere så lydnært som mulig ved hjelp

av bokstavene i alfabetet. For bestemte fonem benytter jeg meg av IPA-tegn, men jeg bruker altså ikke en fullstendig IPA-transkripsjon. Det ville vært veldig tidkrevende og lite leservennlig. Å ikke bruke de utvalgte IPA-tegnene fant jeg også problematisk, da flere fonetiske trekk blir altfor upresist gjengitt bare ved hjelp av bokstavene i det latinske alfabetet. Flere av disse trekkene mener jeg er essensielle om jeg vil vise hvordan informantene mine faktisk snakker

De retroflekse (eller postalveolare) lydene som i utgangspunktet oppstår ved assimilasjon av r + n, r + d, r + l og r + t, er frekvente i mange norske dialekter og er vanskelige å markere med vanlig alfabet. Om man har eller ikke har disse retrofleksene, er et viktig målmerke, og jeg velger derfor å benytte meg av IPA-tegn for å vise dem der de fins.

Noen andre viktig målmerker jeg vil markere med IPA-tegn er retrofleks flap, også kjent som tjukk l, og palataler. Jeg vil også markere fonemene /ʃ/ og /ç/ fordi de er aktuelle fonemer for tiden, da /ʃ/ ser ut til å ta over for /ç/ i enkelte forbindelser i mange dialekter.

Jeg har valgt å lage en konvensjon for fonemet /ŋ/ som skrives som «ng». Jeg har også valgt å beholde ordgrensene i alle tilfeller i tråd med normal ortografi.

Fordi jeg i hovedsak baserer transkripsjonen min på normal ortografi, har jeg valgt å markere trykk kun der trykkfordeling behandles spesifikt som målmerke. Dette markeres med ‘ foran den trykksterke stavelsen. Førstestavelsestrykk vil derfor se slik ut: «‘banan», mens andrestavelsestrykk vil se slik ut: «ba’nan». I enkelte tilfeller der det ikke er snakk om trykk spesielt, vil jeg likevel markere vokallengde for å sikre at meningsinnholdet bevares og ikke misforstås. Det vil jeg da gjøre ved å bruke dobbeltkonsonant i samsvar med normal ortografi. Jeg vil kun benytte meg av dette i tilfeller der ord uten denne markeringen vil kunne forveksles med ord med lang vokal og kort konsonant («halve» vil altså transkriberes «halle» slik at ordet ikke misforstås som «hale» i betydningen «dra», eller «hale» i betydningen «stjert»). «Folk» vil derimot ikke transkriberes «fållk» på tross av at vokalen er kort, fordi vi ikke har et lignende ord på norsk med lang vokal. «Folk» vil derfor transkriberes «fålk»). Jeg vil også bruke dobbeltkonsonant i tilfeller der det ikke finnes en bokmålsvariant av ordet som ligner, og ordet tydelig uttales med kort vokal (som for eksempel bokmålsformen «noe» som i nordnorsk blir uttalt «nåkka»).

Altså benytter jeg meg hovedsakelig av normal ortografi fordi:

- Det er leservennlig
- Det er lite tidkrevende
- Det formidler meningsinnholdet

Jeg benytter meg av enkelte IPA-tegn fordi:

- Noen fonetiske trekk vanskelig kan markeres med vanlig alfabet
- Enkelte fonetiske trekk er viktige målmerker og må markeres

Jeg markerer noe trykk og vokallengde fordi:

- Første- eller andrestavelsestrykk er et viktig målmerke
- Jeg vil sikre at ord tolkes på riktig måte
- Teksten skal være leservennlig

5.3 Den interdialektale strategien

Første gangen jeg hørte enkelte av ungdommene på Svalbard snakke opplevde jeg en voldsom forvirring, og jeg kunne kjenne meg igjen i Mæhlums beskrivelse av hennes møte med informanter med et tilsvarende talemål. Det hørtes ikke ut som noe jeg hadde hørt før, samtidig som talemålet deres bestod av mange kjente elementer. Jeg kan altså forstå informantene i Mæhlums doktorgradsprosjekt som beskrev dialekten som en dialekt som på samme tid består av alt og ingenting. Det var mange målmerker jeg kunne kjenne igjen i talemålene til disse informantene, så på den måten består talemålet deres av «alt». Samtidig er målmerkene fra flere ulike dialekter, slik at summen av alle målmerkene ikke blir én tydelig dialekt, men heller «ingen». I tillegg la jeg merke til mye veksling mellom flere ulike former av samme ord. En av lærerne jeg snakket med på Longyearbyen skole, fortalte at hun «aldri har hørt på maken» og at «Jonas» og «Stine» (som beskrives senere) har dialekter ulikt alt annet hun har hørt på fastlandet. Jeg fikk altså raskt mistanke om at det fantes ungdommer på Svalbard som passet inn i den interdialektale strategien.

5.3.1 «Jonas»

Jonas er femten år og synes det er litt vanskelig å si hvor han kommer fra:

Hær oppe sier æ at æ kårmer fra lakselv men når æ e nede selfølgeli om æ om æ eller jo jæ kårmer jæ sier jæi kårmer fra långerbyen ja.

Han forklarer senere at han sier at han er fra Lakselv når han er på Svalbard og fra Svalbard når han er på fastlandet. En av grunnene til at det er vanskelig for Jonas å forklare hvor han kommer fra er at han bodde i Lakselv frem til han var fire år. Faren hans er født og oppvokst i Lakselv og bor der fremdeles, og Jonas tilbringer om lag halvparten av alle feriene sine der sammen med ham. Mora til Jonas er også fra Lakselv, men den delen av feriene sine som han har sammen med mora, tilbringer de i Telemark, der Jonas' stefar kommer fra. Jonas har tre yngre søsken som også har vokst opp på Svalbard, og de to eldste har samme far som Jonas, mens den yngste er dattera til Jonas' stefar. Jonas kan fortelle at de snakker forskjellig alle fire:

Den ene bron min han snakker litt mer nonåfk lillesøstra mi hun bejnyner å snakke mer bokmål men hun har snakket mer nonåfk før minste bron min snakker telemark sånn såm mammas nye jæfte.

Sin egen dialekt beskriver Jonas som «en blanning av alt muli» med store trekk fra nordnorsk og østnorsk. Han er vant til at folk kommenterer måten han snakker på og forteller at de sjelden kommer frem til samme resultat:

Onkeln min har jort de han sier at æ snakker noååfk å mens mamma sier at jæ snakker mere bokmål så noen sier trønder elle jånn jæ husker ikke va de heter.

Jonas forteller også at han veksler mellom ulike dialekter, men vet ikke om det finnes noe mønster eller system i vekslingen. Han vet heller ikke hvorfor han gjør det, men spekulerer på om det kan ha noe å gjøre med at alle snakker så forskjellig på Svalbard, og at han derfor har blitt påvirket av mange forskjellige dialekter. Han veksler mellom å bruke ulike former, men jeg observerte han også skifte fra en nordnorsk til en østnorsk varietet. Denne hendelsen fant sted i klasserommet en av de første dagene jeg var på Svalbard og før jeg hadde snakket med Jonas på tomannshånd, så jeg visste ennå ikke hvilken dialekt han hadde. Jonas satt ved siden av «Emil», som snakker bodødialekt (og beskrives under nordnorskstrategien). Guttene snakket sammen og jeg noterte at Jonas snakket en nordnorsk varietet som hørtes ut som en variant av tromsødialekt uten palataler og med nektingsadverbet «ikke». De snakket sammen i flere minutter og jeg har blant annet notert at han sier:

Æ ha kke jort de enda.

Jonas snur seg så mot en annen klassekamerat, «Pelle» (som snakker fredrikstaddialekt og blir beskrevet under «foreldrestrategien»), og sier plutselig to setninger på det som høres ut som normert tale:

Kunne du jitt mæi den laderen dær? Å kan du legge denne i hylln min?

Denne situasjonen var imidlertid den eneste gangen jeg observerte han snakke så tydelige dialekter, og også den eneste gangen jeg hørte han veksle mellom to ulike varieteter. Det er et poeng at jeg i denne situasjonen kun var vitne til noen få replikkutvekslinger, men vekslingen Jonas gjorde, var så markant og plutselig at jeg likevel finner det interessant og verdt å nevne.

Jonas forteller at han snakket nordnorsk som liten, noe som er naturlig siden han bodde i Lakselv til han var fire år. Han nevner aldri lakselvdialekten spesifikt, men snakker om nordnorsk generelt. Jonas tror det gikk noen år før den nordnorske dialekten forsvant, som han sier:

Æ tru æ snakka mere nonåfk enn østnåfk bli de rikti ja æ snakka mye mer nonåfk når æ va mindre trur jæ vet ikke åffer de fåjvant.

Han sier at han synes nordnorske dialekter er de fineste, og at det er synd at han ikke er mer nordnorsk i talemålet sitt. Han legger til at han er glad han ikke er trønder i alle fall, og at det er den dialekten han liker minst. Han forteller at noen har tippet at han er trønder, noe han liker dårlig:

Jæ høres væffal ikke sånn ut.

Den ene bestekameraten hans er for øvrig fra Trondheim og den andre fra Fredrikstad («Petter»), men Jonas tror ikke at han har blitt påvirket av dem, samtidig som han sier:

De ær så mange fårk hær blir påvirket av mange.

Det Jonas sier her om sitt eget talemål er nettopp det Mæhlum så på som årsaken til at enkelte ungdommer på Svalbard har en interdialekt: De blir påvirket av mange mennesker med ulike dialekter. Basert på det Jonas sier, forstår jeg det slik at han mener normert tale når han sier «østnorsk» og «bokmål». «Østnorsk» er en vid kategori som inneholder mange ulike dialekter, og dermed vanskelig å jobbe med i analysesammenheng. Bokmål er jo et skriftspråk, og ikke en talt dialekt, og derfor også et problematisk begrep å bruke. Jeg vil derfor i den videre analysen av deler av Jonas' talemål bruke begrepet «normert tale» (jf. bakgrunn- og teorikapitlet).

Når Jonas snakker om nordnorsk derimot, er det ikke så lett å vite om han mener lakselvdialekt eller nordnorsk generelt. Jeg mener det er sannsynlig at han i flere tilfeller snakker om lakselvdialekt siden han bodde der de første fire årene av livet sitt og fremdeles tilbringer mye tid der. Spesielt det han sier om at han snakket mer nordnorsk da han var liten, og at han snakker mer nordnorsk når han har vært i Lakselv, støtter denne oppfatningen. Lakselvdialekten ligger i et brytningsområde mellom indre- og ytre Finnmarkssmål og har derfor mye til felles med begge disse dialektområdene og også med dialektene i kyststrøkene i Troms, som jo kystmålene i Finnmark har fellestrekk med. Samtidig er Lakselv et typisk finnmarksks flerspråksområde med en befolkning som har både samisk og kvensk i tillegg til norsk som morsmål. Det kan være derfor Jonas snakker så generelt om denne dialekten – han har kanskje hørt mange ulike varieteter fra folk som kommer fra dette store området, og trukket slutningen at det er disse varietetene som til sammen utgjør dialekten «nordnorsk».

Jeg kommer til å bruke begrepene «normert tale», «lakselvdialekt» og også delvis «nordnorsk» i den videre analysen av Jonas' talemål i et forsøk på å lokalisere de østnorske og nordnorske trekkene han selv mener utgjør hoveddelene av dialekten sin.

5.3.1.1 Fonologi²

I prosodien i Jonas' talemål er det elementer som gjør det svært vanskelig å plassere dialekten hans i en av de etablerte dialektene på fastlandet. Da jeg snakket med han første gang tenkte jeg at dialekten hans minnet meg om både innflyttermålet i Indre Troms, moldedialekt og det lett gjenkjennelige tonefallet som ofte oppstår når nordlendinger flytter sørover og delvis overtar sørnorsk lavtone. For meg virket det som han hverken hadde høytone eller lavtone gjennomført, men heller vekslet mellom de to, og også hadde en slags blandingsvariant. Det var spesielt prosodien som gjorde det vanskelig for meg å plassere Jonas' dialekt i utgangspunktet, noe som sier mye om hvor viktig tonefall er i norske dialekter, og trolig i alle talespråk.

Jonas har både første- og andrestavelsestrykk i fremmedord, men jeg kan ikke se noe mønster i forekomsten av de ulike trykkfordelingene. Han sier blant annet «'dialekt» og «'produksjon», men også for eksempel «indu'stri» og «dia'lekt». Denne vekslingen kan ses som en parallell til at han hverken har høytone eller lavtone gjennomført, men blander også her.

Jonas har en retrofleks l-kvalitet også i andre sammenhenger enn som assimilasjonsprodukt av r + l, noe Mæhlum også fant hos mange av sine informanter. Den gjør seg gjeldende etter korte vokaler der man i nordnorsk tradisjonelt kunne forventet palatal uttale (men i dag ofte finner retrofleks uttale), men også i ord med lang vokal der det aldri har vært palatal l i nordnorsk. Dette gjelder spesielt etter de lange bakre vokalene «a» og «å», der man har alveolar l i de fleste dialektene på fastlandet. Disse retrofleksene mener Mæhlum er et av få fellestrekk ved svalbardbarnas talemål (blant annet Mæhlum 1992:221). Hun fant denne spesielle retroflekse l-kvaliteten i blant annet disse ordene hos informantene sine:

Kort vokal: a[t, hå[l]e, a[dri, a[l]e, va[t, tonefa[l], ha[l]e, fa[l], ska[, A[ta, hå[t, få[k, stå[thet

Lang vokal: da[, Sval[bard, nøytra[sentra[, terminal[, musika[sk, bokmål[, jå[lete,

---

² Jeg bruker et vidt fonologibegrep og inkluderer også prosodi, og altså ikke bare segmentalfonologi.

Mæhlum presenterer flere tenkelige årsaker til at retrofleks l opptrer i disse forbindelsene hos så mange svalbardbarn, for det første som et resultat av nivellering:

Når l slik blir retroflektert i en posisjon etter bakre *lange* vokaler, vil dét muligens i flere av disse individuelle strukturene kunne tolkes som en nivellering, eller kanskje snarere en forenkling, av distribusjonsmønsteret for det samlede antall l-varianter i idiolekten. Hvis en allerede har en retroflektert l etter bakre *korte* vokaler, slik mange av mine informanter altså har, vil det dermed – ifølge denne tankegangen – kunne fungere som en form for forenkling av de innbyrdes relasjonene i l-inventaret dersom denne kvaliteten overføres også til posisjonen etter de bakre *lange* vokalene. (Mæhlum 1992:221)

For det andre ser hun på den retroflekterte l-kvaliteten etter kort vokal som et resultat av påvirkning fra nordnorske dialekter. Teorien er at nordnorske barn har valgt bort de dialektalt markerte palatalene til fordel for den dialektalt «umarkerte» og nøytrale retroflekse l-kvaliteten, og at denne formen videre har «spredt» seg til andre barn. Den er et kompromiss mellom alveolar og palatal uttale, der alveolar eller palatal uttale sterkere ville markert dialektal tilhørighet til enten østnorsk eller nordnorsk (Mæhlum 1992:221). Jonas gjennomfører ikke retrofleks l konsekvent etter hverken kort eller lang vokal, men veksler mellom retrofleks og alveolar uttale.

Retrofleks l etter kort vokal: Om sammæn så e vi *hal*le ferien oss pappa

Retrofleks l etter lang vokal: Mamma sier at jæ snakker mere *bokmål*

Jonas har også noen tilfeller av tjukk l. Dette er et fonetisk fenomen som ikke er vanlig så langt nord i landet som i Troms og Finnmark. Det er heller ikke et fonem man forventer i normert tale, så hvor Jonas har plukket den opp, er vanskelig å si. En mulighet er at han har blitt påvirket av sine to beste venner, fra henholdsvis Trondheim og Fredrikstad, som begge har tjukk l i sine talemål.

De ær så mange *fårk* her.

Vi har jo bodd længe hær på *Sva*rbar så.

5.3.1.2 Morfologi/bøyningsssystem

5.3.1.2.1 Pronomen

Tabell 5 Personlige pronomen Jonas

Personlige pronomen Jonas		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	jæi, jæ, æ, e	Mæi
2. person sg.	du	Dæ
3. person sg. m.	han	Han
3. person sg. f.	ho, hun	ho, hun
1. person pl.	vi	Åss
2. person pl.	Mangler belegg(heretter markert med «-»)	-
3. person pl.	dæm, di	Dæm

Som sitatene ovenfor allerede har avslørt, har Jonas mye intraindividuell variasjon, noe som også kommer til uttrykk i bruken hans av personlige pronomen. I subjektposisjon av første person er formene «jæi» og «æ» mest frekvente, og er muligens en viktig årsak til at Jonas selv karakteriserer talemålet sitt som en blanding mellom «østnorsk» som han selv sier, og «nordnorsk». Han veksler ofte innenfor samme ytring.

I tillegg til formene «jæ» (kun i trykklett posisjon), «jæi» og «æ», har Jonas noen forekomster av «e». Det er en utbredt form i norske dialekter, og finnes blant annet i store deler av både Vest- og Nord-Norge (Hanssen 2012:108). I Finnmark brukes pronomenet «æ» sammen med «jæi». «Jæi» er en vanlig form blant mange som har samisk eller kvensk bakgrunn og har lært seg norsk som andrespråk, og derfor en form man kan forvente i et flerspråklig område som Lakselv. I Troms er pronomenene «æ» og «æg» mest utbredt i kyststrøkene, mens man lengre sør i Nord-Norge og i indre og nordligere deler av Troms finner formene «e» og «eg» (Jahr og Skare 1996:59). I objektsposisjon derimot, har han ingen veksling med andre former. Jeg kan kun finne formen «mæi».

I tredjeperson entall femininum veksler han mellom å bruke formene «ho» og «hun» både i subjekt- og objektsposisjon. Mens «ho» er den vanlige formen i Troms og Finnmark, er «hun» formen som brukes i normert tale, og også formen som brukes i indre Finnmark. Det er

altså ikke rart at Jonas veksler mellom disse formene. Også i tredjeperson flertall bruker han samme form i subjekt- og objektsposisjon, «dæm», med unntak av noen få tilfeller der han bruker «di» som subjekt.

5.3.1.2.2 Substantiv

5.3.1.2.2.1 Hankjønn

Substantivsbøyingen til Jonas er også preget av intraindividuell variasjon der han varierer mellom normert tale og former som er vanlige i Lakselv og andre deler av Nord-Norge. I ubestemt form flertall av hankjønnsord veksler han mellom er-endelse og a-endelse, der er-endelse er formen i normert tale og a-endelsen er vanlig i troms- og finnmarkmål. Også i bestemt form flertall av hankjønn bruker han både endelsen -ene, som er lik normert tale og -an, som er den formen som er vanligst i hankjønn i Finnmark (Bull 1996a:167).

Ubestemt form, m. pl.: Vi ær tre *gutter* såm plæier å henge ilag

Ubestemt form, m. pl.: De e ikke akkurat så mye *planta* å trær hær

Bestemt form, m. pl.: Æ har jo *vennene* mine hær

Bestemt form, m. pl.: Men di har blidd påvirka sikket av *fåreldran* hannes

5.3.1.2.2.2 Hunkjønn

I hunkjønn har han a-endelse i bestemt form entall. Det er det normale i alt finnmarkmål (Bull 1996a:168). I ubestemt form flertall har han er-endelse i hunkjønn, en form som er vanlig i både normert tale og i indre Finnmark, og også i Øst-Finnmark, mens man i Troms og ytre Finnmark har bortfall av trykklett -r (Mæhlum og Røynealand 2012:110). I bestemt form flertall følger han normert tale, slik at endingene blir -ene.

Bestemt form, f. sg.: Da bruker æ å ligge på *stranna*

Ubestemt form, f. pl.: De kan ta flere *uker*

Bestemt form, f. pl.: A[[e *dialektene* blannes litt

5.3.1.2.2.3 Intetkjønn

Intetkjønnsbøyningen følger normert tale, med -ene-ender i bestemt form flertall og -er i ubestemt form flertall, der man i lakselvdialekten nok ville hatt -a og -an (Bull, 1996a:168).

Ubestemt form, n. pl.: De ær de jo mange *eksempler* på

Bestemt form, n. pl.: Fåđi at viss du du lærer jo di engelske *begrepene* mest på

engelsk fåđi at *spillene* e på engelsk

5.3.1.2.3 Verb

Jonas følger for det meste systemet i normert tale i sterke verb. I presens benytter han former med to stavelser. Denne formen er vanlig for enkelte høyfrekvente verb i deler av Finnmark, men ellers bruker man enstavede former (enkelte også med omlyd). For «være» i presens veksler Jonas mellom formen «ær» og formen «e». «Ær» er en form som ikke er like utbredt som formen «e» i nordnorske dialekter, med unntak av i indre Finnmark.

Sterke verb, presens:

Da *kåmmer* jæ mæ ikke på skoln.

Æ *skriver* fårr de meste bokmål.

Eller kanſe hun *e* dærifra?

Ja elle jæ *ær* fjoſn da men.

Jonas har gjennomgående stående presens-r i svake verb, noe som er vanlig både i indre Finnmark, i Øst- Finnmark, og i normert tale. I kyststrøkene i Finnmark og Troms derimot, har man bortfall av -r i presens (Mæhlum og Røynealand 2012:110).

Svake verb, presens

Sånn såm en i klassn min han *snakker* utroli nonåſk ti fåreldrene sine.

Jæ *husker* ikke.

Vi *leker* båksn går.

Jonas har både -et og -a endelser i a-verb i preteritum. Mens a-endinger er mest vanlig i kyststrøkene i Troms og Finnmark, er -et-endinger vanlig i normert tale. Jeg kan ikke se noe system i vekslingen mellom disse to bøyningssystemene.

Svake verb, preteritum:

(...) han *flytta* jo opp hit når han va to uker gammel.

Jæi har allerede *byttet*.

5.3.1.2.4 Nektingsadverb

Han bruker kun nektingsadverbet «ikke», formen som brukes i både normert tale og i lakselvdialekten. Dette er et målmerke som tidligere har markert et skille mellom troms- og finnmarksmål, der man i Troms tradisjonelt har sagt «iççe», mens man har hatt formen «ikke» i Finnmark og Nord-Troms (Mæhlum og Røynealand 2012:115).

Vet *ikke* engkli.

5.3.1.2.5 Spørreord

Jonas har spørreord fra flere ulike dialektområder. Han har flere nordnorske former med «k», slik at bokmålets «hva» er «ka». Disse nordnorske formene brukes vekselvis med v-former, som vi finner i normert tale og i indre Finnmark. De senere årene har slike former spredt seg til flere bymål, også i Nord-Norge (Mæhlum og Røynealand 2012:118). Jonas har også noen forekomster av formen «åffer», som gjerne blir sett på som typisk for mange av talemålene på Østlandet (Hanssen 2012:132).

Med «k»: *Ka* jø du viss du fårr eksempel ska gå unner no?

Med «v»: Bryr mæ egentli ikke *vođan* di skriver på

Med «å»: E veit ikke *åffer* de bli fãnn

5.3.2 «Stine»

«Stine» er en annen informant som også har et talemål som er vanskelig å plassere. Hun ble født i Oslo og bodde der i to år, før familien flyttet til Narvik. Der bodde de i tre år før de flyttet opp til Svalbard, akkurat i tide til at Stine kunne begynne på skolen der. På spørsmål om hvor hun kommer fra, er ikke Stine sikker på hva hun skal svare:

Mener du vor æ e føtt eller vor æ har bodd engkli korr e kårmer fra før de har e lutt litt på innimellom.

Etter å ha tenkt seg om legger hun til:

Viss de e hær du har bodd lengst så æ du jo svalbarianer så da kårmer du jo hærfra.

Faren til Stine kommer fra Oslo og mora kommer fra Narvik. Hun forteller at hun er ganske godt kjent i Narvik fordi de ofte tilbringer sommerferien der nede hos besteforeldrene hennes. Familien har også kjøpt seg hus der og planlegger å flytte ned når Stine er ferdig på ungdomsskolen. Det gleder hun seg veldig til, selv om hun ikke helt vet hva et liv på fastlandet innebærer:

E vet jo ikke voðan live engkli ær eller de ær jo et rað lite samfunn hær åppe jæ vil se voðan de ær dæ ñede fler fålk å mer å jøre.

En av tingene Stine husker fra livet sitt før de flyttet til Svalbard er at hun snakket narvikværing. Det bekrefter også Stines mor. Hun forteller at Stine holdt på narvikdialekten det første året de bodde på Svalbard, før hun endret talemål litt etter litt. Selv karakteriserer Stine dialekten sin som en slags blanding av nordlending og oslodialekt, men mener samtidig at hun ikke har noen dialekt:

Æ ha jo kke no sånn kongkret dialekt.

Hun utdyper dette med å forklare at hun ofte veksler etter hvem hun snakker med. Når hun har vært i Narvik en stund, snakker hun «skikkelig» nordlending. Før de to venninnene hennes flyttet, snakket hun mer «søring» når hun hadde vært mye sammen med dem (de var fra Asker og Lillestrøm).

Æ si væffa! æ sånn men så har æ kke sånn fikkeli no|ans no|eningsdialækt da men æ ta litt fra fåfelli fårr eksempel viss de kårmer ann på vem æ e me viss æ fårr eksempel ær me sånn me nån fra sånn o|lo o|loområde så kan æ ta en del fra dæm elle viss æ e i no|an kan æ ta en del fra dærfra fårr æ har en tendens til å fifte dialækt vorr æ e så æ ta litt fra andre va andre bruke å så sier æ de føl.

Hun forteller for eksempel at hun begynte å snakke helt annerledes mens hun besøkte ei venninne i Røros. At hun bytter og veksler i dialekten sin, er det mange som reagerer på. Spesielt folk hun aldri har møtt før har problemer med å forstå hvordan hun snakker:

Fålk synes æ prate raʔ ka i huleste e de dær korr kåmmer du fra æ har ikke peiling fårr æ prate bare sånn e prate.

Stine har to yngre brødre på 4 og 8 år. Hun forteller at de snakker ganske likt henne, en slags blanding mellom nordnorsk og oslodialekt. Hun mener at de blander ulike dialekter alle tre fordi de hele tiden forholder seg til så mange dialekter:

Vi blanner jo alle tre litt noʔenning å litt sånn oflo de e jo blanning på lillebron min å fårr de ær jo mange fåʔellie fålk i baʔehagen dær.

I likhet med Jonas ser altså Stine ut til å mene at årsaken til at hun snakker slik hun gjør kommer av at hun blir påvirket av mennesker med ulike talemål. Mens andre jeg snakket med på Svalbard så ut til å forbinde det å snakke «nordlending» med å snakke tromsødialekt, virker det på Stine som hun mener narvikdialekt når hun bruker ordene «noʔåʔk» og «noʔenning», spesielt fordi hun bruker alle tre begrepene for å karakterisere mora si sitt talemål (som jo er fra Narvik). Hun bruker konsekvent begrepet oslodialekt, og eksemplifiserer dialekten med måten faren hennes snakker på, og faren er som nevnt fra Oslo. I den videre analysen av Stines talemål vil jeg derfor gå ut fra at hun snakker om narvikdialekt og oslodialekt og bruke de to begrepene.

5.3.2.1 Fonologi

I likhet med Jonas' tonefall er det vanskelig å plassere tonefallet i Stines talemål. For det meste realiserer hun en ubestemmelig mellomvariant mellom høytone og lavtone. I enkelte tilfeller derimot, kommer hun med ytringer med enten høytone av nordnorsk type eller lavtone av østnorsk type. Jeg kan ikke finne noe mønster i denne vekslingen.

Også trykkplasseringen varierer. Hun har for det meste andrestavelsestrykk, slik man kan forvente i narvikdialekten, men i enkelte og spesielt tydelige sammenhenger har hun førstestavelsestrykk. I oslodialekten finner man begge deler, og spørsmålet om trykkplassering er i mange tilfeller et spørsmål om sosial tilhørighet. Oslo øst har tradisjonelt hatt førstestavelsestrykk på de aktuelle låneordene, mens Oslo vest (og normert tale) har hatt andrestavelsestrykk.

Førstestavelsestrykk: Æ ha jo kke no sånn 'konkret 'dialekt

Andrestavelsestrykk: De ær jo en flags dia'lækt

Et viktig kjennetegn ved narviksdialekten har vært de retroflekse n- og l-kvalitetene etter kort vokal (Hanssen 1996:124). Stine har for det meste alveolare n- og l-kvaliteter i samsvar med oslodialekten, men hun har også noen retroflekse realiseringer av disse fonemene. Hun har også flere forekomster av retrofleks l etter de lange bakre vokalene a og å, i likhet med Jonas (og flere av de andre informantene som blir presentert senere).

Retrofleks l og n etter kort vokal: Vi *kal*le *fastlan*ne nede

Retrofleks l etter lang vokal: E vil ikke bo på *sva*lbar for allti

I narviksdialekten er senkning av vokaler et vanlig målmerke. Dette gjelder spesielt senkning fra «i» til «e» og «y» til «ø» (Hanssen 1996:123), som også er vanlig i oslodialekten (for eksempel «drekke» og «løst») (Hanssen, 2012:142). Stine har en del senkning i sitt talemål, men ikke fra «y» til «ø» i materialet mitt, og ganske lite fra «i» til «e». Hun veksler mellom senkede og ikke senkede vokaler uten at jeg kan se noe system i det. Hun har mye senkning av «e» til «æ», noe som er vanlig i Troms.

Senkning fra «i» til «e»: Æ vet ikke om e vil *tel*bake dit

Senkning fra «e» til «æ»: Vi va *bæ*stevænna i åtte år

Ikke senkning fra «i» til «e»: Æ like litt å *sit*te å lese alene

Ikke senkning fra «y» til «ø»: Vi ska *fly*tte dit neste år elle *f*ånn

Ikke senkning fra «e» til «æ»: Æ like litt å sitte å *l*ese alene

5.3.2.2 Morfologi/bøyingsssystem

5.3.2.2.1 Pronomen

Tabell 6 Personlige pronomen Stine

Personlige pronomen Stine		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	æ, jæ, jæi, eg, e	mæ, mæi
2. person sg.	du	dæ, dæi
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho, hun	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	-	-
3. person pl.	dæm, di	dæm

I første person veksler Stine mellom flere ulike pronomen. Hovedsakelig veksler hun mellom formene «æ» og «jæ» i subjektsform, men hun har også flere forekomster av «jæi», «eg» og «e». «Æ» er formen som hører til narviksdialekten (Hanssen 1996:132), mens «jæ» og «jæi» er vanlige i oslodialekten (Hanssen 2012:144). Hun veksler ofte i samme ytring, og i en av ytringene hun kommer med under intervjuet bruker hun fire av disse:

Da hadde *eg* sikket fådd litt rare blick tengke *e* elle vætfall sånn *jæ* fårestiller mæi di ting *æ* har høt fra andre fålk.

I objektsform av første person veksler hun kun mellom to former, «mæ» og «mæi», formene som er vanligst i Narvik og Oslo.

Stine veksler mellom å bruke «ho» og «hun» i subjektposisjon i tredjeperson femininum, men bruker kun formen «ho» i objektsposisjon i materialet mitt. Det heter tradisjonelt «ho» i både subjekt og objektsposisjon i narviksdialekten (Hanssen 1996:124), mens «hun» er en av formene man finner i oslodialekten (Hanssen 2012:144).

I tredjeperson flertall finner man i narviksdialekten formen «dæm» både i subjekts- og objektsposisjon. I oslodialekten har det tradisjonelt vært brukt samme form i subjekts- og objektsposisjon, «dem»/«døm», men også «di» brukes i subjektsform (Hanssen 2012:144).

Stine bruker for det meste formen «dæm» i både subjekts- og objektsposisjon, men hun har også flere tilfeller der hun bruker formen «di» i subjektposisjon.

5.3.2.2.2 Substantiv

5.3.2.2.2.1 Hankjønn

Stine følger bøyningsmønstret i narviksdialekten i hankjønnsbøyningen (Hanssen 1996:143). Hun har konsekvent a-endelse i ubestemt flertall og an-endelse i bestemt form flertall.

Ubestemt form, m., pl.: Æ har to *vænna* i narvik

Bestemt form, m., pl.: Vi feira *jula* nede før men så ætter at *guttan* kãm så

5.3.2.2.2.2 Hunkjønn

I narviksdialekten har man tradisjonelt hatt e-endelse i ubestemt form av hunkjønnssubstantiv entall, men også enkelte ord med a-endelse (Hanssen 1996:153). Stine har for det meste e-endelse. I bestemt form entall har hun a-endelse. I ubestemt form flertall har hun e-ending og i bestemt form flertall har hun en-ending, i tråd med narviksdialekten (Jahr og Skare 1996:34).

Ubestemt form, f., sg: Så du vet vodđan du ska hãntere ei *rifle*

Bestemt form, f., sg.: Vi feira *jula* nede før (...)

Ubestemt form, f., pl.: Da hadde æ tre *venninne*

Bestemt form, f., pl.: Da rægna de all[e *uken* vi va på ferie

5.3.2.2.2.3 Intetkjønn

I tråd med tendensen man har sett i store deler av Nord-Norge, bøyer Stine intetkjønnssubstantiv etter samme system som hankjønnssubstantiv (Hanssen 1996:143). Hun har altså a-ending i ubestemt form flertall av svake nøytrumsord og generelt an-ending i bestemt form flertall i intetkjønnsord.

Ubestemt form, n., pl.: De har jæ sedd mange *tilfella* av på teve

Bestemt form, n., pl.: Vi leve jo *livan* våre hær åppe

5.3.2.2.3 Verb

I presens av sterke verb bruker Stine former med to stavelser i mitt materiale, slik man finner i oslodialekten.

Sterke verb, presens:

Vanskeli å fåftå ka de e ho *skriver*.

Man *kåmmer* hærfra.

Viss man bare *finner* sin plass så.

I presens av svake verb veksler hun mellom e-endelse (slik man kan forvente i narviksdialekten (Hanssen, 1996:153)) og stående presens-r, slik formen er i oslodialekten.

Svake verb, presens:

De e jo noe du *tengke* på hele tidn.

E *leter* etter plassa å dra til.

Svake a-verb får a-endelse i preteritum i tråd med både narvik- og oslodialekten.

Svake verb, preteritum:

Æ har non bæstevænna såm har *flytta* ne.

5.3.2.2.4 Nektingsadverb

Stine bruker kun formen «ikke», som er formen som brukes i både oslo- og narviksdialekten.

De e *ikke* låv te å føde hær åppe.

5.3.2.2.5 Spørreord

Stine veksler mellom former med «v» og «k» i spørreord. Former med «v» er vanlige i oslodialekten, mens former med «k» er vanlig i Narvik. I flere tilfeller er det påfallende at hun gjentar de formene jeg bruker (med «k»), men hun bruker disse også uavhengig av at jeg har sagt dem først.

Med «v»: Mene du *vor* æ ble fødd elle *vor* æ bodd lengst

Med «k»: De e jo *kæm* æ e me

5.4 Nordnorskstrategien

Tradisjonelt har befolkningsgruppen på Svalbard bestått av en stor andel nordlendinger. En viktig årsak til det er at Store Norske har rekruttert mange ansatte fra Nord-Norge. Spesielt de som jobbet i gruvene kom i hovedsak nordfra. Det var flere arbeidere enn ledere, noe som jo førte til at nordnorsk ble majoritetsdialekten i det lille samfunnet. I takt med at antall ansatte i Store Norske har sunket har også andelen nordlendinger på øygruppen gått ned. Samtidig viser tall at nordlendingene har lengst botid, så det er fremdeles en god del nordlendinger i befolkningsgruppen.

Den store andelen nordlendinger har ført til at nordnorske dialekter har vært godt representert, og Mæhlum skriver om normeringseffekten nordnorsk har hatt på øygruppen, sammen med østnorsk. Mitt materiale tyder på at denne normeringseffekten fremdeles er gjeldende.

Typeinformantene Mæhlum presenterte under denne strategien hadde som nevnt ikke nordnorsk bakgrunn. Hun skrev likevel en del om de «ekte nordnorske barna», altså informanter med nordnorsk bakgrunn, og innlemmet dem på den måten i nordnorskstrategien. Alle de tre informantene i materialet mitt som passer inn i denne kategorien, vil kunne påstås å være «ekte nordnorske barn», da de alle tre har nordnorsk tilknytning i ulik grad.

5.4.1 «Malin»

En av disse er «Malin». Hun er fjorten år og har bodd på Svalbard siden hun var ett år gammel. Før det bodde hun i Trondheim, der faren hennes kommer fra. Familien tilbringer en god del tid i Trondheim, de har hus der og reiser ned dit i alle de store feriene. Mora hennes er fra Harstad, men de har ingen familie som bor der, så de reiser veldig sjelden dit.

Malin har også en storesøster som er fire år eldre, men de to søstrene har ikke samme talemål:

Ja men ho snakker mer sånn trønderakti lissåm ho snakker sånn ja sånn såm dæm jør i trånneim å de jør væffa| ikke æ.

Malin er tydelig på at hun heller vil snakke nordnorsk enn trøndersk:

Æ vil heller ha den dia|ækta enn den trønderdia|ækta sånn åntli trønder førr de syns kke æ e nå fint å høre på.

Hun forteller hun «snakka sånn o|floakti dia|ækt» som liten før hun gikk over til «sånn |ikkeli no|æning». Hun legger til at hun tror hun snakket «bedre no|æning når æ va mindre». På spørsmål om hvilken dialekt hun snakker i dag, er hun litt usikker:

No e æg blanning av a|t egentli trur æg æ vet ikke helt no|æning men ikke sånn |ikkeli kan|e.

Disse utsagnene viser at Malin har en oppfatning om at det er ulik kvalitet på den nordnorske dialekten hun snakket som liten, og den varieteten hun snakker nå. Dette tyder på at hun har et temmelig normativt syn på hva en «no|æning» er, eller bør være. Hun forteller at hun liker tromsødialekten best, og at hun skulle ønske hun snakket slik.

Malin forteller at hun har ei venninne fra Lyngen i Troms som snakker «ganske bra» nordlenning, og at hun ofte får kommentarer fra foreldrene sine om at hun snakker stadig mer som denne venninna. Det er hun svært fornøyd med:

De e jo fint å høre på mye finere enn trønder.

Malin mener det er påvirkning fra vennene hennes som er den viktigste grunnen til at hun snakker slik hun gjør. Det samme mener hun gjelder for alle barna som vokser opp på Svalbard. Ellers forteller Malin at hun ofte får kommentarer fra familien som bor i Trondheim, om at hun ikke snakker trønder:

Å så har noen venner av mamma å sånt kommentet at æ ikke snakker sånn såm mamma eller pappa å så lure di på kod|an æ snakker men de e jo få|j æ snakker såm XX og di andre vænnan mine.

Hun er tydelig på at selv om hun snakker en slags nordnorsk, er det altså ikke harstaddialekt som mora, men mer likt tromsødialekten. Hun mener også at det slett ikke er mora som har påvirket henne til å snakke som hun gjør, men vennene hennes.

5.4.1.1 Fonologi

En stor forskjell på tromsødialekten og trondheimsdialekten, er tonefallet. Tromsødialekten har høytone, mens trondheimsdialekten har lavtone. Malin realiserer for det meste en høytone av nordnorsk type, men i enkelte tilfeller har hun lavtone. Dette blir spesielt tydelig i sammenheng med trykkfordeling. I trøndersk er det vanlig med førstestavelsestrykk i visse typer lånord, mens man i Tromsø har andrestavelsestrykk. Her varierer Malin, men hun har

langt flere realiseringer av andrestavelsestrykk enn førstestavelsestrykk. Hun sier for eksempel «dia[ʔækt]» og «kommen'tere», men også «'automatisk» og «'sosial».

Malin har retrofleks l både der man kan forvente palatalisering i tromsødialekten (etter kort vokal) og etter de lange bakre vokalene «a» og «å», i likhet med flere av informantene i både mitt og Mæhlums materiale. Dette kan ses i sammenheng med at Malin altså ikke har palataler der man tradisjonelt har hatt det, både i trondheimsdialekten og i tromsødialekten, nemlig i trykktung stilling etter kort vokal. I mange dialekter på fastlandet ser det ut til at de unge går over fra palataler til alveolare lyder eller en retrofleks kompromissvariant (f. eks Mæhlum og Røyneland 2012:203). Malin realiserer den opprinnelig palatale n-kvaliteten i tromsø- og trondheimsdialekten som alveolar, mens den opprinnelig palatale l-kvaliteten realiseres som vekselvis retrofleks og alveolar.

Retrofleks l etter kort vokal: De vet jo *alle*

Retrofleks l etter lang vokal: Æ vil heller ha den *dia[ækta]* enn den *trønderdia[ækta]*

Alveolar n etter kort vokal: På såmmen e de jo mæst bare *sann* å stein hær

Malin har en del senkning fra «e» til «æ», men bruker også former uten senkning. I trondheims- og tromsødialekten kan man forvente senkning også fra «i» til «e» og også fra «y» til «ø» (Bull 1996b:177). Den siste formen for senkning er på retur i mange dialekter, også i trøndersk og mange nordnorske dialekter, så det er ikke overraskende at Malin ikke har den formen for senkning.

Senkning fra «e» til «æ»: Men da bruker man ikke så mye *pænger*

Ikke senkning fra «e» til «æ»: Så blir XX *veldi* mye *jemme* alene

5.4.1.2 Morfologi/bøyningsystem

5.4.1.2.1 Pronomen

Tabell 7 Personlige pronomen Malin

Personlige pronomen Malin		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	æ, æg	mæ
2. person sg.	du	dæ
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	dåkker	-
3. person pl.	di	di, dæm

Malin bruker hovedsakelig formen «æ» som personlig pronomen førsteperson, men i enkelte trykksterke posisjoner sier hun også «æg». Dette er en vanlig form i store deler av Nord-Norge, og den har tidligere også vært utbredt i Trøndelag, der «æ» nå er den mest brukte formen (Mæhlum og Røynealand 2012:78). Videre bruker hun kun hunkjønnspronomenet «ho» i både subjekt- og objektsposisjon, som også er utbredt i både trøndersk og nordnorske dialekter. I tredjeperson flertall bruker hun hovedsakelig formen «di», men hun har også flere tilfeller av «dæm» i objektsposisjon. «Di» er ikke en form som er vanlig i hverken tromsø- eller trondheimsdialekten, der man tradisjonelt har brukt formen «dæm» i tredjeperson flertall, både i subjekt- og objektsposisjon (Mæhlum og Røynealand 2012:78).

Malin benytter seg av formen «dåkker» i andreperson flertall, en form som stadig ble trukket frem av de jeg snakket med på Svalbard, som typisk for nordnorske dialekter. I Trondheim ville man tradisjonelt sagt «dåkk», men formen «dåkker» har vært på fremmarsj ellers i trøndersk (Dalen 1996:132).

5.4.1.2.2 Substantiv

5.4.1.2.2.1 Hankjønn

Det finnes enkelte likheter i substantivbøyningen i trondheim- og tromsødialekten. Maskuline substantiv har a-ending i ubestemt flertall og -an i bestemt form flertall i begge dialektene (Mæhlum og Røyneland 2012:79), noe Malin også har for det meste. Hun veksler med er-ending i ubestemt form flertall. Hun har også noen eksempler på rytmisk apokope, og dermed ingen ending i enkelte ord, blant annet i ubestemt form flertall av det maskuline substantivet «gang».

Ubestemt form, m., pl.: Kanje fæm *hunna* pærr spann

Ubestemt form, m., pl.: Men da bruker man ikke så mye *pænger*

Bestemt form, m., pl.: A[[e *fåreldran* fænnær værændre

Rytmisk apokope, ubestemt form, m., pl.: Ho mamma å han pappa bruker å træne to

gang i uka

5.4.1.2.2.2 Hunkjønn

Bestemt form entall av hunkjønnsord får a-endelse i både tromsødialekt og trondheimsdialekt, med unntak av opprinnelige jamvektsord, som får tiljamning i trondheimsdialekten slik at vokalene ofte blir æ – a, æ – å, æ – o eller e – o (Mæhlum og Røyneland 2012:82). Malin har gjennomført a-ending i bestemt form femininum. Hun har ikke tiljamning. For eksempel sier hun «uka» og ikke «vækka». Dette er en trend man ser blant unge i Trondheim. Tiljamning er på tilbakegang, og det som tar over er apokoperte former (også i opprinnelige jamvektsord) og former som ligger nært normert tale, som «uke» (Mæhlum og Røyneland 2012:83). I flertall bøyer hun hunkjønnsord med e-ending i ubestemt form og an-ending i bestemt form.

Bestemt form, f., sg.: I *jula* å *påska* e vi åfte hær

Bestemt form, f., sg.: Æ jikk på ridning en gang i *uka*

Ubestemt form, f., pl.: Dær har dæm mange blar å *avise*

Bestemt form, f., pl.: Æ e vænn me a[[e *jentan* i klassn egentli

5.4.1.2.2.3 Intetkjønn

Bøyningsmønsteret med -a og -an er så ekspansivt i trøndersk at det i dag gjerne brukes på alle substantiv uavhengig av grammatisk kjønn (Mæhlum og Røyneland 2012:79). Malin realiserer dette mønsteret fullt ut.

Ubestemt form, n., pl.: Man kan bare ha tre *ønska* på lista

Bestemt form, n., pl.: Å kunne dra på tur utn å bli bo^{te} i alle *træran*

5.4.1.2.3 Verb

Apokope er utbredt i hele Trøndelag, spesielt i infinitiv av overvektverb. Malin har kun én forekomst av apokope i infinitiv, men senere bruker hun en ikke-apokopert form av samme verb. Som tidligere nevnt har hun flere tilfeller av rytmisk bestemt apokope som er vanlig i store deler av Nord-Norge, og også i Tromsø.

Apokope i infinitiv: Vi bruke å *træn* å så gå på fruene

Uten apokope i infinitiv: Ho mamma å han pappa bruker å *træne* to gang i uka

Videre «mangler» Malin noen viktige kjennetegn for trondheimsdialekten, som tiljamning av opprinnelige jamvektsord. Hun sier for eksempel «være» og ikke «værra». Hun bruker tostavede presensformer av sterke verb, et trekk som ikke er tradisjonelle former i hverken tromsø- eller trondheimsdialekten. I trøndersk finner vi formene «skriv» og «çæm» mens «skriv» og «kåmmer» er vanlige i Tromsø. Formen «kåmmer» er forøvrig på fremmarsj i flere norske bymål, også i Trondheim.

Sterke verb, presens:

Æ *skriver* mæst bokmål| trur æ.

Di blir så gla når vi *kåmmer* ne.

Malin har stående presens-r i svake verb. Der ville man i tromsødialekt hatt en «slapp» e-endelse, «schwa». Den slappe e-endelsen finnes det også belegg for i «finere» Trondheimsk bymål og i normert tale (Mæhlum og Røyneland 2012:83). Det er ikke usannsynlig at hun har beholdt er-endelsen fra da hun snakket «sånn o^ofloakti dialækt» da hun var liten.

Svake verb, presens:

Æ *snakker* ikke så mye i timen.

Så *henter* æ XX så ho XX kan dra.

Vi går på kafe å så *spiller* vi fotball å *besøker* værandre.

5.4.1.2.4 Nektingsadverb

Malin bruker konsekvent nektingsadverbet «ikke»:

Æ vet *ikke* æ tror egentli *ikke* de.

Dette er en form som er på fremmarsj i store deler av Norge. I Tromsø har man tradisjonelt hatt formen «iççe» og i Trondheim tradisjonelt en apokopert form, «icc», men i begge byene ser man at stadig flere bruker formen «ikke» (Mæhlum og Røyneland 2012:78).

5.4.1.2.5 Spørreord

Malin har mange nordnorske trekk i talemålet sitt, og også noen trønderske. Enkelte former er felles for disse to dialektene, for eksempel k-uttale fremfor v-uttale. Malin bruker konsekvent k-former, som «kæm», «koffer» og «katti». Selv om dette er former som er vanlige i begge dialektene, ser det som tidligere nevnt ut til å være en oppfatning blant befolkningen på Svalbard om at dette er typiske nordnorske former. Når Malin sier at hun gjerne vil snakke nordnorsk, eller tromsødialekt, er det altså ikke overraskende at hun benytter seg av disse formene.

5.4.2 «Emil»

«Emil» er 15 år og født i Bodø. Familien hans bodde på Svalbard før han ble født og var kun nede på fastlandet i forbindelse med fødselen. Emil var derfor bare en måned gammel da han kom til Svalbard første gang. Der ble familien boende frem til Emil skulle begynne på skolen. Da flyttet de tilbake til Bodø, hvor de bodde frem til Emil begynte i niende klasse. Da flyttet de tilbake til Svalbard. Da jeg snakket med Emil, hadde han altså bodd på Svalbard i litt over et år. Da jeg spurte han hvor han kom fra, var han ikke i tvil:

Æ e fra bode kunne aldri sakt at æ va fra svalbard e jo dær æ har bodd å æ lik ikke engang å vær hær oppe ijænn nu.

Emil er altså ikke så glad for at familien har flyttet tilbake til Svalbard og gleder seg til han er ferdig på ungdomsskolen. Da planlegger han å gå på videregående i Bodø og bo hos slekt han

har der, selv om foreldrene hans planlegger å bli boende på Svalbard. Emils far kommer fra Bodø, og Emil har både besteforeldre, tanter, onkler og søskenbarn der. Emils mor kommer fra Mosjøen. To av Emils eldre søsken går på videregående i Bodø, mens den eldste søstera har flyttet til Oslo. Emil forteller at de snakker forskjellig alle tre:

Dæm snakka bokmåt bodedia|ækt å ei flaks blanning d e ingen såm veit ka ho prøv på men de e nu ei flaks blanning liksåm å æ å bron min snakka jo bodedia|ækt å så ho siste snakka bokmåt.

Sin egen dialekt er Emil altså klar på at er bodødialekt nå som han er eldre, men han forteller at han vekslet mellom ulike dialekter da han var yngre:

De va vel ei flaks blanningsdia|ækt såm søstra mi liksåm litt bokmåt å litt nolønning liksåm bodø æ sa *jæi* å *leker* å sånt væffal.

Han mener at alle som vokser opp på Svalbard veksler mellom ulike dialekter, og at ingen som bor der snakker «rent», som han sier. Grunnen til det, og til at han selv vekslet da han var liten, mener han er at man hele tiden omgås folk med ulike dialekter:

A|le snakke jo føfelli liksåm å man tar litt hær å dær de e jo umul| å lær sæ kodqan man egentli ska prat når ingen snakke likt.

Det Emil sier om talemålet han hadde som liten, tyder på at han hadde en interdialekt (som beskrevet under den interdialektale strategien i bakgrunn- og teorikapitlet). I løpet av årene han siden har bodd i Bodø, mener han selv at han har tilegnet seg bodødialekten og holdt på den etter at han flyttet tilbake til Svalbard.

5.4.2.1 Fonologi

Emil har cirkumflekstonelag som følge av apokope slik man forventer i bodødialekten (Fiva 1996:134). Cirkumflekstonelag går ut på at enkelte enstavelsesord uttales med tostavelsestonelag. Resultatet kan da oppfattes som at man drar ut eller forlenger ordet. Dette er for å skille mellom opprinnelige enstavelsesord og ord som er enstavede som følge av apokope.

Enstavet ord uttalt med cirkumflekstonelag: (...) å æ *lik* ikke engang (...)

Han har andrestavelsestrykk i aktuelle lånord:

Andrestavelsestrykk: Æ ser jo at mange skriv på *dia'lækt*

I bodødialekten har man tradisjonelt hatt kun tre l-kvaliteter: tjukk l, palatal l og retrofleks l (Fiva 1996:134). Tjukk l finnes kun av norrøn l (og altså ikke av norrøn rð) i bodødialekten, men både tjukk l og palatal l har lav sosial status og blir i dag ofte byttet ut med alveolar l (Fiva 1996:135). Det kan jeg tydelig se i Emils talemål. Han har en del forekomster av tjukk l, men han bruker også alveolar l i forbindelser der man kunne forventet tjukk l. Han har ingen forekomster av palatal l (eller andre palataler). Han har mange forekomster av retrofleks l, både etter kort og lang vokal, men han veksler også med alveolar l i disse forbindelsene. I bodødialekten er det tradisjonelt ikke alveolar l, slik at retrofleks l tradisjonelt har blitt brukt i mange forbindelser, også i fremlyd (Fiva 1996:134). Emil veksler altså mye, men han har konsekvent alveolar l i fremlyd i opptakene mine.

Tjukk l: Æ skriv på *bokmår* på instagram så *fårk* ska føftå

Alveolar l etter kort vokal: Før så spælt æ *otball*

Retrofleks l etter lang vokal: Vi bodde på *svalbad* i sæks år

Et annet målmerke for Bodødialekten er senkning. Emil har mye senkning fra «e» til «æ», slik det er vanlig i bodødialekten (Fiva 1996:134). Senkning av de korte vokalene «y» og «i» til «ø» og «e» har tidligere vært vanlig, men er i dag mindre vanlig i større byer som Bodø (Hanssen 2012:189). Dette er Emil et eksempel på. Han har en del senkning fra «i» til «e», men lite senkning fra «y» til «ø».

Senkning fra «e» til «æ»: Han ska ha *bufdagsfæst* tell *hæ/ga*

Senkning fra «i» til «e» og «y» til «ø»: Æ grær mæ *tell* å *fløtt* ne ijæn

5.4.2.2 Morfologi/bøyingsssystem

5.4.2.2.1 Pronomen

Tabell 8 Personlige pronomen Emil

Personlige Pronomen Emil		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	æ	mæ
2. person sg.	du	dæ
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	dåkker	dåkker
3. person pl.	dæm	dæm

Pronomenene Emil bruker er i tråd med det man forventer i bodødialekten (Fiva 1996:137). I førsteperson bruker Emil konsekvent pronomenet «æ» i subjekt og «mæ» i objekt. Det er pronomensformen man finner i Bodø, mens resten av Salten bruker pronomenene «e» og «me» (Fiva 1996:134). I tredjeperson femininum bruker Emil formen «ho» i både subjekt- og objektsposisjon. I tredjeperson flertall bruker han formen «dæm» i både subjekts- og objektsposisjon.

5.4.2.2.2 Substantiv

Bøyningsverket for substantiv i bodødialekten er mye enklere enn i områdene rundt. Stort sett alle substantivene får a-endelse i ubestemt form flertall og an-endelse i bestemt form flertall (Fiva 1996:136). Emil følger det tradisjonelle bøyingsmønsteret for bodødialekten.

5.4.2.2.2.1 Hankjønn

Ubestemt form, m., pl.: Vi har ikke like lange *vintra* nede

Bestemt form, m., pl.: Jentan å *guttan* e ikke så masse i|ag nede såm hær

5.4.2.2.2.2 Hunkjønn

I bestemt form entall av hunkjønnord har Emil a-endelse. I flertall er endelsene -a og -an.

Bestemt form, f., sg.: De e jo vikti me mærke på *hua* åsså

Ubestemt form, f., pl.: Påstn kan ta fleir *uka*

Bestemt form, f., pl.: *Jentan* å guttan e ikke så masse i[lag nede såm hær

5.4.2.2.2.3 Intetkjønn

Unntaket fra regelen om a- og an-endelse i flertall er intetkjønnsord med en stavelse som i likhet med i andre norske dialekter og i skriftspråkene våre, ikke får endelse i ubestemt form flertall.

Ubestemt form, n., pl.: Æ har jo bodd nede i mange *år*

Bestemt form, n., pl.: De va alle *eksæmp[an æ* hadd

5.4.2.2.3 Verb

Emil har mye apokope i infinitiv og presens av både sterke og svake verb, noe som er vanlig i bodødialekten (Fiva 1996:136). I presens av sterke verb veksler han mellom en- og tostavede former.

Sterke verb, presens:

De e jo ganske seint når dæm *kåmmer* heim.

Han *çæm* på besøk tell sommaŋ.

Han har ikke apokope i presens av svake a-verb, som i stedet får a-ending. Enkelte verb får en innskutt e-lyd i infinitiv dersom apokopen skaper uakseptable konsonantsamband.

Svake verb, presens:

Vi *spæ[la* tevespæ[ll fifa mæst.

De e sånn me gamle får[k såm *sammel* på a[lt muli.

5.4.2.2.4 Nektingsadverb

I Bodø er nektingsadverbet «ikke», og det er også den formen Emil bruker konsekvent.

De veit æ no *ikke*.

5.4.2.2.5 Spørreord

Som i store deler av Nord-Norge uttales bokmålets «hv»-konsonantsamband i fremlyd, «k» i bodødialekten.

De kåmmer ann på *kæm* du spør.

Æ e ikke sikker på *koffer* men d e liksåm bare *kođđan* de e hær.

5.4.3 «Lotte»

Lotte er fjorten år og har bodd på Svalbard siden hun var to år gammel. Før det bodde hun i Tromsø, og det er der hun sier hun kommer fra:

Æ må jo si at æ e fra tromse sia de e jo dær æ e fødd å så snakke æ no|ænning elle mæst no|ænning tromsødialækt eller æ sir at æ e fra svalbađ førn nån gang syns æ de e litt a|j mer anne|edes.

Familien tilbringer det meste av feriene sine på fastlandet sammen med slekt og familie som holder til i Tromsø, Bodø og Sørreisa. Lottes far er fra Tromsø, mens mora er fra Lillestrøm. Lotte mener selv at hun snakker tromsødialekt, som faren. Lillebroren hennes snakker «søring», som mora. Likevel forteller hun at hun også snakket «søring» da hun var mindre:

Han e mye mer søring enn mæ de eneste han har fra no|ænning e æ (...) æ pleie å bli irrite| når han snakke søring men de kan jo gå åver æ snakka mer søring når æ va lita å no snakke æ jo tromsødialækt.

Lotte synes altså ikke det er noe positivt å snakke «søring» og er veldig tydelig på at nordlending er den fineste dialekten. Hun håper at lillebroren skal ta etter henne og begynne å snakke tromsødialekt når han blir større. Hun forteller at hun har flere venner som er nordnorske, og nevner da blant andre «Malin» (som er beskrevet under «nordnorskstrategien»), selv om hun legger til at hun kanskje ikke er «skikkelig» nordlending. Både Lotte og Malin nevner ei felles venninne fra Lyngen som de begge mener snakker «skikkelig» nordlending. Når Lotte har vært en del sammen med denne venninna får hun mange kommentarer på at hun har endret dialekt:

Æ kan jo væk|le plussli vess æ får eksempel e me ho XX da blir æ litt mer bonat liksåm sånn dæm snakke i lyngen da å ikke i tromsø da sir fålk *kođđan e de du snakke*.

Hun forteller også at det er vanskelig å holde på dialekten sin når man bor på Svalbard, og at de fleste som bor her snakker litt blandet. Hun liker best å snakke slik hun snakker når hun har vært en hel sommer i Tromsø:

Ætter såmmen har æ fjkkeli tromsødialækt men æ tru den føjvinn når æ har væt hær ei stunn de e jo sånn når man bor på svalbađ da kan man si at man snakke litt blanna.

Lotte sier at det kan være vanskelig å holde på dialekten sin når man bor på Svalbard fordi man omgås mennesker som snakker forskjellig fra en selv. Hun mener likevel at hun snakker tromsødialekt.

5.4.3.1 Fonologi

Lotte har høytone av nordnorsk type og trykk på andrestavelse i visse ord, som «dia'lækt» og «nøy'tral». Hun har ingen palataler der man kan forvente det i tromsødialekten, men veksler i stedet mellom alveolar og retrofleks uttale av de opprinnelig palatale l-kvalitetene, mens hun realiserer n-kvalitetene konsekvent som alveolarer.

Retrofleks l etter kort vokal: Da spelle vi *fotball*

Alveolar l etter kort vokal: Men *tonefalle* endres a|dri

Alveolar n etter kort vokal: Di fleste snakke nok litt *blanna*

Lotte har en del senkning fra «e» til «æ», litt fra «i» til «e», men ingen senkning fra «y» til «ø» i mitt materiale. Hun veksler mellom senkede og ikke senkede former av samme ord.

Senkning fra «e» til «æ»: Men man træng jo heller ikke så mye *pænga* hær da

Senkning og ikke senkning fra «i» til «e»: Så drar vi av å *til tell* sydn

Ikke senkning fra «y» til «ø»: De e jo et *stykke* å reise

5.4.3.2 Morfologi/bøyingsystem

5.4.3.2.1 Pronomen

Tabell 9 Personlige pronomen Lotte

Personlige pronomen Lotte		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	æ, æg	mæ
2. person sg.	du	dæ
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	dåkker	dåkker
3. person pl.	dæm	dæm

Lotte bruker for det meste formen «æ» som personlig pronomen i første person subjektsform, men «æg» blir også brukt i emfase i et par tilfeller. Hun bruker konsekvent «ho» i tredje person femininum i både subjekt- og objektsposisjon. I andreperson flertall bruker hun formen «dåkker», som jo som tidligere nevnt ser ut til å fremstå som en spesielt viktig markør for nordnorske dialekter på Svalbard. I tredje person flertall bruker hun formen «dæm» i både subjekt- og objektsposisjon. Alle disse funnene er i tråd med det man forventer i tromsødialekten.

5.4.3.2.2 Substantiv

5.4.3.2.2.1 Hankjønn

Lotte følger hankjønnsbøyningen man har i tromsødialekten, med a-ending i ubestemt form flertall og an-ending i bestemt form flertall.

Ubestemt form, m., pl.: Å så har dæm to *trænera*

Bestemt form, m., pl.: Dær har a||e *spilleran* faste plassa

5.4.3.2.2.2 Hunkjønn

Lotte veksler mellom a- og e-endelse i ubestemt form entall i hunkjønnssubstantiv.

Tromsødialekten er et e/a-mål, noe som betyr at hunkjønnssubstantiv tradisjonelt har endt på a-ending i ubestemt form entall.

Ubestemt form, f., sg.: Å så har vi ei *hytte* på andre sia av fjon

Ubestemt form, f., sg.: Den e i søll me ei stor *pæla* på

Bestemt form, f., sg.: I påska e vi såm åftest på *hytta*

Ubestemt form, f. pl.: Vi reise ne på *tuneringe*

Bestemt form, f., pl.: Så kåm di minste på andre plass i bægge *tuneringen*

5.4.3.2.2.3 Intetkjønn

Intetkjønnsbøyningen er lik hankjønnsbøyningen i flertall.

Ubestemt form, n., pl.: De e kke så mange spennanes *yrka* hær

Bestemt form, n., pl.: *Lagan* nede e jo mye bedre

5.4.3.2.3 Verb

Lotte bruker tostavede former i presens av mange frekvente sterke verb.

Sterke verb, presens:

De *kåmmer* ann på om fotballkarriæra går bra.

Da *såver* vi entn på hotæll eller skola.

Svake verb får bortfall av r i presens, og ender på en «slapp» e-lyd, «schwa». A-verb får a-ending i preteritum.

Svake verb, presens:

Æ *spille* helst mitt eller høyre spiss.

Vi *hanle* såm åftest vinterklær på nætt.

Svake verb, preteritum:

De e ingen såm blir *måbba*.

Dæm *flytta* fra tromsø.

5.4.3.2.4 Nektingsadverb

Lotte bruker konsekvent nektingsadverbet «ikke». Det er en form som er vanlig i mange bymål, også i Tromsø, der man tradisjonelt har hatt formen «icçe».

5.4.3.2.5 Spørreord

Lotte bruker former med «k» der man i visse ord har «hv» i bokmål.

Da kan æ jøre *ka* æ vil.

Æ vet ikke *koffer* den har førrandra sæ.

5.5 Østnorskstrategien

Som tidligere nevnt har det fra oppstarten av Store Norske og i årene etter vært en nokså påfallende, men ikke systematisk påvist tendens til at ulike dialekter er sterkere representert i enkelte deler av bedriften enn andre. Mens arbeiderne kom fra Nord-Norge har det vært overvekt av rekruttering til det ledende funksjonærsiktet fra andre deler av landet, noe som har ført til at bergensk, trøndersk og spesielt østnorsk har vært sterkt representert i det «øvre» sosiale sjiktet på Svalbard. I tillegg til den posisjonen østnorsk har i kraft av å være dialekten som snakkes i hovedstaden er denne dialekten vanligst i media og oppfattes ellers gjerne som prestisjeformen på fastlandet også. Østnorsk har kanskje en særlig høytstående posisjon på Svalbard nettopp på grunn av det tradisjonelle rekrutteringsmønsteret i Store Norske som har ført til at østnorsk gjerne har vært dialekten til ledergruppen.

Mæhlum fant i sitt doktorgradsprosjekt at østnorske dialekter hadde en særlig normeringseffekt på Svalbard. Dette var det mange av informantene mine og andre jeg snakket med under feltarbeidet som kunne bekrefte. En av lærerne på skolen fortalte at hennes erfaring var at barn med foreldre som hadde ulike dialekter ofte endte opp med å snakke en østnorsk varietet. Dette gjaldt spesielt dersom ingen av foreldrene snakket østnorsk. For henne kunne det altså rett og slett virke som om østnorsk er den varietetet barn velger når valgmulighetene er for mange.

Den første informanten som presenteres i denne språklige strategien har ikke østnorsk bakgrunn og er dermed lik typeinformantene til Mæhlum. Den andre informanten, «Anniken», har østnorsk bakgrunn, men innlemmes i denne språklige strategien på samme vilkår som de «ekte nordnorske barna» ble innlemmet i nordnorskstrategien.

5.5.1 «Karl»

«Karl» er 14 år og sier selv at han kommer fra Svalbard. Foreldrene bodde på Svalbard også før han ble født, så med unntak av sine to første levemåneder, som ble tilbragt på fastlandet i forbindelse med fødselen, har Karl bodd i Longyearbyen hele livet. I likhet med typeinformantene Mæhlum beskriver, er altså Karls foreldre ikke fra Øst-Norge. Faren hans er født og oppvokst i Tromsø og mora er fra Ålesund. Karls mormor bor fremdeles i Ålesund, og det er dit familien reiser på sommerferie. Det er det eneste stedet på fastlandet Karl kjenner noe særlig til, men han påpeker at han er like lite kjent i Ålesund som han er i Spania, der familien også har feriert en del.

På tross av at Karls far er fra Tromsø og at nordnorske dialekter er relativt utbredt på Svalbard, snakker ikke Karl nordnorsk. Han snakker heller ikke sunnmøring, som mora gjør. Dette er noe som ofte påpekes av kjente på fastlandet:

Alle våksne mamma å pappa Jenner kommenterer om vođan jæ snakker bokmål rent østlenning å ikke nođåfk elle sunnmøring såm fåeldrene mine.

Karls talemål defineres altså som østnorsk eller bokmål av både ham selv og andre. Han forteller at han har snakket østnorsk hele livet, men han har ingen anelse om hvorfor:

Næi vet u va, de lurer jæi å apsolutt alle andre på fåđi liksåm de liksåm ville jitt mening viss jæ snakket får eksempel nođening elle sunnmøring fåđi mamma å pappa ær fra mamma ær fra sunnmøre å pappa æ fra nođarge men jæi snakker liksåm østlenning såm bli helt anneđedes voffår?

Siden mange har så kort botid på Svalbard, har Karl inngått og mistet mange vennskap gjennom barndommen sin. Han forteller at det kun er noen få som har bodd der så lenge som han, og at han derfor ikke har så mange venner fra da han var liten. På spørsmål om han har hatt noen østnorske venner, svarer han:

Næ va veldi go venn me en såm fåeldrene var samisk til så de var liksåm sånn samisk dialekt dær samisk nåfk å så mest nođårk hær å dær engkli men jæi snakker fåđatt østlenning.

Ettersom Karl ikke har hverken østnorsk familie eller østnorske venner, er det interessant at han fremdeles velger å snakke østnorsk. Mora hans kunne fortelle at han har snakket østnorsk hele livet, og nevner påvirkning fra de ansatte i barnehagen som mulig årsak.

5.5.1.1 Fonologi

De fleste fonetiske trekkene i Karls talemål er i samsvar med normert tale. Han har lavtone av østnorsk type og trykk på andre stavelse i fremmedord, som «bu'tikk» og «dia'lekt». L-kvalitetene til Karl er forholdsvis konsekvent realisert som /l/ med unntak av en tydelig retrofleks flap:

Å så ær de av å til om såmmæn æi lita *frue* i vindue

Den retroflekterte l-kvaliteten etter lang bakre vokal (a og å) fant jeg kun et tilfelle av hos Karl, en av gangene han sier «bokmål».

5.5.1.2 Morfologi/bøyingssystem

5.5.1.2.1 Pronomen

Tabell 10 Personlige pronomen Karl

Personlige pronomen Karl		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	jæi, jæ	mæi
2. person sg.	du	dæi
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho, hun	henne
1. person pl.	Vi	åss
2. person pl.	dere	-
3. person pl.	di	dem

Karls talemål har mange trekk fra normert tale. Han bruker utelukkende formene «jæi» og «jæ» i opptakene jeg har med ham, men sier selv at det hender at han veksler til «æ». Det er ikke noe jeg fant belegg for i mitt materiale.

I tredjeperson femininum veksler han mellom å bruke formene «ho» og «hun» i subjektsform. Formen «hun» hører til normert tale. En sannsynlig forklaring på at Karl også sier «ho», er at det ordet er en del av de nordnorske «småordene» han selv forteller at han bruker vekselvis med de normaliserte østnorske formene.

Mens man i de fleste dialekter på fastlandet bruker samme pronomenform i både subjekts- og objektsposisjon i tredjeperson femininum (Mæhlum og Røynealand 2012:63), skiller Karl mellom subjekt og objekt og bruker «henne» i objektsform. Også i tredjeperson flertall skiller han mellom subjekt- og objektsposisjon, og bruker formene «di» og «dem».

5.5.1.2.2 Substantiv

5.5.1.2.2.1 Hankjønn

I hankjønnssubstantiv følger Karl bøyningssystemet for bokmålsnormen, med endelsene -er og -ene i ubestemt og bestemt form flertall.

Ubestemt form, m., pl.: De ær jo veldi vanli å ha flere *hunner* hær åppe

Bestemt form, m., pl.: Me en gang han bejynner å snakke me *fåreldrene* sine

5.5.1.2.2.2 Hunkjønn

I bestemt form entall av hunkjønnsord veksler han mellom en-endelse og a-endelse. Han har gjennomført a-endinger i biologisk kjønn, slik at han blant annet sier «mormora» og ikke «mormoren». I andre hunkjønnssubstantiv veksler han mellom a-endelse og en-endelse, uten at jeg kan se noe mønster. I flertall har han er-ending i ubestemt form og ene-ending i bestemt form.

Bestemt form, f., sg.: I *jula* føler jæi at de ær mer vanli å likså bli hær åppe

Bestemt form, f., sg.: De ræiner en del vi ser ikke *soln* så åfte

Ubestemt form, f., pl.: Såm regel blir vi noen *uker*

Bestemt form, f., pl.: Så besøker jæ *tantne* mine

5.5.1.2.2.3 Intetkjønn

Også i intetkjønnsbøyningen følger Karl normert tale, med er-ending i ubestemt form flertall og ene-ending i bestemt form flertall.

Ubestemt form, n., pl.: De ær ikke *insekter* hær

Bestemt form, n., pl.: Han har alle di nyeste *spillene*

5.5.1.2.3 Verb

Karl bøyer sterke verb i tråd med bokmålsnormen. I presens av sterke verb har Karl altså tostavede former.

Sterke verb, presens:

Di fleste *kåmmer* bare fårr en litn stunn.

Jæ *skriver* på bokmål.

Ingen såm plager dæi når du *såver*.

Også i svake verb har Karl stående presens-r.

Svake verb, presens:

Vi *leker* nede på kaia.

Jæi *bytter* på vemm jæi bor åss.

I preteritumsendingene på a-verb veksler Karl mellom et-ending og a-ending, uten at jeg kan se noe mønster. Han veksler flere ganger i samme ytring.

Svake verb, preteritum:

Såm regel når jæi snakker me en eller aan kompisne mine såm har *flyttet* ne såm ær fra tailann men når han *flytta* hit så har han liksåm (...).

5.5.1.2.4 Nektingsadverb

Karl bruker kun nektingsadverbet «ikke», som er nektingsadverbet man forventer i normert tale.

Næi de tror jæ *ikke*.

5.5.1.2.5 Spørreord

Karl benytter seg av spørreord med innledende v. Det er den gjeldende formen i normert tale.

Jæi vet ikke *vođan* jæi ska fåklare de.

De *kåmmer* ann på *vem* de ær.

5.5.2 «Anniken»

«Anniken» går i tiende klasse og har bodd på Svalbard siden hun begynte i niende, altså i cirka 1 år. Hun er oppvokst i Asker, der mora hennes kommer fra, mens faren er fra Drammen. Hun kunne aldri sagt at hun var fra Svalbard, men hun liker å fortelle til folk at hun har bodd der.

Jæi ær jo ikke fra svalbar men de ær jo et nydeli ste å liksåm eksotisk de ær noe aant da så de ær jo veldi gøy å fortelle fålk nede at jæi bor hær åppe da.

Hun og familien skal flytte ned til Asker igjen når Anniken er ferdig på ungdomsskolen, noe hun ikke gleder seg til. Hun trives veldig godt på Svalbard, og forteller at det er stor kontrast på klassemiljø og hvordan folk er mot hverandre i Longyearbyen kontra i Asker.

Hær kan du gå me turklær eller pyf nessn alle liker dæi like gått uansett de betyr liksåm ingenting å alle vil være venn me dæi da jæ flytta hit hadde vi åvenætting på skoln uka etter får å liksåm svæise fålk sammen de ville aldri jedd i asker.

Anniken forteller at det store dialektmangfoldet var overveldende i starten, men at hun nå ikke tenker over det noe særlig, og at det er en av de tingene hun liker godt med livet på Svalbard.

I asker snakker jo alle likt liksåm å viss du har litt dialekt så blir de raskt plokka av dæi får de går jo bare ikke ann da jæi kåm hit ble jæ helt sånn oåo hær var de dialekter gitt å fålk har liksåm ikke nødvendigvis bare æi dialekt næida di bytter å vekjler å håller på de ær jo bare supenatuli.

Likevel sier hun at hun ikke kunne endret måten hun snakker på selv, og kaller måten hun snakker på for «bokmål». Hun forteller at flere kommenterte måten hun snakket på da hun akkurat hadde flyttet opp og at de mente hun snakket så «rent». Småsøsknene hennes på tolv og ni har derimot endret litt på dialekten din, de har begynt å si «æ» og «ho» i stedet for «jæi» og «hun» og «henne», ifølge Anniken.

I samsvar med det jeg har sagt i bakgrunn- og teorikapitlet, kommer jeg ikke til å bruke begrepet «bokmål» i analysen av Annikens talemål. I dag har oslo- og askerdialekten svært store likheter, spesielt blant yngre talere (f. eks Vinje i Sundkjer 2014), men jeg kommer til å holde meg til å bruke begrepet askerdialekten i den videre analysen av Annikens talemål.

5.5.2.1 Fonologi

Anniken har lavtone av østnorsk type. Hun har trykk på andre- eller tredjestavelen i visse ord, som «sta'fon» og «kommen'tere».

5.5.2.2 Morfologi/bøyingsssystem

5.5.2.2.1 Pronomen

Tabell 11 Personlige pronomen Anniken

Personlige pronomen Anniken		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	jæi, jæ	mæi
2. person sg.	du	dæi
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	hun	henne
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	dere	dere
3. person pl.	di	dem

Anniken veksler mellom de to formene «jæi» og «jæ» i subjektposisjon av første person. «Jæ» blir ofte brukt i trykklett posisjon. Videre skiller hun mellom subjekt- og objektsposisjon i både tredjeperson entall femininum og tredjeperson flertall, der hun bruker formene «hun» og «henne» og «di» og «dem».

5.5.2.2.2 Substantiv

5.5.2.2.2.1 Hankjønn

Substantivbøyningen er i samsvar med dialekten i Asker med er-ending i ubestemt form flertall og ene-ending i bestemt form flertall.

Ubestemt form, m., pl.: De ær *fino* noen *dager* i uka

Bestemt form, m., pl.: De ær mer press på *skolene* nede

5.5.2.2.2.2 Hunkjønn

I bestemt form entall i hunkjønnssubstantiv har Anniken a-endelse. I flertall har hun endelsene -er og -ene.

Bestemt form, f., sg.: Så *katta* måtte bli *ijenn* nede

Ubestemt form, f., pl.: Vi ær fem *jenter* i klassn bare

Bestemt form, f., pl.: Hær ær alle *dialektene* du kan tengke dæi

5.5.2.2.2.3 Intetkjønn

Intetkjønnsbøyningen følger askerdialekten.

Ubestemt form, n., pl.: De ær anne|edes fra alle andre *steder*

Bestemt form, n., pl.: Så jæi har gått alle *årene* på samme skole

5.5.2.2.3 Verb

Anniken har tostavede presensformer av sterke verb uten omlyd.

Sterke verb, presens:

Ikke såm jæi *kåmmer* på.

Jæ *driver* me klatring.

Svake verb har stående presens-r. A-verb får a-endelse i preteritum.

Svake verb, presens:

Jæ trokke jæi *snakker* så anne|edes.

Svake a-verb, preteritum:

Nå har jæi jo *skaffa* mæi nye venner hær.

5.5.2.2.4 Nektingsadverb

Anniken bruker konsekvent nektingsadverbet «ikke», som er nektingsadverbet som brukes i Asker i dag.

De vet jæi *ikke*.

5.5.2.2.5 Spørreord

Anniken har kun former med «v» i visse ord som skrives med «hv» på bokmål.

Jæi tror ingen vet *vorfår* de ær sånn.

De kåmmer kanfe ann på *vem* di snakker me.

5.6 Foreldrestrategien

For mange svalbardbarn vil familien være den eneste sosiale relasjonen de beholder gjennom barndommen og ungdommen. Mye til- og fraflytting og kort botid gjør at venner kommer og går, og det samme gjør barnehageansatte, lærere og andre personer barna forholder seg til. Dette kan være årsaken til at flere av informantene i Mæhlums studie benytter seg av samme dialekt som en (eller begge) foreldrene. Det er som regel familien, og først og fremst foreldrene, som representerer barnets første praksisfelleskap, og foreldrene er fremdeles tett på barnet i årene som følger. Altså har de stort påvirkningspotensial, selv om det er godt dokumentert at venner etter hvert får større og større betydning. På Svalbard er altså vennegruppene gjennomgående mindre stabile enn andre steder, og har derfor kanskje ikke en like stor påvirkningskraft. Også i mitt materiale har jeg informanter som ser ut til å ha arvet dialekten til en av foreldrene.

Under foreldrestrategien presenterte Mæhlum typeinformanter som ikke hadde foreldre med østnorsk eller nordnorsk bakgrunn på grunn av den sterke posisjonen disse talemålene hadde på Svalbard. Jeg valgte å se bort fra dette prinsippet da jeg skulle plassere «Pelle» i en språklig strategi. Mora hans er fra Øst-Norge og faren fra Nord-Norge. Jeg mener likevel at Pelle hører til i foreldrestrategien fordi den varieteten han (og mora) snakker ikke er normert/oslodialekt (som jo er den østnorske varieteten med sterk normkraft på Svalbard), men fredrikstaddialekt. Jeg ser det derfor som høyst sannsynlig at det er mora hans som har vært den primære påvirkningskilden og ikke det øvrige språksamfunnet på Svalbard.

5.6.1 «Pelle»

Pelle er femten år og meget bestemt på at han kommer fra Svalbard:

Jæ ær jo svaṭbarianær.

Han bodde ett år i Fredrikstad da han var 9 år gammel, men bortsett fra det har han bodd hele livet på Svalbard. Pelle mener selv at han har en tydelig fredrikstaddialekt i likhet med mora si:

Jæ snakkær jo likt såm di dæ ṇede.

Pelle har to småsøsken på 11 og 13 år som også er oppvokst på Svalbard. Ifølge ham snakker de helt forskjellig alle tre:

Jæ vet ikke åssn di snakkær men di snakkær het fåfelli ingen av åss sãm snakkær het likt de ær liksãm fåfelli hær å dær XX han snakkær de ær vanskli fårr han snakka svitfa åm å bytta fåfelli liksãm så de ække het gått å si å XX ho tullær bare sier masse fåfelli prøver no no[en]inggræier men de funkær ikke så de ær bare irriterene.

Dette er noe mora til Pelle delvis bekrefter. Dattera sitt talemål mener hun er klart trøndersk, uten at hun aner hvor hun har fått den dialekten fra. Den yngste sønnens talemål klarer heller ikke hun å plassere, men hun beskriver den som en «typisk knotedialekt». Hun kan også fortelle at Pelle snakket nordlending helt frem til han var fire år gammel. Da skiftet han brått om til fredrikstaddialekten. Hun forteller også at han får en mer markert dialekt når de har vært på fastlandet en stund, men at de mer markerte trekkene som hun omtaler som «breie» gradvis slipes bort igjen når de kommer tilbake til Svalbard.

«Fastlandet» og «nede» referer begge til Fredrikstad der familien har hus og slekt. De tilbringer vanligvis store deler av sommerferien der, og det hender også at de er der i julen og påsken. Pelle forteller at han har mange venner der nede, og at det er en plass han kunne tenke seg å flytte til, men helst vil han bo på Svalbard.

Vennene Pelle har i Longyearbyen kommer fra hele Norge, men de to beste kameratene hans er nordnorske. Han har også nettopp fått en venn som nylig har flyttet til Svalbard fra Øst-Norge. Pelle forteller at den nye kameraten hans allerede har begynt å legge om til nordlending. Dette sier han er vanlig når noen flytter til Svalbard.

Pelle sier jo at han snakker som de i Fredrikstad, men dette er en uttalelse han senere modifierer. Han forteller at han får høre fra vennene i Fredrikstad at han ikke snakker helt riktig:

Non vennær nede křager av å til jæ vet ikke åssn or sãm di křagær på men noen ting jæ sier syns di ær het tåpli å het fæil men de ær vel de men jæi syns de ær het rett å si de sãm.

Han sier også at:

Noen dæ ñede har het rare or sãm jæ ikke křarer å fåftå.

Så det er nok i hvert fall leksikalske forskjeller mellom Pelles talemål og måten vennene hans i Fredrikstad snakker.

5.6.1.1 Fonologi

Pelle har lavtone av østnorsk type, og trykkmønsteret er for det meste tung-lett i tråd med hva man kan forvente i fredrikstaddialekten. Han sier «'gå ut» og «'butikk», men veksler mellom å si «'dialekt» og «dia'lekt».

Et tydelig fonetisk trekk i Pelles talemål, er l realisert som en retrofleks flap. Dette er en lyd som er utbredt i hele det østnorske dialektområdet, og også i Fredrikstad. Tradisjonelt har man hatt tjukk l av både l og den norrøne rð (som i dag realiseres i bokstavkombinasjonen -rd, som i «bord»). Jeg har ikke belegg for at Pelle har tjukk l av opprinnelig rð, men i materialet mitt kommer det frem at han har tjukk l av l i alle fall postvokalisk og intervokalisk:

De ær *fårk* fra hele lanne.

Di *momær* så fæt.

En annen l som har fått mye oppmerksomhet de siste årene etter hvert som den har spredt seg fra Østfold og inn i Oslo-området, er apikal l. Denne l-kvaliteten er tydelig i Pelles talemål i ord som for eksempel «bålle» og «fotball». Han veksler derimot på bruken av apikal og retrofleks l. Den store utbredelsen av retrofleks l blant svalbardbarna er gjennomgått tidligere.

5.6.1.2 Morfologi/bøyningsssystem

5.6.1.2.1 Personlige pronomen

Tabell 12 Personlige pronomen Pelle

Personlige pronomen Pelle		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	jæi, jæ	mæi
2. person sg.	du	dæi
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	-	-
3. person pl.	di	di

Pelle har mange trekk fra fredrikstaddialekten, som pronomen i førsteperson, der han utelukkende bruker formene «jæi» og «jæ». I tredjeperson femininum bruker han «ho», noe som også er i samsvar med dialekten i dette området (Hanssen 2012:138).

Mens man tradisjonelt i området rundt Fredrikstad har hatt former i tredje person flertall som «døm» og «dom» i både subjekts- og objektsposisjon, benytter Pelle seg av «di» i begge posisjonene.

5.6.1.2.2 Substantiv

5.6.1.2.2.1 Hankjønn

Bøyningsmønsteret for substantiv er et kjent målmerke i fredrikstaddialekten. Dette gjelder spesielt for hankjønnsord, som får endingene -ær i ubestemt form flertall og -ane i bestemt form flertall. Pelle bruker hovedsakelig disse formene, men har også et par tilfeller der han bruker er-ending i ubestemt flertall.

Ubestemt form, m., pl.: De ær alså fådelane ær jo at de ær lett å få sæi *vennær*

Ubestemt form, m., pl.: (...) at du bare kan dra ti andre *plasser* å sånn

Bestemt form, m., pl.: De ær en blanning a alle *dialektane* liksom

5.6.1.2.2.2 Hunkjønn

Pelle bøyer hunkjønnsord med a-ending i bestemt form entall, er-ending i ubestemt form flertall og ene-ending i bestemt form flertall i tråd med fredrikstaddialekten (Hanssen 2012:134).

Bestemt form, f., sg.: Så fæirær vi *juŕa* dæ ɲede

Ubestemt form, f., pl.: Ho broderer *bunadfoŕer* ti a[[e i familien

Bestemt form, f., pl.: De ær dær *kusinene* mine bor

5.6.1.2.2.3 Intetkjønn

I ubestemt form flertall har Pelle er-ending i intetkjønnsord. I bestemt form flertall får endingen -a i fredrikstaddialekten, noe jeg finner belegg for at også Pelle gjør i lydopptakene mine.

Ubestemt form, n., pl.: De finns de jo mange *eksempler* på

Bestemt form, n., pl.: Vi bor litt i begge *husa* engkli

5.6.1.2.3 Verb

Fredrikstaddialekten har, i motsetning til de fleste dialektene på Østlandet, ikke enstavede former i presens av sterke verb (Mæhlum og Røynealand 2012:58). I stedet brukes former med to stavelser.

Sterke verb, presens:

De *kåmmer* ann på.

Jæ *skriver* jo ikke såm jæ snakkær akkurat.

Et annet trekk som ofte fremheves som typisk for fredrikstaddialekten og som Pelle gjennomfører, er bøyningsendingene av a-verb. De får endingen -ær i presens. I preteritum får a-verbene a-ending.

Svake a-verb, presens:

Vi *plæiær* å besøke di vær gang vi kåmmer ned ti fredriksta.

Man *snakkær* het fåfelli tror vi *þykkær* åpp litt hær å dær så jæ vet ikke.

Svake a-verb, preteritum:

Så *flytta* vi ti dær vi bo nå.

Jæ har aldri *kætra* ute.

5.6.1.2.4 Nektingsadverb

Pelle bruker konsekvent nektelsesadverbet «ikke», og ikke formen «ente», som er formen en tradisjonelt kunne forventet i fredrikstaddialekten (Hanssen 2012:139). Det viste seg at også Pelles mor kun brukte formen «ikke», både ifølge det hun selv sier og det jeg kunne observere, så det er ikke usannsynlig at han har blitt påvirket av henne. Dette vil uansett underbygge at han har «arvet» dialekten sin fra henne. «Ente» er nok for øvrig en form som er på vei ut i Østfold.

5.6.1.2.5 Spørreord

Pelle bruker spørreord som «åssen» og «åffer» i tillegg til former med v, som «vorfår». Veksling mellom slike former er vanlig på Østlandet (Hanssen 2012:133).

Spør mæi kke *vorfår* men ja

Jæ vet ikke *åssen* di snakkær men di snakkær het fåfelli

5.6.2 «Maria»

En annen informant som har «arvet» dialekten til en av foreldrene sine, er «Maria». Hun er fjorten år og har bodd i Longyearbyen siden hun var to år gammel. Før det bodde hun og familien i Steinkjer, der faren hennes kommer fra. Mora hennes kommer fra Oslo. Familien har fremdeles sterk tilknytning til Steinkjer. Det er der de tilbringer sommer- og påskeferiene sine og de har en god del familie der. Når jeg spør Maria hvor hun kommer fra, svarer hun også Steinkjer:

Æ e jo fra Steinçær da de e jo dær æ vaʔ fødd å hær oppe bor man jo bare på liksåm på en måte.

Dette utdyper Maria med å forklare at Svalbard ikke er en egen kommune og at man ikke kan bli født eller dø der oppe. Samtidig vet hun ikke helt hva som ellers skiller livet på Svalbard fra livet på fastlandet, fordi hun ikke kan huske hvordan det var å bo på fastlandet. Hun

forteller at hun ikke vil flytte fra Svalbard, og at hun gruer seg til hun skal begynne på videregående fordi hun da kanskje skal flytte ned til Steinkjer.

Æ veit icc koss skořan e dær æ ha høt at de e my måbbing å præss å de e æ icc æ vant me hær kař mař gå i turklea på skořan å ingen bryr sæ de e umuli å ikke ha en einaste vænn.

Selv om det er negative ting med samfunnet i Longyearbyen også, spesielt at det ikke finnes flere klesbutikker, er hun tydelig på at hun vil bo på Svalbard hele livet. Hun vil at barna hennes skal få oppleve å vokse opp i det trygge miljøet hun selv har vokst opp i, uten problematikk som rus og fattigdom, som hun tror er et stort problem på fastlandet.

Maria har ei eldre søster, en eldre bror og en yngre bror. De to eldre søsknene var 3 og 4 år gamle da de flyttet til Svalbard, og Maria forteller at også de snakker trøndersk. Den yngre broren derimot, snakker «bokmål»:

Dæm to elste snakke trønder men han lillebror snakke bokmål han sånn såm ho mammajør.

Sin egen dialekt mener Maria er klart trønder, nærmere bestemt steinkjerdialekt, i likhet med de to eldre søsknene. På spørsmål om hvorfor hun tror de tre eldste barna i familien snakker trøndersk, mens den yngste snakker «bokmål» forteller Maria at det er et tema som ofte er oppe til diskusjon i familien hennes. Faren hennes var mye hjemme med både henne og de to eldre søsknene da de var små. Han jobbet nattevakt og tok seg av barna på dagtid, så barna har aldri gått i fulltidsbarnehage eller på SFO. Mora reiste en del med jobben sin da Maria og de eldre søsknene var små og hadde ikke like mye tid til å være hjemme sammen med dem. Da den yngste broren skulle bli født var mora veldig opptatt av at hun skulle være mye hjemme sammen med ham for å forsikre seg om at hun i alle fall fikk ett barn med samme dialekt som seg selv. Maria forteller at mora fikk ny jobb da minstemann ble født, og at det er en spøk i familien at hun byttet jobb for at den yngste broren til Maria ikke skulle snakke trøndersk. Om det er den virkelige årsaken til at de tre eldste barna snakker trøndersk som faren, mens den yngste broren snakker samme dialekt som mora, er vanskelig å si. Det er uansett interessant å merke seg ettersom Maria er sortert inn under foreldrestrategien.

Maria forteller at hun endrer dialekten sin når hun er på fastlandet. Da blir hun «enda mer trønder». Når hun har vært mye med to venninner fra Lyngen og Tromsø i Troms fylke

derimot, blir hun mer nordnorsk. Da reagerer både venner og familie og sier at hun snakker rart, men Maria mener at den eneste forskjellen på når hun snakker vanlig og når hun snakker nordnorsk, er tonefallet.

Ætter ei stup på fastlønne så bynne æ å snakk vældi vældi vældi trønder (...) nån gang når æ e me ho XX å ho XX så bli æ litt no|ænning å da si fårk koffer ha du bytta dialækt koffer snakke du så ra| men de e jo bare tonefa||e såm endre sæ.

Vi snakket litt mer om situasjoner der Maria akkomoderer mot andre dialekter når hun sier:

Men de e jo icc de| ækte dia|ækta mi de| endre sæ jo icc de| ångklie liksåm.

Maria ser altså ut til å ha en oppfatning om at hun har en «grunddialekt» som er relativt stabil, men så påvirkes hun i ulike retninger når hun omgås mye med enkelte andre mennesker.

Denne grunddialekten mener hun er steinkjerdialekten.

5.6.2.1 Fonologi

Maria har lavtone av trøndersk type og trykk på førstestavelen i visse ord, som ‘dialækt og ‘umuli», slik en kan forvente i steinkjerdialekten. Det nevner hun selv som litt problematisk i blant, spesielt i forbindelse med navnet sitt. Det uttaler hun selv med førstestavelsestrykk, men de fleste hun kjenner uttaler det med trykk på andre stavelse.

Hun har tjukk l av både opprinnelig l og rð, noe som også er vanlig i inntrøndersk, dialektområdet Steinkjer ligger i. (Mæhlum og Røynealand 2012:77).

Av l: Æ har bare besøkt en *skore* på fastlønne

Av rð: Han bæstefar å ho XX bor på *gå|* en time fra de huse

Maria har også noen tilfeller av retrofleks l der en ellers kunne forvente palatal l i trøndersk, altså i trykktung posisjon etter kort vokal. Det kan være et symptom på avpalataliseringsprosessen man har sett de siste årene i trøndersk (Mæhlum og Røynealand 2012:80). Hun har også noen forekomster av retrofleks l etter de lange bakre vokalene «a» og «å», i likhet med mange av informantene som er behandlet tidligere. Maria veksler altså mellom retrofleks, alveolar og palatal l i enkelte ord. Hun palataliserer n etter kort vokal gjennomført, mens t og d vekselvis realiseres som palatal og alveolar etter kort vokal.

Retrofleks l etter kort vokal: Dæm har *sta||* men ingen hæsta no meir

Retrofleks l etter lang vokal: Dæm çæm på ferie te *sva|bar*

Palatal l: Vi besøke kværandre å så spælle vi *fo|ba|ll* på Sva|bar tun|

Palatal n: *De|n* ligg nede me *vaj|ne* så vi *ka|n* bade my når vi e dær

Palatal t: De e jo *fric|c* førr sny e|nda vi e i oktober

Palatal d: De lokta heilt *svij|j* i ei vukku

Maria har senkning av de gamle stutte vokalene «e», «i» og «y» til «æ», «e» og «ø» i mange ord, slik det også er vanlig i inntrøndersk (Mæhlum og Røyne|land 2012:80). Her veksler hun derimot en del med ikke senkende realiseringer også, uten at jeg kan se noe system i det.

Fra «e» til «æ»: Men da bruke man væffal icc så my *pæ|nga* på k|rær

Fra «i» til «e»: Vi fær jo *tell* dæm i påska å om sommran

Fra «y» til «ø»: De *nø|tt* icc ka man sei te ho vess vi tape

5.6.2.2 Morfologi/bøyingssystem

5.6.2.2.1 Pronomen

Tabell 13 Personlige pronomen Maria

Personlige pronomen Maria		
Person/tall	Subjektsform	Objektsform
1. person sg.	æ, æg	mæ
2. person sg.	du	-
3. person sg. m.	han	han
3. person sg. f.	ho	ho
1. person pl.	vi	åss
2. person pl.	dåkk	-
3. person pl.	dæm	dæm

Maria bruker for det meste formen «æ» som pronomen i førsteperson, men i enkelte tilfeller bruker hun også «æg» emfatisk. Dette er pronomenformene som er vanligst i trøndersk, selv

om en i området i og rundt Steinkjer finner pronomenet «i» (Mæhlum og Røynealand 2012:78 og 182). I tredjeperson femininum bruker Maria formen «ho» i både subjekts- og objektsposisjon. Det er den formen som er vanligst i trøndersk. I subjektposisjon andreperson flertall bruker hun formen «dåkk». I tredjeperson flertall bruker hun formen «dæm» i både subjekts- og objektsposisjon, slik en kan forvente i steinkjerdialekten (Mæhlum og Røynealand 2012:78). I førsteperson flertall bruker hun formen «vi», som er den vanligste pronomenformen i området rundt Steinkjer (Mæhlum og Røynealand 2012:183).

5.6.2.2.2 Substantiv

5.6.2.2.2.1 Hankjønn

Tradisjonelt i inntrøndersk har svake hankjønnssubstantiv blitt utjamnet slik at de får samme rot- og endingsvokal i ubestemt entall, som i «hånnå» og «ståggå» (bokmål: «hane» og «stige») (Mæhlum og Røynealand 2012:81). Jeg har ikke belegg i mitt materiale for å si noe om Maria har utjamning i svake hankjønnssord. Hun har en del apokoperte hankjønnssubstantiv i tråd med jamveksregelen, slik at opprinnelige overvektord blir apokoperte. Ellers har man sett en sterk tendens i trøndersk til at alle substantiv følger hankjønnsbøyinga i flertall, med endingene -a i ubestemt flertall og -an i bestemt form flertall (Mæhlum og Røynealand 2012:79). Dette ser ut til å være tilfellet hos Maria, som bøyer hankjønn, intetkjønn og hunkjønn likt i flertall.

Ubestemt form, m., sg.: Da hadd guttan på sæ dræss å jeptan på sæ *çol*

Ubestemt form, m., pl.: Dæm hadd *hæsta* før men no e dæm før gammel

Bestemt form, m., pl.: Så da passa æ *hojnan* dæmmes i tre daga

5.6.2.2.2.2 Hunkjønn

I ubestemt form entall av svake hunkjønnssord har Maria utjamning i tråd med hva man kan forvente i inntrøndersk, slik at rotvokalen og endingsvokalen blir den samme i jamveksord. I tillegg har hun apokope (i tråd med jamveksregelen), slik at opprinnelige overvektord apokoperes i ubestemt form entall. Sterke hunkjønnssord i bestemt form entall får endingen -a, slik det også er vanlig i området rundt Steinkjer.

Ubestemt form, f., sg.: De lokta heilt sviyy i ei *vukku*

Ubestemt form, f., sg.: Vi fikk ei ny *jeñc* i klassn i høst såm e fra asker

Bestemt form, f., sg.: Deṅ *venninna* æ har hadd længst e ho XX sãm e fra tromsø

Ubestemt form, f., pl.: Æ har jo fleir *venninna* sãm har fløtta

Bestemt form, f., pl.: Aλλ *jeṅcan* reise ilag ne på tuṅering

5.6.2.2.2.3 Intetkjønn

Som tidligere nevnt følger intetkjønnsbøyningen samme mønster som han- og hunkjønnsbøyningen i flertall i trøndersk.

Ubestemt form, n., pl.: Vi har icc så mang *insækta* hær sãm nede

Bestemt form, n., pl.: Æ har jo gådd aλλ *åran* på samme skote

5.6.2.2.2.4 Verb

Opprinnelige overvektverb apokoperes i infinitiv i inntrøndersk, mens opprinnelige jamvektsverb utjamnes slik at rot- og endingsvokalen blir den samme (Mæhlum og Røyneland 2012:76).

Jamvektsverb, infinitiv:

Æ trur de e lætt å *kåmma* opp hit sia alle har vorre ny hær sjøl.

Overvektverb, infinitiv:

Da ska æ *spis* vaffel å is.

I presens av sterke verb er det vanlig med enstavede former (og omlyd).

Sterke verb, presens:

Nå æ *çæm* opp ijænn på høstn så e æ fikkeli trønder.

Æ *søv* bæst om mårran.

I tillegg til overvektverb i infinitiv, blir svake e-verb apokopert i preteritum i trøndersk (Mæhlum og Røyneland 2012:77).

Svake e-verb, preteritum:

De va føjte gang æ *reist* ne alein.

Da *leid* vi bobil eller hycce.

5.6.2.2.3 Nektingsadverb

I inntrøndersk har man tradisjonelt hatt nektingsadverbialet «icc». Denne apokoperte formen er det Maria benytter seg av mesteparten av tiden, men i enkelte tilfeller bruker hun formen «ikke», spesielt i emfase. «Ikke» har lenge vært brukt i emfase i trøndersk, men denne formen sprer seg også i trykklett posisjon (Mæhlum og Røyneland??).

De veit æ *icc*.

(...) såm *ikke* æg e vant me.

5.6.2.2.4 Spørreord

Maria bruker former med «k» og ikke med «v» i spørreord. Det er disse formene som er vanligst i området rundt Steinkjer.

De çæm ann på *kæm* æ snakke me.

Kođđan man e å sånn.

6 Analyse - forklaring

Mæhlum fokuserte som sagt på hvordan svalbardbarnas valg av språklige strategier kunne ses på som et resultat av de sosiale omgivelsene deres. Med det som utgangspunkt har jeg i den forrige delen av analysekapitlet plassert informantene mine i kategoriene hun presenterte i doktoravhandlingen sin. I denne delen av analysekapitlet vil jeg bruke begrepene jeg diskuterte i teorikapitlet som verktøy for å, så langt det lar seg gjøre, prøve å forklare og forstå hvorfor informantene snakker som de gjør, som et supplement til begrunnelsene Mæhlum gir for informantenes valg av språklig strategi.

6.1 Språksamfunnet på Svalbard

6.1.1 En evig koinéprosess

Som vist i den forrige delen av analysekapitlet er de språklige strategiene Mæhlum utviklet for 27 år siden fremdeles relevante. Det er et interessant funn at ungdommene på Svalbard fremdeles benytter seg av de samme språklige strategiene som ungdommene gjorde den gang fordi samfunnet der oppe kjennetegnes av forandring og ustabilitet. Likevel er det kanskje nettopp denne ustabiliteten og den kontinuerlige forandringen som fører til at de språklige strategiene fremdeles er gyldige: De ustabile forholdene er stabile. Med dette mener jeg at ungdommene i Mæhlums studie og ungdommene i mastergradsprosjektet mitt på mange måter forholder seg til det samme, evig omskiftelige språksamfunnet. Fordi befolkningen stadig skiftes ut kommer en eventuell koinéprosess aldri videre, men blir i stedet værende på akkurat samme stadium. Den store inter- og intraindividuelle variasjonen vedblir å eksistere. Informantene i Mæhlums studie og informantene mine navigerer derfor på mange måter i det samme språksamfunnet på tross av at informantene i mitt prosjekt vokser opp om lag tre tiår etter Mæhlums informanter. Østnorsk, nordnorsk, familie og venner kan fremdeles sies å være viktige normeringspunkter i språksamfunnet på Svalbard, 27 år etter at Mæhlum disputerte med doktoravhandlingen sin.

6.1.2 Den kollektive normkraften

Språksamfunnet på Svalbard skiller seg fra språksamfunnene på fastlandet ved at det aldri har eksistert (og fremdeles ikke finnes) en lokal språklig varietet, men heller et mylder av ulike varieteter. Fordi det ikke finnes en entydig svalbarddialekt, er det tenkelig at den kollektive normkraften er svakere i språksamfunnet på Svalbard enn den er på fastlandet. Kanskje er det slik at de språklige valgmulighetene til ungdommene som vokser opp på Svalbard derfor er større enn valgmulighetene til ungdommer som vokser opp på fastlandet. Mangelen på en

tydelig lokal svalbarddialekt har ført til at de står friere til å påvirkes av andre faktorer, som dialekten til venner, lærere og andre i det lille miljøet på Svalbard. Både min og Mæhlums empiri viser at svalbardianerne snakker svært forskjellig. Den språklige variasjonen er større enn på fastlandet. Det gjelder interindividuell og så langt jeg kan vurdere, også intraindividuell.

6.1.3 Skriftspråkets normkraft

Flere av informantene mine skiller mellom subjekt- og objektsform av personlige pronomen i tredjeperson hunkjønn og tredjeperson flertall. Dette er ikke vanlig i norske dialekter, der man som regel har samme form i både subjekt- og objektsposisjon. En mulig forklaring på at de skiller mellom subjekt- og objektsposisjon for disse pronomenene er påvirkning fra skriftspråket (bokmål). Skriftspråket blir jo av mange oppfattet som det legitime normeringsgrunnlaget for talespråket, og kanskje er det mulig at bokmål har ekstra stor normkraft på Svalbard fordi det ikke finnes en lokal dialekt.

Å bruke formene «di – dem» i tredjeperson flertall er en trend som er på fremmarsj på hele Østlandet (f. eks. Hanssen 2012:138). Samtidig ser en også at stadig flere bruker formen «di» i både subjekt- og objektsposisjon:

Med bakgrunn i ei oppfatning om at former med *-m* skulle vere «bondske» eller «vulgære», er det mange austlendingar som brukar *di:-*varianten både som subjekt- og objektsform og dermed seier Di: så: di:. (Mæhlum og Røynealand 2012:52)

En mulig årsak til at noen informanter (Pelle, Anniken, Malin, Karl og Jonas) bruker formen «di» i subjektposisjon, kan være at de oppfatter denne formen som korrekt, mens former med *-m* oppfattes som bondske. At noen av dem bruker «di» i både subjekt- og objektsposisjon kan forklares med at de følger samme mønster som tradisjonelt hører til de fleste dialekter ved å benytte samme form i subjekt- og objektsposisjon. En annen mulighet er at de hyperkorrigerer og bruker den formen de opplever har høyest sosial prestisje, «di», i både subjekt- og objektsposisjon. Hyperkorrigering går ut på at man bevisst eller ubevisst ønsker å snakke korrekt og overdriver bruken av former man oppfatter som korrekte slik at resultatet blir «ukorrekt».

6.1.4 Språkbevissthet

Hvordan man tror man snakker og hvordan man faktisk snakker kan avvike overraskende mye. Analysen av talemålet til informantene mine derimot, viser at de har god innsikt i egen

språkbruk. Årsaken til dette kan være oppmerksomheten det er omkring språk på Svalbard. Det er en smeltedigel av dialekter, og alle de forskjellige varietetene gir opphav til samtaler, diskusjoner og refleksjoner omkring egen og andres språkbruk. Det er et atypisk språksamfunn, og jeg opplevde under feltarbeidet mitt at språk og dialekt var et tema som opptok mange. Høy bevissthet rundt språk og språkbruk blant befolkningen generelt kan være medvirkende til at også informantene mine er språklig bevisste. Dette underbygger i så fall tanken om at valgene deres av språklig strategi er resultatet av bevisste valg.

6.2 Normkraft og åpen prestisje

6.2.1 Nordnorsk er «finest»

Mange jeg snakket med på Svalbard mente at i den grad det fantes en svalbarddialekt, var det en nordnorsk dialekt snakket med østnorsk lavtone. Det ble altså raskt klart for meg at nordnorske varieteter har sterk normkraft på Svalbard. Flere mennesker jeg snakket med i lokalmiljøet, lærere, guider, serviceansatte og så videre, mente at nordnorsk var den vanligste dialekten på øygruppen. En av informantene mine fortalte om en kamerat fra Thailand som kom til Svalbard noen år tidligere. Den norske varietetet han lærte seg, var nordnorsk. Jeg møtte flere mennesker som ikke hadde norsk som morsmål, og langt på vei hadde de fleste tilegnet seg en slags nordnorsk dialekt.

Da jeg spurte informantene mine hvilke dialekter de likte best eller syntes var penest, svarte alle de som hadde en mening om emnet at de likte nordnorske dialekter best (enkelte supplerte med andre dialekter i tillegg). Jonas er en av de informantene som skulle ønske at han hadde mer nordnorsk i talemålet sitt og begrunner det med at han synes det er den fineste dialekten. En annen informant som deler denne oppfatningen er Malin, når hun sier at nordnorsk er:

De e jo fint å høre på mye finere enn trønder.

Både Malin og Lotte snakker om «skikkelig» nordnorsk. Vurderingen de gjør av hva det vil si å snakke «skikkelig» nordnorsk tyder på at de er bevisst et dialektalt hierarki, der enkelte varieteter har høyere prestisje enn andre. «Skikkelig» nordnorsk vurderes altså høyt.

I tillegg til at nordnorske dialekter vurderes som de fineste er det mange av informantene som forteller at de skulle ønske at de hadde mer nordnorsk i talemålet sitt. Dette gjelder spesielt Jonas og Malin, som ikke snakker en entydig nordnorsk varietet. Også Lotte, som må sies å

snakke tromsødialekt, sier at hun liker dialekten sin best etter en sommer på fastlandet fordi den da blir enda tydeligere.

Nordnorske dialekter har altså sterk normkraft og høy prestisje på Svalbard. Å velge en nordnorsk varietet kan derfor ses på som uttrykk for åpen prestisje.

6.2.2 Østnorsk er «vanlig»

En varietet som også har sterk normkraft og høy prestisje, er østnorsk (videre omtalt som «oslodialekt» og «normert tale» jf. teorikapitlet). Dette talemålet har visselig en annen status enn andre norske talemål, blant annet som følge av at det er talemålet i hovedstaden, det nasjonale maktsenteret. Det er prestisjeformen barn imiterer når de leker (f. eks Kleeman 2015), og det er kanskje det nærmeste vi kommer et standard talemål i Norge. Normert tale er på mange måter overordnet det geografiske aspektet som er en så viktig bestanddel i andre norske dialekter og fremstår på den måten som superregionalt, geografisk nøytralt og dialektalt umarkert.

I det stadig skiftende sosiale miljøet man er en del av som svalbardianer, omringet av mange ulike dialekter, er det tenkelig at normert tale kan virke som et sikkert kort. Ved å velge denne varietetten velger man kanskje bort dilemmaet med å velge en markert dialekt. Man velger det man oppfatter som nøytralt og normalt.

At oslodialekt og normert tale fremstår som normalt blant enkelte av informantene ble tydelig i intervjuene med både Karl og Anniken. Begge omtaler disse varietetene som «helt vanlig» og «helt normalt». Når Anniken snakker om sitt eget versus de andre svalbardungdommenes talemål, er det påfallende at hun skiller mellom å snakke «vanlig», slik hun selv gjør, og å snakke «dialekt». At oslodialekt og normert tale så ofte karakteriseres som «vanlig», både av Anniken og andre informanter, viser den høye statusen disse talemålene har. Det kan altså virke som om de, bevisst eller ubevisst, ser på dette talemålet som normalen andre dialekter viker fra på ulike måter. Det er standarden andre talte varieteter skiller seg fra. Det kan henge sammen med den høye statusen disse talemålene har, både på fastlandet og på Svalbard. Å snakke en slik varietet kan derfor ses på som et uttrykk for åpen prestisje.

6.3 Normkraft og skjult prestisje

6.3.1 «Østkanttrekk»

Et påfallende trekk blant de informantene som snakket oslodialekt eller normert, er at de har a-endelser i bestemt form i hunkjønns substantiv i entall og i preteritum av a-verb. Det kan

altså se ut til at a-ender har større normkraft enn en- og et-ender, som opprinnelig har vært knyttet til talemålet på vestkanten i Oslo. Tradisjonelt er det jo vestkantdialekten som har hatt høyest prestisje, men tendensen en ser nå, er at det er østkantformene som sprer seg, spesielt blant yngre talere.

En mulig forklaring på hvorfor trekk fra østkantmål blir vanligere i vestkantmål, presenteres i form av et sitat av en mannlig informant fra No-Ta-prosjektet:

(...) Det er på en måte ikke så (.) kult å snakke som om du kommer fra XX [vestkanten] det er mye kulere å snakke som om du kommer fra byen (...) det er en slags e man på en måte snobber nedover ikke sant man vil ikke bli oppfattet som som snobbete så man vil heller definere seg inn blant (...) de som er litt mer (...) jeg vet ikke jeg litt tøffere litt hardere litt mer street (Mann, 34 år, Oslo-vest, NoTa, i Mæhlum og Røynealand (2012:63).

Det handler altså om hvem man ønsker å identifisere seg med. Å velge østkantformer kan derfor ses på som skjult prestisje. Spesielt gjelder dette trolig i Oslo, og kanskje for Anniken som har vokst opp i Asker. Også Karl, som snakker normert, bruker a-ender. Fordi han verken har bodd i Oslo eller oppholdt seg der over lengre tid kan man anta at han ikke har direkte kjennskap til de tradisjonelle forskjellene i talemålet mellom østkanten og vestkanten i hovedstaden. Mer sannsynlig er det nok at han har plukket opp a-endingene fra foreldrene, som sannsynligvis har a-ender (fordi de er fra Tromsø og Sunnmøre), eller fra andre bekjente eller media, som TV. Samtidig er jo a-ender, som tidligere nevnt, en bokmålsnorm og derfor også en mulig grunn til at han bruker dem. Karl kommer selv med uttalelser som tyder på at han ikke ønsker å snakke en «konservativ» variant av normert tale:

De ær ikke kult å snakke såm kängen.

Dette sitatet, sett i sammenheng med sitatet fra NoTa, kan hentyde at Karl «snobber nedover» når han snakker slik han gjør.

Å bruke østkantformer kan altså være et uttrykk for skjult prestisje, men det er et poeng at denne skjulte prestisjen etter hvert har blitt temmelig «åpen». Det er godt dokumentert at det som tidligere ble kaldt «radikale» former faktisk er de formene som har høyest status blant ungdommer i dag, mens gamle «konservative» former virker gammeldagse og dermed utdaterte blant ungdom.

6.3.2 Den upopulære trønderdialekten

Maria er den eneste informanten med et trøndersk talemål. At så få informanter snakker trøndersk kan henge sammen med den lave prestisjen trøndersk ser ut til å ha på Svalbard, i alle fall blant informantene mine. Den ble av de fleste trukket frem som den «styggeste» dialekten de visste om og var en dialekt de ikke ville assosieres med. For eksempel sier Malin blant annet:

Æ vil heller ha den dialekta enn den trønderdialekta sånn åntli trønder før de syns kke æ e nå fint å høre på.

At Maria likevel velger å snakke trøndersk, kan være et uttrykk for skjult prestisje. Hun viser tilhørighet til foreldrene og familien sin, fremfor å velge en dialekt med høyere prestisje.

6.4 Indeksikalitet

6.4.1 Byformer

Et gjennomgående trekk blant informantene mine er at de ser ut til å foretrekke «byformer» fremfor mer tradisjonelle dialektformer. Dette kommer blant annet til uttrykk i valg av nektingsadverb, der de aller fleste bruker formen «ikke». Presensformene av sterke verb realiseres som tostavede former uten omlyd, fremfor former med en stavelse (og eventuell omlyd). Pronomenformene «æ» og «jæi» er også langt mer utbredt enn for eksempel «eg» og «je». Denne tendensen til at ungdommer på Svalbard ser ut til å benytte seg av det som oppfattes som byformer fremfor dialektalt markerte former var et funn også Mæhlum gjorde i sin studie. Dette kan være en del av en strategi som signaliserer et ønske om å unngå markerte former, om å fremstå som språklig umarkert. Å velge byformer signaliserer kanskje modernitet, aktualitet, urbanisme og så videre, mens de tradisjonelle dialektformene blir sett på som utdaterte og bondske. Former som indekserer urbanitet og modernitet blir foretrukket. Dette bekrefter Lotte når hun snakker om venninna si fra Lyngen. Hun forteller at hun etter å ha vært mye sammen med denne venninna begynner å snakke «bonat» (altså «bondsk»):

Æ kan jo vækjle plussli vess æ får eksempel e me ho XX da blir æ litt mer bonat liksom sånn dæm snakke i lyngen da å ikke i tromsø da sir fålk kodðan e de du snakke.

6.4.2 Ord som indekserer nordnorsk tilknytning

Enkelte ord og former så ut til å ha en særskilt posisjon som spesielle markører for nordnorske talemål og nordnorsk tilknytning. Da jeg snakket med informantene mine (og

andre på Svalbard) om nordnorske talemål var det enkelte ord som stadig gikk igjen som særlig markante nordnorske ord. De trekkene som gjorde seg spesielt gjeldende var pronomenerne «æ», «mæ», «ho», «dåkker», og spørreord som «kæm», «koffer» og «katti», og også «nåkka». Karl, som jo har et østnorsk talemål, fortalte at han hadde enkelte nordnorske småord han sa av og til, og ga da eksemplene «ho», «dåkker» og «koffer».

At disse ordene indekserer nordnorsk tilknytning, kan brukes bevisst dersom en ønsker mer nordnorsk i talemålet sitt, noe jo flere av informantene mine sa at de gjorde.

6.5 Språk og identitet

Dette sitatet er hentet fra intervjuet med Maria:

Men de e jo icc dej ækte dia|ækta mi dej endre sæ jo icc dej ångklie liksåm.

Maria ser altså ut til å ha en oppfatning om at hun har en «grunndialekt» som er relativt stabil, men så akkomoderer hun i ulike retninger når hun omgås mye med enkelte andre mennesker. Dette kan ses i sammenheng med en essensialistisk identitetsforståelse. Man har et grunnleggende og egentlig jeg, som ikke endres. Språkvalgene du gjør representerer følgelig ikke nødvendigvis din identitet, men er heller et middel i kommunikasjon med andre. Dette kan se ut til å stemme for Maria i de tilfellene hun endrer dialekten sin fra steinkjerdialekten. En essensialistisk identitetsoppfatning er trolig nokså vanlig blant folk som ikke nødvendigvis tenker over eller diskuterer innholdet i abstrakte begrep som identitet. Det handler om hvem man oppfatter at man er «innerst inne», og Maria har altså en «ordentlig» dialekt «innerst inne».

6.6 Tilknytning til fastlandet

Hvor de er født ser ut til å sammenfalle i en viss grad med hvilken dialekt informantene snakker. Som nevnt er alle informantene født på fastlandet, men botiden der varierer fra kun noen måneder til flere år. Det er klart at lengre botid på fastlandet vil gi mer eksponering for en dialekt, og dermed øke sannsynligheten for at informanten snakker nettopp den dialekten også etter at han/hun flyttet til Svalbard. Likevel er det mange av informantene som flyttet fra fastlandet før de lærte seg å snakke, og likevel snakker varieteten fra fødestedet på fastlandet.

En forklaring på dette kan være at fødestedet hos de fleste sammenfaller med stedet de tilbringer de fleste feriene og også er et sted mange av dem har familie. Kanskje den lokale fastlandsdialekten har stor normkraft for informantene fordi det ikke finnes en

svalbarddialekt. Flere av informantene poengterer at man ikke egentlig kan være fra Svalbard fordi man ikke kan bli født der, og Maria sier at:

Æ e jo fra Steinçær da de e jo dær æ vaṭ fødd å hær oppe bor man jo bare på liksåm på en måte.

Flere av informantene snakker altså den lokale dialekten som snakkes der de ble født. Om det er dialekten de snakker som avgjør hvor de sier de kommer fra, eller omvendt, er vanskelig å si, men Lotte ser i alle fall ut til å koble sammen stedet hun er født på og dialekten hun snakker når hun sier:

Æ må jo si at æ e fra tromse sia de e jo dær æ e fødd å så snakke æ no|ænning elle mæst no|ænning tromsødialækt (...)

Dette sitatet kan forstås som at hun sier at hun kommer fra Tromsø (og ikke fra Svalbard) fordi hun snakker tromsødialekt. Det kan tyde på at det å ha en lokal dialekt fører til sterkere tilhørighet til et sted. Dersom andre kan høre at du kommer fra Svalbard er det mer naturlig å si at du er fra Svalbard. Dersom andre tror at du kommer fra Tromsø basert på dialekten din er det kanskje lettere å si at man er fra Tromsø. En lokal dialekt kan altså være avgjørende for om man identifiserer seg som en person fra det aktuelle stedet. Fordi det ikke finnes en lokal svalbarddialekt, blir det kanskje vanskeligere for enkelte informanter å si at de kommer derfra.

7 Relevans for skolen

Dialekter og talemål er noe som ser ut til å oppta det norske folk generelt. Dialekter engasjerer! Det er også en stor del av norsk kultur. Dialekter har derfor en viktig plass i læreplanen i norskfaget, i alle fall slik den ser ut nå. Det arbeides med å utvikle en ny læreplan i norsk som skal tas i bruk i skolen i 2020. Jeg har tatt utgangspunkt i læreplanen slik den ser ut i dag, og i formålsdelen kan vi lese at:

I Norge er norsk og samisk offisielle språk, og bokmål og nynorsk er likestilte skriftlige målformer. Vi bruker mange ulike dialekter og talemålsvarianter, men også andre språk enn norsk. (Kunnskapsdepartementet 2006:1)

Videre står det at dette språklige mangfoldet er en ressurs i utviklingen av barn og unges språkkompetanse. Mangfoldet vi har i Norge, og følgelig også i en liten, konsentrert versjon på Svalbard, skal brukes for å gi barn og unge et bevisst forhold til ulike språklige varieteter. Dette skal styrke elevenes språklige trygghet og identitet og utvikle språkforståelsen deres.

Kjennskap til ulike dialekter er også festet i læreplanen i norsk som kompetansemål. Etter 10. klasse skal elevene:

Gjøre rede for noen kjennetegn ved hovedgrupper av talemål i Norge, og diskutere holdninger til ulike talemål og til de skriftlige målformene nynorsk og bokmål. (Kunnskapsdepartementet 2006:9)

Etter tredje året på videregående skal elevene kunne:

Gjøre rede for særtrekk ved et utvalg norske talemålsvarianter og reflektere over forhold som kan påvirke utviklingen av talemål. (Kunnskapsdepartementet 2006:12)

Det teoretiske innholdet i denne masteroppgaven er på et annet nivå enn det som kreves av elever i ungdomsskolen og videregående. Likevel er tematikken absolutt relevant for norskfaget i skolen. Gjennom å lære om ulike dialekter og talemål får man innsikt i norsk kultur og språkpolitikk. Dialekter kan også være et kraftig virkemiddel, for eksempel i sammensatte tekster. Å kunne kjenne igjen dialekter og diskutere holdninger til disse vil da være essensielt.

I et større perspektiv er sosiolingvistikkk kanskje den språklige disiplinen som er mest relevant i morsmålsfaget i skolen, rett og slett fordi det er en disiplin som lett appellerer til elevene.

Trolig kommer det av at de intuitivt kan kjenne seg igjen i begreper som identitet, språklig prestisje, språklige valg, indeksikalitet og så videre, når de får forklart hva det er. På den måten inviterer disiplinen til diskusjoner i klassen, både mellom lærer og elev og elevene seg imellom. I beste fall kan slike diskusjoner bidra til større språklig bevissthet og ikke minst større språklig toleranse blant elevene.

8 Avslutning og konklusjon

Målet med denne oppgaven var å finne ut hvordan ungdommer på Svalbard snakker. Dette er et interessant og viktig forskningsområde av flere årsaker. Svalbard er et unikt språksamfunn i norsk sammenheng, kanskje til og med i verdenssammenheng. Det finnes ikke et opprinnelig språk eller dialekt, og befolkningen skiftes ut i et så hyppig tempo at det heller ikke etableres en lokal språklig varietet. Det finnes altså lite kontinuitet i svalbardsamfunnet, eller kanskje er det rettere å si at *mangelen på kontinuitet* er et av få kontinuerlige trekk ved svalbardsamfunnet.

Det første store sosiolingvistiske arbeidet som ble gjort på Svalbard, er Brit Mæhlums doktoravhandling som hun disputerte med i 1991. Siden den gang har det etablerte bo- og arbeidsmønsteret på Svalbard stått foran en massiv omveltning som følge av nedbemanningen i Store Norske og en gradvis avvikling av norsk engasjement i gruvedriften på Svalbard. En arbeidsstokk som hovedsakelig var tilknyttet gruvedrift var tidligere et av særtrekkene ved samfunnet på Svalbard. I dag ser det ut til at andre typer næringer tar over: utdanning, turisme og forskning. Det har ført til at befolkningen har fått en annen sosioøkonomisk profil.

Mæhlum fant frem til fire språklige strategier barn og ungdommer på Svalbard så ut til å sosialiseres inn i. I et samfunn som kjennetegnes av endring, har mye åpenbart endret seg siden hun gjennomførte forskningsprosjektet sitt. Derfor var det relevant å undersøke om de språklige strategiene fremdeles er gyldige for de som vokser opp på Svalbard i dag. Jeg hadde derfor dette spørsmålet som et viktig utgangspunkt for undersøkelsen min:

1) Benytter ungdommer på Svalbard seg fremdeles av de språklige strategiene Mæhlum presenterte i doktoravhandlingen sin?

For å undersøke dette, utformet og utførte jeg et etnografisk feltarbeid på tre uker høsten 2016. Jeg fulgte ni informanter i niende og tiende klasse i hverdagen deres, hovedsakelig på skolen, men også på fritiden. Jeg gjennomførte både individuelle intervju og gruppesamtaler. Jeg snakket med lærere, foreldre og andre i lokalsamfunnet. All denne empirien ble senere systematisert, transkribert og analysert.

Jeg analyserte både *hva* informantene sa og *hvordan* de sa det for å komme frem til om informantene kunne plasseres i en språklig strategi, og i så fall hvilken. Dette var essensielt fordi Mæhlums begrunnelse for hvorfor informantene hennes valgte disse ulike strategiene, var sosiale. Hun mente at ungdommene orienterte seg i et sosialt rom med fire kraftige

normeringspunkter (østnorsk, nordnorsk, familie og venner). Hvilken språklig strategi de valgte, avhang altså av hvor de plasserte seg i forhold til disse normeringspunktene (jf. figur 1). Mine informanternes bo- og familiebakgrunn var derfor avgjørende for å kunne fastslå hvilken strategi de eventuelt benyttet seg av, på lik linje med å konstatere hvilken varietet de faktisk snakket.

Analysen av *hva* informantene mine sa og *hvordan* de sa det viste at alle sammen kunne plasseres i en av de fire språklige strategiene. Jeg kan derfor konkludere med at ungdommene i mitt materiale fremdeles benytter seg av de språklige strategiene Mæhlum presenterte.

En ting som er verdt å nevne, er at Mæhlum og jeg hadde ulike utvalgskriterier for informantgruppene våre og derfor sannsynligvis har endt opp med ulik empiri. I tillegg presenterte hun kun typeinformanter, mens jeg presenterer alle informantene i studien min. Resultatene mine er derfor kanskje ikke like entydige som Mæhlums. For eksempel fokuserte hun på informanter som ikke hadde nordnorsk bakgrunn i nordnorskstrategien, mens alle informantene mine som ser ut til å benytte seg av nordnorskstrategien har nordnorsk tilknytning i ulik grad. Et spesielt viktig poeng i denne sammenhengen er botid. Mæhlums prioriterte informanter som hadde bodd på Svalbard hele livet, mens jeg hadde enkelte informanter med relativt kort botid. Det tar tid å sosialiseres inn i en ny språklig strategi, så sannsynligvis hadde også mitt materiale blitt mer entydig om jeg hadde begrenset informantgruppen min til å kun inneholde informanter med lang botid. Samtidig mener jeg det er et poeng å inkludere ungdommer med kort botid fordi kort botid er et så karakteristisk trekk ved samfunnet på Svalbard. Det er sannsynlig at det er nettopp den korte gjennomsnittlige botiden på øygruppen som gjør at de språklige strategiene fremdeles er relevante. Når befolkningen skiftes så hyppig ut som den gjør, dannes det ikke en felles språklig varietet. Koinéformingsprosessen på Svalbard står på stedet hvil, eller har knapt begynt, noe som kanskje bidrar til at informantene mine benytter seg av de samme språklige strategiene som informantene til Mæhlum gjorde.

Dette bringer meg til den andre delen av problemstillingen min:

2) Hvilke årsaker kan tenkes å ligge bak informantenes språkvalg?

Ved å benytte meg av begreper som normkraft, åpen og skjult prestisje, indeksikalitet og identitet som analyseredskaper har jeg prøvd å supplere forklaringen på *hvorfor* informantene mine snakker som de gjør, utover de sosiale begrunnelsene Mæhlum ga (jf. figur 1). Et viktig

poeng her er hvorfor de aktuelle språklige strategiene er så relevante på Svalbard, men ikke på fastlandet. Årsaken til det ligger trolig i at det ikke finnes en lokal dialekt på Svalbard. Barna som vokser opp her, står derfor friere til å velge språklig varietet enn barn som vokser opp på fastlandet, der den lokale varietet ofte har stor normkraft. Skriftspråket ser ut til å kunne ha en viss normkraft, kanskje som følge av at det ikke finnes en rådende muntlig varietet på Svalbard. Befolkningen på Svalbard, hovedsakelig representert ved informantene mine, ser ut til å ha høy språklig bevissthet, noe som underbygger at de språklige valgene de tar ikke er tilfeldige, men relativt bevisste.

Både østnorsk og nordnorsk ser ut til å ha beholdt den høye prestisjen og dermed store normkraften Mæhlum beskrev i doktoravhandlingen sin. Informantene mine omtaler østnorsk som «vanlig», mens nordnorsk er «finest». Å velge disse varietetene kan derfor ses på som et resultat av åpen prestisje. De informantene som hører til under østnorskstrategien hadde begge trekk som gjerne assosieres med østkanten av Oslo, som a-endinger. Dette kan kanskje ses på som et resultat av skjult prestisje.

Skjult prestisje kan også komme til uttrykk hos informanter som velger å snakke samme dialekt som foreldrene, spesielt om det da er snakk om trøndersk. Denne dialekten så ut til å ha lav status blant informantene mine, men ble likevel brukt av en av dem, kanskje for å signalisere tilhørighet til familien.

Språk brukes også for å indeksere noe utenomspråklig. Et påfallende trekk ved mange av informantene mine var at de valgte såkalte «byformer» fremfor tradisjonelle dialektale former. Kanskje kommer dette av at byformer indekserer noe som er ønskelig for informantene, som modernitet eller urbanitet. Mange av informantene fortalte at de ønsket å snakke nordnorsk og benyttet seg av ord som flere nevnte markerer nordnorsk tilknytning. Dersom man ønsker å fremstå (mer) nordnorsk kan språket altså være et nyttig hjelpemiddel. Det var et gjennomgående trekk at det var nordnorske bymåls- og tettstedsformer som ble foretrukket.

Språket du snakker kan altså brukes for å uttrykke hvem du er eller vil være, men er selvsagt også et middel til å kommunisere med. En av informantene fortalte at hun skilte mellom sin egentlige dialekt og varieteter hun vekslet til på grunn av påvirkning fra andre. Grunddialekten var uansett stabil (etter hennes oppfatning) og kan ses på som en bærer av identiteten hennes.

Mange av informantene snakker dialekten som hører til stedet de er født eller har sterkest tilknytning til på fastlandet. Det tyder på at normkraften derfra er stor.

Samlet sett viser dette at:

- 1) Ungdommer på Svalbard benytter seg fremdeles av de språklige strategiene Mæhlum presenterte i doktorgraden sin.**
- 2) Årsaken til at informantene mine snakker som de gjør kan forklares med at Svalbard ikke har en opprinnelig dialekt, og at den hyppige til- og fraflyttingen fører til en stillestående koinéprosess. Videre kan valgene forklares med begreper som normkraft, åpen og skjult prestisje, indeksikalitet og identitet.**

9 Videre forskning

Svalbardsamfunnet er i evig endring, og er derfor alltid aktuelt som forskningsområde. Språklig sett er det interessant spesielt på grunn av mangelen på en lokal dialekt, og på grunn av alle de ulike varietetene som snakkes der. Som nevnt i innledningen, ønsket jeg opprinnelig å se på sammenhengen mellom hvordan ungdommer på Svalbard bruker språk muntlig og på sosiale medier. Dette har jeg samlet materiale til og også delvis analysert, men på grunn av de begrensede rammene en masteroppgave har er det dessverre ikke anledning til å inkludere informantenes språkvalg på sosiale medier her. Det er likevel åpenbart for meg at det er et felt det bør forskes mer på, og som kan gi interessante funn.

Referanseliste

Akselberg, G. (2012) Talemålsvariasjon i Noreg. I Akselberg, G., Mæhlum, B., Røynealand, U., Sandøy, H. *Språkmøte* (2. utg.) (s.149-166). Oslo: Cappelen Damm AS

Akselberg, G. og Mæhlum, B. (2012) Sosiolingvistisk metode. I Akselberg, G., Mæhlum, B., Røynealand, U., Sandøy, H. *Språkmøte* (2. utg.) (s.73-88). Oslo: Cappelen Damm AS

Arlov, T. B (1996) *Svalbards historie*. Oslo: H. Aschehoug & Co

Barneombudet (2017) Sosiale medier. Hentet fra <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/til-en-meningsfull-fritid/sosiale-medier/> 4.12.17

Barr, S. & Thuesen, N. P. (2017) Svalbard. Hentet fra <https://snl.no/Svalbard> 4.1.17

Berrios, C. (2017) Næringer på Svalbard. Hentet fra <https://www.ssb.no/sts> 8.1.18

Blommaert, J. (2007) Sociolinguistics and Discourse Analysis: Orders of Indexicality and Polycentricity. *Journal of Multicultural Discourses* 2:2, (s. 115-130)

Blommaert, J. og Jie, Dong (2010) *Ethnographic fieldwork. A beginner's guide*. Great Britain: Short run press Ltd.

Bull, T. (1996 a) Målet i Troms og Finnmark. I Jahr, E. H og Skare, O. (Red.) *Nordnorske dialektar*. (s. 155 - 157). Oslo: Novus forlag

Bull, T. (1996 b) Tromsø bymål. I Jahr, E. H og Skare, O. (Red.) *Nordnorske dialektar*. (s. 175 - 180). Oslo: Novus forlag

Dalen, A. (1996) Dei trønderske dialektane. I Jahr, E. J. (Red.) *Den store dialektboka*. (s. 119 – 139). Oslo: Novus forlag as

Fiva, T. (1996) Bodødialekten. I Jahr, E. H og Skare, O. (Red.) *Nordnorske dialektar*. (s. 134 – 138). Oslo: Novus forlag

Gundersen, D. (2018) Dialekt. Hentet fra <https://snl.no/dialekt> 15.1.18

Hanssen, E. (1996) Nordland. I Jahr, E. J. (Red.) *Den store dialektboka*. (s. 141 – 156). Oslo: Novus forlag

- Hanssen, E. (2012) *Dialekter i Norge*. Oslo: Fagbokforlaget
- Holm, H. (2012) Skolens historie. Hentet fra <http://www.lybskole.no/skolens-historie.276701.no.html> 4.1.17
- Høydahl, E. (2010) Befolkningen på Svalbard 1. juni 2010. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsvalebard/arkiv/2010-10-21> 4.1.17
- Høydahl, E. (2016) Befolkningen på Svalbard 1. januar 2016. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsvalebard/halvaar/2016-04-07> 4.1.17
- Jahr, E. H. og Skare, O. (1996) *Nordnorske dialektar*. Oslo: Novus forlag
- Johannesen, J. B. (2008) Oslospråket i tall. I J. B. Johannesen og K. Hagen (Red.), *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*. (s. 235-243) Oslo: Novus forlag
- Kleeman, C. B (2015) *Lek på to språk. En studie av språkalternering og kodeveksling i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage* (Doktoravhandling, UiT Norges arktiske universitet) Hentet fra https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/8153/full_thesis.pdf?sequence=3 16.2.18
- Kunnskapsdepartementet (2006) *Læreplan i norsk*. Hentet fra <https://www.udir.no/kl06/NOR1-05> 23.4.18
- Labov, W. (2006) *The Social Stratification of English in New York City* (2. utgave) Cambridge: Cambridge university press
- Longyearbyen skole (2016) Om Longyearbyen skole. Hentet fra <http://www.lybskole.no/om-skolen.274296.no.html> 8.9.16
- Lov om Svalbard (1925) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1925-07-17-11> 29.1.18
- Medietilsynet (2016) Barn og medier 2016. Hentet fra https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2016_barnogmedier.pdf 11.1.18
- Mæhlum, B. (1992) *Dialektal sosialisering: En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Institutt for språk og litteratur. Oslo: Novus forlag

Mæhlum, B. (1996) Dialektal sosialisering i Longyearbyen på Svalbard: «Det fruktbare kaos». I Jahr, E. H og Skare, O. (Red.) *Nordnorske dialektar*. (s. 251-260). Oslo: Novus forlag

Mæhlum, B. (2012) Språk og identitet. I Akselberg, G., Mæhlum, B., Røynealand, U., Sandøy, H. *Språkmøte* (2. utg.) (s.105-126). Oslo: Cappelen Damm AS

Mæhlum, B. og Røynealand, U. (2012) *Det norske dialektlandskapet*. Oslo: Cappelen Damm AS

Neteland, R. (2013) «Industristedtalemål og dialektendring», i *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, Årgang 31 (s. 79-97)

Røynealand, U. (2008) Språk og dialekt. I Akselberg, G., Mæhlum, B., Røynealand, U., Sandøy, H. *Språkmøte* (2. utg.) (s.16-34). Oslo: Cappelen Damm AS

Silverstein, Michael (2003) "Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life", i *Language & Communication*, vol. 23 (s. 193- 229)

Statistisk sentralbyrå (2012) Dette er Svalbard. Hva tallene forteller. Revidert utgave 2012. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/histstat/svalbard/dette-er-svalbard2012.pdf> 8.1.18

Statistisk sentralbyrå (2016) Folkemengde i de norske bosettingene på Svalbard, etter kjønn og alder. Hentet fra <https://www.ssb.no/170776/folkemengde-i-de-norske-bosettingene-p%C3%A5-svalbard-etter-kj%C3%B8nn-og-alder> 8.1.18

Statistisk sentralbyrå (udatert) Antall ansatte i Store Norske Spitsbergen Kullkompani AS. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/histstat/svalbard/f096.html> 8.1.18

St. meld. nr. 39 (1974-1975) *Vedrørende Svalbard*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1974-75&paid=3&wid=c&psid=DIVL814> 25.2.18

Sundkjer, T (2014) Er du lættis, eller? *BudstiKkka*. Hentet fra <https://www.budstikka.no/abavisene/abavisene/er-du-lattis-eller/s/2-2.310-1.8335836> 25.4.18

Svalbardtraktaten (1920) Traktat mellom Norge, Amerikas Forente Stater, Danmark, Frankrike, Italia, Japan, Nederlandene, Storbritannia og Irland og de britiske oversjøiske besiddelser og Sverige angående Spitsbergen [Svalbardtraktaten]. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09> 4.1.17

Wang, J. H. (2017) Nøkkeltall for Svalbard. Hentet fra <https://www.ssb.no/svalbard/nokkeltall> 4.1.17

Vedlegg 1

Åse Mette Johansen
Institutt for kultur, litteratur og språkvitenskap UiT Norges arktiske universitet

9019 TROMSØ

Vår dato: 19.10.2016

Vår ref: 50052 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>50052</i>	<i>Språkvalg og språkholdninger blant ungdommer i Longyearbyen</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Åse Mette Johansen</i>
<i>Student</i>	<i>Lene Elisabeth Granberg</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 2

Longyearbyen skole

9170 LONGYEARBYEN

Til rektor og lærere ved 9. og 10. trinn

Språkundersøkelse

Jeg er masterstudent i nordisk språk ved lektorutdanninga ved UiT Norges arktiske universitet og holder i den forbindelse på å forberede et språkforskningsprosjekt med empiri fra Longyearbyen. Prosjektet finansieres av Fakultetet for humaniora, samfunnsfag og lærerutdanning ved UiT, og går ut på å undersøke språkbruk og språkholdninger blant ungdommer i aldersgruppen 14-15 år. Jeg ønsker å komme i kontakt med ungdommer som kunne tenke seg å være med i dette prosjektet. Dersom flere enn 3 elever melder sin interesse, vil kjønnsbalansen samt lengst botid i Longyearbyen prioriteres. Jeg vil foreta individuelle intervju og gruppeintervju i løpet av treukers periode i oktober, samt tekstinnsamling fra aktivitet på sosiale medier I tillegg ønsker jeg å observere elevene i skolehverdagen. Jeg tilbyr meg derfor å fungere som ulønnet assistentlærer i den aktuelle klassen elevene går i. Jeg har tidligere undervist i norsk og vikariert i samfunnsfag ved Kongsbakken videregående skole, samt vikariert i norsk ved Kvaløysletta ungdomsskole i Tromsø.

Dersom det kan være aktuelt for skolen å samarbeide med meg på dette prosjektet, hadde det vært fint om jeg kan ringe en kontaktperson for å diskutere praktiske sider ved prosjektet nærmere så raskt som mulig (bl.a. samtykkeerklæring fra foreldre og elever). Dersom dere har spørsmål, kan dere kontakte meg på e-post-adressen lene.granberg@uit.no eller min veileder, Åse Mette Johansen på adressen ase.mette.johansen@uit.no.

Prosjektet vil meldes inn til Personvernombudet. Deltakerne i studien vil anonymiseres.

Vennlig hilsen

Lene Elisabeth Granberg

Masterstudent, UiT

Vedlegg 3

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Språkvalg blant ungdommer i Longyearbyen”

Bakgrunn og formål

Jeg er mastestudent ved lektorstudiet ved UiT Norges arktiske universitet. I den forbindelse skal jeg forske på hvilke språkvalg ungdommer i Longyearbyen gjør muntlig og på sosiale medier. Denne forespørselen om å delta går ut til ungdommer i Longyearbyen i aldersgruppen 14-15 år. Totalt trenger jeg 3 ungdommer til prosjektet. Dersom det er flere interesserte vil kjønnsbalanse og lengst botid på Svalbard avgjøre hvem som blir valgt ut som deltakere. Deltakerne vil kompenseres med et beløp på 1000 kr etter fullført studie.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien vil bestå av individuelle intervju og gruppeintervju med båndopptaker. Spørsmålene ungdommene blir stilt vil gå ut på språkbruk, språkvaner og språkholdninger. Foresatte vil få tilgang til intervjuguiden på forhånd. Dette vil jeg gjennomføre i løpet av en treukers periode i oktober. I denne perioden vil jeg også observere ungdommene på skolen, da jeg skal være assistentlærer. Jeg vil i tillegg følge ungdommene på utvalgte sosiale media: Facebook, Instagram, Twitter og Snapchat.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Dataene som samles inn vil anonymiseres slik at ingen vil kunne gjenkjenne deltakerne i studien. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.5.2017. Etter dette vil alle personopplysninger slettes. Jeg ønsker å få tillatelse til å lagre lydopptakene ved talemålsarkivet ved UiT. Disse vil også anonymiseres slik at ingen vil kunne identifisere deltakerne i prosjektet. Det er mulig å delta i studien uten at opplysningene lagres i ettertid. Kryss da av for dette i boksen nederst i dokumentet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg slettes.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Lene Elisabeth Granberg på epost: lene.granberg@uit.no eller min veileder Åse Mette Johansen på epost: ase.mette.johansen@uit.no. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har bodd _____ år i Longyearbyen.

Jeg ønsker at lydopptakene skal lagres etter avsluttet studie: _____ JA   _____ NEI

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg har mottatt informasjon om studien og godkjenner at mitt barn deltar.

(Signert av foresatt til prosjektdeltaker, dato)

Vennlig hilsen

Lene Elisabeth Granberg (masterstudent)

Åse Mette Johansen (veileder)

Vedlegg 4

Intervjuguide

Dette er en oversikt over tema og spørsmål som vil drøftes i intervjuene. Hvert intervju vil likevel trolig avvike litt fra hverandre i likhet med enhver naturlig samtale, noe som kan føre til at rekkefølgen på spørsmålene endres og at vi går mer i dybden på enkelte spørsmål.

Del 1: generelle biografiske og sosiale forhold

- Hvor lenge har du bodd her?
- Hvor er dine foresatte fra?
- Eventuelle søsken – hvor gamle er de?
- Hvor drar du/dere på ferie? Hvor lenge er dere borte? Hvor ofte drar dere?
- Hvor sier du at du kommer fra?
- Hvem er vennene dine er i Longyearbyen? Hvor er de fra?
- Hva holder du på med på fritida?
- Vet du hvor lenge du blir boende her?
- Hvor lenge kunne du tenkt deg å bli boende her?
- Hva vil du gjøre etter fullført grunnskole?
- Hvis du skulle flyttet fra Svalbard, hvor ville du flyttet?
- Hva er fordelene (og eventuelt ulempene) ved å bo på Svalbard?

Del 2: Muntlig språk

- Hvilken dialekt snakker folk på Svalbard?
- Hvilken dialekt snakker du?
- Hva tror du er grunnen til at du snakker slik som du gjør?
- Har du forandret dialekten din?
- Har foreldrene dine forandret dialekten sin?
- Snakker du og søsknene dine likt? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Endrer du talemål etter de du snakker med?
- Vet du om noen som endrer talemåten sin etter hvem de snakker med?
- Har noen kommentert dialekten din? Hvordan?
- Finnes det dialekter du liker bedre/mindre enn andre? Hvorfor?

Del 3: Sosiale medier

- Hvilke sosiale medier er du på?
- Hvordan vil du beskrive måten du skriver på der?
- Hvordan vil du beskrive måten andre skriver på der?
- Hvorfor velger du å skrive slik som du gjør?
- Har du skrevet annerledes tidligere?
- Hender det at du reagerer på andres språkbruk på sosiale media?
- Hvordan synes du at man skal skrive på sosiale media?